REVISTA ISTORICĂ

Anul al XIX-lea, N-le 7-9. Iulie-Septembre 1933.

SUPT
CONDUCEREA
LUI
N. IORGA

SUMARIUL:

N. Iorga: Nou despre Andronachi Donici și nepotul său, al doilea Andronachi.
Dimitrie Ionescu: Știri grecești privitoare la istoria noastră.
Gheorghe Potra: Noi documente din vremea Eteriei.
Victor Motogna: Un document inedit privitor la istoria Românilor din Maramureș la începutul veacului al XV-lea.
N. Iorga: Memorii din epoca Renașterii noastre politice.
" " Vereșciaghin și Românii.
" " Elvețieni în România.
" " O cronică în versuri despre 1821.
" " Încă un călător german.
" " Noi istorii ale evului mediu.
" " Greci în țerile românești.
Dări de samă, Cronică și Notițe de *N. Iorga* și alții.

1933

TIPOGRAFIA „DATINA ROMÂNEASCĂ". VĂLENII-DE-MUNTE (PRAHOVA)

Prețul 45 Lei.

www.dacoromanica.ro

DIRECTOR:

N. IORGA

BUCUREŞTI, 6, ŞOSEAUA BONAPARTE

SECRETARĂ DE REDACŢIE:

VIRGINIA SACERDOŢEANU

FACULTATEA DE LITERE, BUCUREŞTI

www.dacoromanica.ro

REVISTA ISTORICĂ

– DĂRI DE SAMĂ, DOCUMENTE ŞI NOTIŢE –

SUPT CONDUCEREA LUI N. IORGA.

Anul al XIX-lea, n-le 7-9. Iulie-Septembre 1933.

Nou despre Andronachi Donici şi nepotul său, al doilea Andronachi

Într'un studiu recent, publicat în „Memoriile Academiei Romîne", d. Andrei Rădulescu a adaus multe ştiri nouă despre acel Andronachi Donici, respectabilă figură de jurisconsult işlicar şi patriarhal care s'a ridicat din nimic la rangul unui interpret competent al legilor Moldovei sale.

Între nişte hîrtii bîrlădene ajunse în stăpînirea mea sînt două care-l privesc.

Una e un simplu răvaş de prin anii 1810, în care se adresează Păharnicului Gheorghe Oprişanu, vecin de moşie:

Cu Hs. anesti mă închin dumitali arh. Pah.

Întriabă-mă, am eu stare de a face vre o lucrare la ceva, şi în vreme cănd şi nevoile casăi mele li-am părăsăt, şi toati li-am lăsat ?

Buni megieş săntem, adivărat trebui să ne zulifsască toţi.

Sănt
al dumitali
ca un frate
slugă
Donič Vorc.

A doua, iscălită de un alt Păharnic, vorbeşte de boala, la Cumpăna, a aceluiaşi boier : e datată 30 Mart 1820.

Hristos au înviet.
Cu frăţască dragoste mă închin
dum[i] arh. Pahr.

Sfănta Învieri a Domnului Nostru Isus Hristos să fie dumv. de bună pitreciri la încungiurare a mulţi ani. Carte ci ai trimes-o cu cumnatu Gheorghii Cuza s'au dat la dumlui Vornicu Andronachi Donici şi, fiind bolnav la Cumpănă, n'au făcut nimică. Ačastă al doile carti ci-mi scrii mii din 12 a curgătorii luni am priimit-o în 27, şi, eu încă fiind cam bolnav, n'am putut mergi să i-o dau

www.dacoromanica.ro

singur, ci am triimes-o şi, spre pliroforie dumi., triimet răvăşălu ci-mi scrii, să-l vezi, şi credi că tocmai aşa esti precum scrii. Iubiti arh. Pahr., am o publicaţăi pentru nişti stănjăni din Căbeşti şi din Mereni la dumlui Banu Ioniţă Emandì, cari mi-o trimesăsă la Eş şi, fiind greşătă, am întors-o înnapoi.

Pi sămni s'au supărat, că nu me'u mai triimeti şi pi sămni pără s'o schimba dumlui din isprăvc. nu cred că mă voiu înnoroci a o priimi. Nepotu Ioniţă ştii toată pricina. Mă rog, frăţăoare, cercetează oprire ei şi mă înştiinţiază.

Dum. cucoani mă închin cu frăţască dragoste, iar copii şi copilile cu plecăciuni sărută mâna dumv. Iar eu sânt

a dumitali iubit şi dorit frati.

820, Mart 30.

H. . . Pah.

[Vo.] . . . Oprişan cu frăţască dragosti,

Bărladu.

O părere juridică a lui Donici e aceasta din 6 Mart 1826 :

Andronachi Donici Vel Logft. (şi un altul) cu privire la satul Scînteeşti.

La 1778, 30 August, „răposatul Ban Iordachi Lambrinò, tatăl jăluitorului Spat. Enacachi Lambrinò", schimbă cu răp. Med. Ştefan Feştilă „părţile din Scînteeşti şi Onţăşti ce le avè zestre. de la socrul său Stolc. Costandin Gîndu, ginerele lui Pascal căptn.". Părţile din Scînteeşti erau hotărnicite la 20 Maiu 7253 de Vor. Dumitraşco Paladi, „74 pământuri alese în cinci racle, adecă 5 pământuri în vale Bîrjovana"; altele „în Ploştinca". Peste un an, proces cu răzăşii, „şi s'au dat rămaşi pi răzeş". Lambrinò mai iea şi la Tălpiceşti (1785) de la răp. Banul Costin Negre. La 1779, hotarnică făcută de „un Ioniţă Negruţ, mazil, i Costandin logf. şi Pavăl Onca mazilu", cu „funie de 24 paşi şi pasul de 6 palmi, după palma însemnată în hotarnică", fixînd „măsoriştile", pe hotarul „pus de Vornicu de poartă Ioniţă Gordul". La Onţăşti, „acele 92 pământuri în patru măsuri, cîte 23 funii, dînd samă toţ răzeşii că acè moşie Onţăştii umblă în patru rînduri de pământuri lungul moşii". Mai iea Lambrinò, în 1781, „de la doi Oprişăneşti", „patru racle, cîte 8 pământuri". La 1785, „un Antohi Bobeiu" mai face o danie, pomenindu-se „răposaţii boeri Vorc. Gavril şi Banu Costin Negre şi Pah. Toader Jora". Şi „preotul Gavril, strănepot iui Paladi Titic", dă „din bătrănul Parascî i di pe moşul lor Titic şi din bătrînul Strătulat, din hotarul Onţeştilor". Se pomeneşte şi Stol. Iordachi Crăstescu, „strănepoţii lui Strătulat Blioju", „strănepoţii lui Iftodi Cucu", un „Toma Soare". La 1805, fiind plîngere, cercetează întăiu Spăt. Iordachi Miclescu, pe atunci Căminar. La 1814 acelaşi hatărniceşte, cu răp. Aga Petrachi Negre. Acum a îndeplinit acest rost Vor. Alecu Calimah.

www.dacoromanica.ro

D. Andrei Rădulescu pomenește de opinia ce i s'a cerut lui Andronachi Donici, la 27 Maiu 1820, „cu privire la zestrea unei femei, Ruxanda, fata lui Manolache Cerchez". În această privință hîrtiile mele pot da bogate lămuriri.

Pe la 1815, „Rocsanda Păhărniceasa, fiica dumisale Spătarului Cerchez", proprietara moșiei Giurcani, e menționată într'un fragment de act cu următorul cuprins:

...čosi să aibă a-i da aice dumisali Rocsandi Păhč., fiica dumisali Spat. Cerchez, ca una ci ari de zastre casii, cum și moșie Giurcanii iarăș să nu să ții săgur cu dănsa, căci la vremi are să o ia în stăpănire dum[ei] Păhčs., și păn' esti în viiață duml. Pit., să-ș cauti duml. Camr. ci va avè asupra a toată pricina de pretenții; isprăvč. urmiază datoria ci avem; pentru banii caselor, să stè supt săcfestru, luînd dum[ei] Spat. numai dobănda și venitul moșii Giurcanii.

Mihalache Cerchez, care avea și o moșie în părțile Sorocăi, la Voloavele, era un cinstit boier bătrîn al cărui suflet simțitor se vădește într'un răvaș către Oprișan, care e din 1815:

Cu părintiască dragosti mă închin dumitale arhon. Medelniceri.

Am înțăles cele ce-mi scrii pentru moșiia Voloavile, și îndată am pus și în lucrare cele ci le scrii dumnta, și astăz, Fevr. 10, am și poftit pi omul meu, căptn. Stavrì, ce-l am asupra moșiilor mele, ci le am cumpărate la Soroca, scriind is[prăvni]cì de acolò: având și is[prăvni]ciia trebuință de mine, nădăjduesc că să va lua bun sfărșit, de nu va fi vre-[o] oprire di polcovnicul Marcu, măcar că la dipartamentul până acum n'am găsit nicio sacfestruire di dănsul, triimețând și copie contractului acelui Iancu Golta, care au cumpărat moșiia, și, di vreme ci nu s'au ținut de contractul, mi să înpliniască banii de la 1814 și până la Sfeti Gheorghii viitoriu, și să-l dè afară și să găsască mușterii cu prețul cuvinčos; care nădăjduesc că să va găsi. Fiindcă și eu moșiile mele le'm vândut mai cu multu prețì din căt le vindè Cămr. Fulger, nedăjduesc și pentru aciasta că s'a vinde cu prețì plăcut. Pentru moșie Cĭorăști, ci să înplinești anul acum la Sfântul Gheorghii, să mi să trimată socotelele. Și dumta încă scrii că te'i înștiințat de la alții că eu aș fi supărat asupra dumitali și-mi cei ertăčune. Îmi pare rău că cu mini trăești di cățva ani și mi să pare că eu niciun lucru la vărsta care am vinit n'am făcut, niciun lucru necinstit și fără a nu ğudica ceia ci să cadi, și căt voi trăi nădăjduesc că nu li vei vidè la mine; și eu tot acilaș săntu care mă știi; în cinste și în urmare cuviinčuasă ci să cade, a avè un boeriu îț mai scri. Și, al doile, cu milostivire

www.dacoromanica.ro

să ğudic şi ninorocire dumitali, la aciasta nu-s vinovat că ţ'ai ales sängur ninorocire. Căci destul este ninorocire ipochimenului pentru carile îmi scrii că este blăstămat, şi părinţii săi, şi va fi în veci. Iar pintru Ţigani vestesc dum[1] că Ţiganii au să să è şi să rămăi celor trii copiii leğuiţi, adică doî fete şi un fiĉor, iar Costache este al dumitale, arătăndu-i curgire pricinii, şi cu capete de pravilă ci s'au arătat în Divani iar, de să vor da Ţiganii acum, să va scoate de Divan hula cè adevărată care o mărturisäsc eu ca un părinte. Şi cred că să va crede marturiia a mè ca a unui părinte, şi atunce veţ fi mai mult supărat şi defăimat. Copiia cărţii aceştia s'au pus în Divan. Pentru ačastă dar dumta cum mai în graba te pune la cali păn sănt eu în viiaţă. Săntu al

dum[1] ca un părinte

Mih. Spat.

(Vo.) Cinst. dumis. Iordachi Oprişan biv Vel Banu cu părinţască dragoste să să dè la—.

(De mîna lui Oprişanu:) Duml. Spat. Mihalachi Cerchez (1815).

Îl găsesc la Chişinău în April 1820:

1. Iarăş cu părinţască dragoste mă închin dumli arhon Medelniceri. Căndiara să pecetluesc carte, au vinit la mine Băjan vamişul ci au fost în anul trecut la Soroca şi me'u spus cum că în anul trecut polcovnicu Marcu Ganţu ar fi triimis o poruncă a dipartamentului di aice, jăluind cum că moşiia Voloavile săntu a dumisale, din zestre, şi, aşa, po[ro]ncind dipartamentul is[prăvni]cì ca moşiia şi venitul moşii să stă săcfestruit, şi negustoriul di la Sfete Gheorghe ci au trecut au dat banii la is[prăvni]ci, şi stau depozit. Deci dumta nu rămăne altă dicăt să dai jalbă la dipartamentul pricinilor străini di acolò ca prin d. ghinăral-conţul rusäsc să scrie cătră Gubernie di aice ca să facă ştiut dumisali polcovnicului Marcu să vie să-şi arăte izvodul di zăstre ci ar fi avănd, iar moşia şi venitul moşii să fie slobod pănă să va căuta pricina, însă trebuinţa cere ca înpărţala ci au făcut cu fraţăi săi să să priimască aice, şi cum mai în grabă; fiindcă dumneata te afli la Eş, să pui în lucrare. Şi sănt

al dumitale ca un părinte

Mih. Spat.

815, Fevr. 10.

Chişinău.

2. Cu frăţască dragoste mă închin dumitale arh. Vornice,

Am priimit cinstită scrisoare dumitale şi am înţăles celi scrisă că ai fi auzăt că prin diiata ce vroiu să facu aş fi vrănd să înstrămbătăţäsc pe clironomii mii. Eu după lege şi după pravilă alt clironom nu am decăt pe o fiică ce trăeşte, care şi ačasta mai

www.dacoromanica.ro

bine nu s'ar fi mai născut în lume, spre nenorocire şi a ei şi a părinţilor şi a clironomilor săi, şi, de să socoteşte ia înstrămbătăţătă cu hotărâre ce am făcut acum după cè de pe urmă voinţă a mè, nu să mulţămască numai în săcfestru ce au pus averii meli, acum în boala care mă aflam şi nu gândèm altă decât numai la ciasul morţii, şi, în locu să văd mângăeri de la fii, ia ca o turbată de enteres au mers şi prin jalubă către isprăvč. şi pin arătare către vechilul consulatului au pus săcfestru pe avere mia. Iată Dumnezău s'au făcut milă şi mi-au mai dăruit viiaţă ca să mă pociu înfăţoşa şi înnaintia prè-înnaltului stăpânitoriu a ţării aceştie, şi, de are ăcastă legiuită clironomă a mè vre o pretenţie, facă cerire şi anerisască celi de pe urmă hotărâri a mele. Arh. Vornice, părinţi am avut şi ştim datoriile fiilor către părinţi şi a părinţilor către fii, din vrâsta tinereţălor meli până acom la bătrâneţă, giudecătoriu am fost şi m'am giudecat, şi ştiu pravilile şi hotărâre lor: distul este atăta, şi nu mai mult.

Al dumitali ca un frati
şi
slugă
Mih. Spat.

820, Apr. 1.
Mă rog să să păzască cartia ăcasta, că copia i s'au oprit aice.

Zestre ce am fostu dator, după izvodul de zestri i-am dat, şi nu au a mai cere nimică.

(Vo:) Cinstit al meu ca un frate, dumisale arh. Vorc. Alecu Calimahi cu frăţască dragoste.

Se văd din ultima supărările pe care le avea acesta, greu bolnav, pentru care-şi făcuse şi diata, de la unica sa fiică, care, crezîndu-l pe moarte, se gîndia la moştenirea ce-i poate reveni, pentru care ceruse şi sechestrul. De aici cearta cu această fată, Ruxanda de mai sus, plîngerea la Domnie, din 21 April, care urmează mai jos, şi apelul la cunoscutul jurisconsult:

Copie.

Noi Mihail Grigoriu Suţu Vvd, cu mila lui Dumnezeu Domn ţării Moldaviei.

Cinstiţ credinčoş boerii Domnii Meale, dumv. ispravnici de Ţinutu Tutovii, sănătate. După jaloba ce au dat prin cinstitul consulat rosesc supusul rosăsc dumlui Spat. Mihalachi Cerchez, cu arătare că, aflându-se bolnav, încât îş aştepta sfârşitul vieţii sale, şi voind a pune la cale pentru avere dumisale, după arătare ci s'ar fi făcut la dumnv. de către fiica jăluitorului i s'ar fi secvestruit avere ce are; pentru care toate aceste vrând Domniia Mè a lua pliroforie pre larg, scriem dumn. îndată făr a prelungi mai mult să

www.dacoromanica.ro

trimiteţ înştiinţare cătră departamentul pricinilor străine, arătătoare pentru toate încunğurările şi urmările pricinii aceştiia, dintru început, şi de s'au pus un secvestru ca acesta pe avere dumisale şi supt ce dreptate sau proteştaţie s'au pus. Care ačastă înştiinţare să aştiaptă de la dumnv. păn în şasă zile ca să se arate Domniei Meale şi să se pue la cale acè cuviinčoasă şi după dreptele hotărîre.

1820, Apr. 21.

Se ceruse însă părerea lui Andronachi şi pentru un alt motiv.

Ruxanda fusese întăiu soţia lui Ienacachi Donici, care se pare a fi fost fratele jurisconsultului, pentru care a şi botezat Andronachi pe un fiu care a făcut cariera pe care o vom vedea mai departe. Din aceiaşi căsătorie s'au născut un alt fiu, Costachi, şi două fete. Ruxanda s'a măritat apoi, după moartea lui Ienacachi, cu Gheorghe Oprişan, care-i era soţ încă la 16 August 1813. Avem o scrisoare a ei din 1815:

(Comandă de băcănie.)

Chir Neculo. Aceste arătati toati după izvod cumpărându-le, să le aducă aice, dănd socotială curată, şi ţi să va răspunde plata lor, fiind pentru îngropare răposatului cumnatului Dimitrachi Oprişan.

Rucsandra Medl.

Urmarea se vede din documentele care urmează.

Trei din ele, greceşti, cuprind mărturia dascălului grecesc al copiilor lui Ienacachi cu Ruxanda între anii 1806 şi 1810 şi a preotului de casă. Unul găseşte că „era foarte bun şi cinstită gospodăria lui", că „viaţa răposatului cu cocoana lui a fost foarte bună şi cu dragoste", că, dacă erau şi neînţelegeri, „cum se urmează şi la alţii mulţi", ele durau doar „ o jumătate de ceas şi nu mai mult", dar Ienacachi era ipohondru şi spunea dascălului adesea „că o să se piardă lumea şi că o să fie sfîrşitul veacului", însă totul venia, după socotinţa acestui om înţelept, de la prea multă mîncare, prea multă băutură şi somnul prea mult.

1. Εἰς τοὺς 1806 ἐστάθηκα διδάσκαλος τοῦ μακαρίτου Παχαρνίκου κυρίου Γιαννακάκη Δόνιτζι καὶ διάτριψα εἰς τὸ ἀρχοντικόν του μῆνας δέκα, κατόπιν δὲ ἀνεχώρησα, πάλιν δὲ εἰς τοὺς 1810 ἐσυμφώνησα εἰς τὸν ἴδιον καὶ ἐδιάτριψα μῆνας πέντε, ἐξακολουθῶν ὅλον τὸ ἴδιον ἐπάγγελμα. Ἐν τῷ μεταξὺ δὲ τούτων τοῦ καιροῦ ἐγνώρισα τὸ ἀρχοντικόν του πολλὰ καλὸν καὶ τίμιον, ἡ ζωὴ τοῦ μακαρίτου μετὰ τῆς ἀρχοντίσσης του πολλὰ καλὰ καὶ ἠγαπημένη, ἐνίοτε δὲ συνακολουθεῖ τοῦ νὰ συγχάζωνται διὰ ἀθετικὰς ὑποθέσεις (καθῶς καὶ εἰς ἄλλους πολλοὺς

www.dacoromanica.ro

εἰς αὐτὰς ἀκολουθοῦν), καὶ ἐκεῖνος μισὴν ὥραν, καὶ ὄχι περισσότερο διήρκε· ἄλλο εἴδους διχονικὸν ἐν αὐτοῖς δὲν εἶχον. Αὐτὸς ὅμου ὁ μακαρίτης ἔπασχεν καὶ ἀπὸ ἕν εἶδος ὑποχονδρίας, ἡ ὁποῖα τὸν ἐπαράστηνεν, καὶ ἐφαντάζετο ὁ ἴδιος ὅτι θέλει χαλάσει ὁ κόσμος καὶ ὅτι εἶχεν ἡ συντελεία τοῦ αἰῶνος, καθὼς πολλάκις ἔρχετο καί μοι ἔλεγεν τὰς τοιαύτας ὑποχονδρίας του. Ἡ πειρὰ τῆς ὁμιλὸ αὐτοῦ εἰς ἄλλο δὲν ἀπόβλεπεν εἰ μὴ μόνον εἰς μίαν τρελλὴν ἀπελπισίαν (ὡς ἁπλοῦ ὁποῦ ἦτον), καθὼς ἡ γνωστὴ τοῖς πᾶσι ἡ ἁπλότης του, φαγή του πολὺ, τὸ πιοτόν του ὑπέρμετρον καὶ ὁ ὕπνος του, τολμοῦ εἰπεῖν, ὑπὲρ ἀνθρώπινον φύσιν. Αὐτὸ οἶδα, αὐτὸ ἐγνώρισα, αὐτὸ καὶ μαρτηρῶ ἐνώπιον Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων, δι' ὅ καὶ ὑπογράφομεν.

ὁ ποτε...

2. Μαρτυρικόν.

1809 εἴμουν διδάσκαλος εἰς τὸν ἄρχον παχάρνικον Γιανακάκι Δόνιτζ μῖνας δεκατέσαρες διὰ νὰ διαβάσω τὰ πανφίλτατα τῆς εὐγενείας του. Εἰς αὐτὸ τὸ διάστημα τὸν δεκατεσάρον μινόν, δὲν ἴδα οὔτε ἤκουσα καμείαν λογοτριβὴν ἀναμεταξὺ εἰς τὸ ἀνδρόγινον, ἀλλὰ ἔζουσαν πολλὰ ἠρινικά. Ἐξὸν ὁποῦ ἔχω εἰς Βουρλάτι χρόνους ἕξι καὶ διατρίβω εἰς αὐτὸ τὸ ἀπάγκελμα τῆς διδασκαλίας, ὅμως ἐσύχναζα εἰς αὐτὸ τὸ σπήτι ὡς πατρικόν μου, καὶ δὲν ἴδα οὔτε ἤκουσα κἀμίαν ἀτιμίαν μέχρι τοῦδε καὶ τὰς περισοτέρας ἀντακριβὰς καὶ εὐχαριστείσης ὁποῦ ἀνίκον εἰς τὸν διδάσκαλον, τὰς ἀπολάμβανα ἀπὸ τὸν ἄρχον Σπαθάρι, τὸν πενθερόν του. Ἐπειδὴ χήλι ἱερέων οὐ ψεύδετε καὶ διὰ τοῦτο τὸ μαρτιρῶ ἐνόπειον Θεοῦ καὶ ἀνθρώπον.

Παπᾶς Χριστόδουλος Παναρόκνου *(sic)* μαρτιρό.

3. 1810, ἐσυνφόνεσα μὲ τὸν μακαρίτον ἄρχον παχάρνικον Γιανακάκι Δόνιτζ διὰ νὰ διαβάσω τὰ πανφίλτατα τῆς εὐγενείας του, ὁποῦ μέχρη τὴν σάμερον εὑρίσκομε εἰς αὐτὸ τὸ ἀρχο[ν]τικὸ τῆς εὐγενείας αὐτοῦ. Ἐν τῷ μεταξὺ τούτου τοῦ καιροῦ ὁποῦ διατρίβω εἰς αὐτὸ τὸ ἐπάγκελμα ἐγνώρισα τὸ ἀρχοντικόν του πολλὰ καλὸ καὶ τίμιον, ἡ ζωὴ τοῦ μακαρίτου μετὰ τῆς ἀρχοντίσσας του πολλὰ καλὰ καὶ ἠγαπιμένα, ἐπέρασα μέχρι τοῦδε. Αὐτὸς ὅμως ὁ μακαρίτης ἔπασχεν ἀπὸ μίαν ὑποχόνδρια τρελὴν καὶ ἀπελπιζμένην. Ἐγὼ ὅμως πληρόνομε μέχρι τὴν σύμερον καὶ ἀπολαμβάνω ὅλας τὰς περιπίησεις ὁποῦ ἀνήκουν εἰς τὸν διδάσκαλον ἀπὸ τὸν ἄρχον σπαθάρι, τὸν πενθερόν του, μέχρι τοῦδε. Αὐτὸ οἶδα, αὐτὸ μαρτυρῶ ἐνώπιον Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων καὶ ὑπογράφωμεν.

Εὐστάθιος διδάσκαλος.

(Pare o copie.)

Mărturiile greceşti sînt de prin 1826, cînd, precum se vede şi dintr'un act din 30 Octombre 1850, ipohondrul de la Bîrlad murise de mult fără a vedea sfîrşitul lumii:

Vorc. Ioan Grecianu

www.dacoromanica.ro

Cătră cinstit dumi Pahr. Gheorghie Oprișan.

Preosfințitul Mitropolit prin anaforà cătră Mărie Sa Vodă au cerut ca să să pui la cali casa răposatului Pah. Enăcachi Donič. Deci, urmăndu-să socotința prè-înnălțatului stăpăn, cu socotința Preosfințitului Mitropolit ni să poruncești nouă prin luminată carte gospod ca să întrăm în acè cu amăruntul și pătrunzătoari cercetari, ci rămasă au fost de la răposatul Pahr. Enăcachi Donič și ce să află acum în ființă, cum și veniturile acelor rămasă în ce s'au întrebuințat. Asămine și pentru veniturile i alte lucruri ci să va cuvini a lua după înpărțală fiiul cel mai mic a numitului răposat, cercetăndu-le iarăș toati cu amăruntul, să li facim teslim cu izvod anumi, arătătoriu de fieștece lucru în măna dumi Comis Andronachi Donič, cum și pe fratile său acel mai mic Costachi ca să-l aibă supt a sa epitropie în purtare de grijă. Deci, fiindcă prin luminată porunca să ceri căt de în grabă săvărșăre acestor mai sus pomeniti, cum și catagrafie de toati aceli ci să vor găsî și săneturile de bani ci vor fi, cari au a să depozarisă la Sfănta Mitropolie, și, fiindcă la ačastă cercetari trebuie a te afla și dumta față, pentru ačasta facim cunoscut ca să însămnezi venire dumi părà în trei, mult patru zăli sau să aibu în scris răspuns că nu poți veni, căci eu nu pot fi îngăduit mai mult, avănd a mergi la Iași.

I. G. Vel Vorc. 1826, Iuli 8.

(Vo:) Vornicu Ioan Grečanu
cătră cinstit dumi Pahr. Gheorghie Oprișan.
La casăle di Pahr. Vasăli Docan în Eși.

Relațiile fiului mai mare din prima căsătorie încep încă de la 1827:

Dumlui Pahr. Gheorghi Oprișan aducăndu-mi luminată carte gospod din curgătorul an 1827, Ghenariu 27, poruncitoare după jaloba sa ca să cercetez ce averi au rămas răposatului Camr. Enăcachi Donici, cel d'intăiu bărbat a dumisali Rucsanda, fica Spătr. Mihălachi Cerchez, cari acum esti soții de al doile căsătorită după dumlui Pahr. Oprișan, făcănd dumlui Pahr. Oprișan ačastă cerire ca nu după vremi fii soții sali făcuț cu cel d'intăiu bărbat să zică că vitrigul dumnealor, Pahr. Oprișan, li-au pierdut din avere părintelui dumisali, precum ar fi și pornit jalobă Comisu Andronachi Donici, cel mai mari fiiu, scoțănd și poruncă cătră dumlui Vor. Ioan Grečanu și Pahr. Grigori Anghelichi, cum pre largu arată dumlui Pahr. Oprișan la jaloba sa, după poroncă, cu toati că dumlui Coms. Andronachi n'au fost aice la Bărlad, lipsind la Eș, dar eu am întrat în cercetare și în neființa dumisali, și adivărată esti jaloba dumisali Pahr. Oprișan, pentru că de la răposatu Pahr. Donič, afară de moșăe Voloavile de la Ţănntu Sorocii, altă n'au rămas, cari moșăi o au în stăpănire fii răposatului, ba încă și zăstre maică-sa

www.dacoromanica.ro

au perdut, căte la izvodu de zăstre să vedi lipsă, că s'au însămnat la capu rândurilor de dumlui Hat. Costachi Cerchez, când s'au căsătorit de al 2-le după Pahr. Oprişan, osăbit că nič răposatu Spat. Cerchez altu suflete de Ţăgani nu i-au dat nič celui d'intăiu gineri, nič acestui de al doile. Şi aşa precum urmiază pricina întru adivăr am dat ačastă mărturii la mâna dums. Pahrc. Oprişan.

...Spat. 1827, Fevr. 11.

Bărladu.

Andronachi era deci la 1827 Comis şi avea o conştiinţă tare de drepturile sale, ba poate că şi, supt influenţa unchiului, unele cunoştinţi de drept.

Ruxanda se făcu înainte de moarte (testamentul e din 21 Mart 1840) călugăriţă supt numele de Elisabeta, precum se vede din cererea pentru acest scop a soţului. La mănăstire s'au dus şi fetele ei, devenite: una Atanasia, cealaltă Xenia:

Pentru că soţia mè Rucsanda pătimeşti de 4 ani dă boa[la]... (rupt) vă este cunoscut şi Sv. Tali şi văzându-să în stare... cu nicontiniri, cere a să înbrăca în shima monahičască, şi, pentru că din parte mè esti slobodă, pin acest înscris adiverez.

Sv. Voastră binivoiţ a raportui la locul cuviinčos ca să vii slobodă voi. Dar, pentru că să află slabă cu totul şi pără a vini voi (şters: de la Preosv. arhiepiscopu), poati să să întărzie, ca nu cumva să să întâmple să lipsască acest bun cuget şi să avem şi noi păcat din pricina prelungirii, dacă va s'o caut, pe de o parte să reportueşti (şters: Preasvn. Sali) şi pe de alta să slobodă voi egumenului de la schit Cărtebaş *(sic)* ca s'o înbraci în shima monahičască. 840, Mart 14.

Încă înainte de moartea lui Oprişan, vitregul, care se gîndise, cum am văzut, încă de la început, la posibilitatea unei asemenea revendicări, Andronachi Donici cel de-al doilea, acum Postelnic, începea cu stăruinţă, cu învierşunare un proces pentru recăpătarea averii mamei sale. Motivul era că bătrînul înţelegea să lase toată moştenirea nepotului, Nedelcu. Totuşi Oprişan dăduse Atanasiei o despăgubire de o sută cinzeci de galbeni. El ar fi făgăduit, de altfel, că, în lipsă de copii cu Ruxanda, vor fi lăsaţi moştenitori „fiastrii".

Andronachi pierdu procesul, pentru că nu fusese în stare să arăte care anume-i e pretenţia, sprijinită pe vre-un document (1849).

www.dacoromanica.ro

Copii.

Cinstitei ğudecătorii a Ţînutului Tutovii.

Cunoscut este cinstitei ğudecătorii din reclamaţiia întinsă cu doi ani înnainti de cătră soră-mè Athanasiia monahiia Donici asupra dums. Spatariului Iordache Oprişan, vitregului nostru, cu cerire a să înpărtăşi cu leğuita parte din zăstria maică-mè, care proţes s'au şi închis după învoiala ce au săvîrşit dum. Oprişan, dînd surori-mè spre îndistulare una sută cinzăci galbini, înpreğurare distul doveditoare că maică-mè au avut zestrurile sale. Iscălitul dar, în nădejde că dum. Oprişan, fiind învechit în vrîstă, nu va trece cu videria macar la sfîrşit a pomeni despre leğuita parte ce şi mii să cuvine din zestrurile maică-mè şi rămasul părintelui meu, m'am mărginit a păsui, ca să nu-i aduc suparare ce prevedèm că poate să-i pricinuiască, dar, aşa precum m'am înştiinţat că dum., la ţară fiind, au rînduit toată averia sa a să da unui sîngur nepot al său, Nedelcu Oprişan, fără să pominiască ceva despre zăstrurile maică-mè, ce s'au cuprins în juvaeruri, Ţîgani, vite, lucruri şi altele, precum dovideşte înscrisu ce păstrez, dat mii de maică-mè, întărit di Divan, şi însuş învoiala zîsă mai sus, rog cinstita ğiud. să binevoiască a apuca cu strînsoare pe dum. Oprişan ca să scoată izvodul di zăstri şi să mă înpărtăşască atît cu a patra parti, cît şi cu asămine parti din averia părintelui meu Paharnicu Enacachi Donici şi, urmînd trebuinţa, să să cei prin carte di blăstăm ci prin locul cuvenit să poate mijloci, ca nu după vre o tăğăduire să mă pot isterisi de dreptul cuvenit. Căci, de şi dum. au cercat a zîce că zăstria maică-mè în bani ar fi dat-o în datorii şi juvaerurile i s'ar fi pradat din casă, apărîndu-să pără acum numai cu urniri şi făğăduinţi, dar nicio puniri înnainte nu poate prinde loc, căci dum. au fost datorie odată cu căsătoriia să trădei toată averia părinţască la locul cuvenit, siguripsînd zăstre ce priiveşte pi clironomi, iară nu să urniască pără acum, şi, chiar aproape di sfîrşit, cînd aşteptam îndistulare cuvenită, să mă isterisască de dreptul părinţăsc. Cînd mai ales dumnialui, la căsătoriia cu maică-mè, au dat înscris ci nu să poate tăğădui, di va avè copii după însoţiri sau nu, ğumatate avere sa să rămîe a fiiastrilor; despre care îndatorire să poată lua încredinţare de la dum. boeriul Vornic Bălşucă, unde s'au aflat pomenitul înscris şi poate că şi acum să va fi aflînd, iar pentru lucrurile şi pojijiile părinţăşti să păstriază chiar izvodu maică-mè cu însuş slova sa şi alte mai multe dovez, cînd şi zăstria este cunoscută, că, fiind maică-mè sîngură la părinţi cu avere, n'au putut fi isterisită, ci din înprotivă s'au căsătorit cu izvod de zestre, iar dum. Oprişan in feliuri de chipuri čarcă a o tăğădui, ca să-ş poată spori avutul clironomului său; 1849, Ghenar 9 zile.

Iscăliţi: Andronache Donič Postelnic.
Rezuluţii, Sepvr. 29, 1851.

www.dacoromanica.ro

Luîndu-să în privire că reclemantul dum. Post. Andronache Donič, după ceririle ce în cîteva rînduri i s'au făcut, n'au fost următoriu ca să înfăţoşăză tribunalului titlu personal sprijinitori reclamaţii ci au pornit asupra averii ramasă di la rap. Spatr. Iordachi Oprişan, vitrigul dums. părinte, pentru a fi înpărtăşit din averia mumii dums., precum ca să-ş mărginiască şi cîtimia pretenţii, apoi, reclemaţiia duml. cunoscîndu-să ca o pretenţii stîrnită fără temeiu şi aplicabilă la leguirea cuprinsă prin Buletinul cu no. 69, din 31 Avgust, anul 1847, i să va înnapoi în copii în temeiu § al 3-le din ţîtata leguire, fiindcă originalu este rupt, din cauză că au fost pe hîrtii slabă şi cu deşteptare că, la a dums. nemulţămire, îi este slobodă apelaţiia la Divanu respectiv în termin di triizăci zîle, socotind di la priimiria aceştiia, potrivit § al 4-le din pomenita leguire.

Iscălit: Prezîdent: Alecu Romalò, assesori com. Petrachi Veisa şi Iacov Fătul.

No. 15 a săsii.

Închiere. 1851, 29 Săpv.

În priviri că reclamaţiia dumsali Post. Donič şi monahiia Aftanasiia Donič, după cîte cereri li s'au făcut ca să înfăţoşăzi titlul personal şi să-ş mărginiască cîtimia pretenţii, n'au fost următori, apoi, reclemaţiia dums. cunoscăndu-să ca o pretenţii stîrnită fără temeiu, li să vor înnapoi începătornicili jalobi potrivit legiuiri din 847, publicată prin Buletin no. 69, cu adăugire că, începătornica jalobă a d. Post. fiind ruptă din cauză că au fost pe hîrtii slabă, însă cu originalul i să va înnapoi copii legalizată.

Iscăliţ: Prezident A. Romalò, asesori: Veisa, Fătu.

La 3 Mart următor, Oprişan nu mai era în viaţă, şi Xenia cerea să se adauge reclamaţia ei la aceia a lui Andronachi, şi în numele Atanasiei. Avu aceiaşi hotărîre defavorabilă.

No. 633. Priimit Fevr. 4, 1849.

Să va avè şi ačasta în priivire la regularisiria ce are a să face de către ğud. asupra reclemaţii dums. Doničŭ, lipindu-să şi ačasta la acel povod.

Iscălit: Prez.: Scarlat Miclescu, candidat: Coms. Ioan Vişan, asesor: Fătu.

Către cinstita ğudr. a Ţînt. Tutovvii, monahiia Cseniia Doničŭ.

Jalbă.

La pretenţiia ci au pornit fratele meu Post. Andrunache Doničŭ asupra vitregului nostru raps. Spatar Iordache Oprişan pentru zestria maicii noastre şi pentru osăbit înscris dat de vitrigu nostru maicii noastre, care aceste dovez sînt în păstraria reclemantului

www.dacoromanica.ro

meu frate, şi ca o driaptă soră ce sînt cu dum. şi fiică maicii noastre fac şi eu parte la ăcastă pretenţii tot cu acela drit ca şi fratele meu. Aşa dar rog pe ğud. ca în puteria legilor, avînd priivire reclemaţiia mè, să mă cunoască de o potrivă aceştii pricini, făcîndu-să şi mii chemare la tratajiia ei sau la vr'o înnoire ce ar face dum. fratele meu cu clironomu raposatului meu vitreg.

1849, Mart 3.

Inscălită: Monahiia Cseniia Donič.

Întocmai cu orighinalul. Şeful M....

Anul 1851, răzoluţii, Septvr. 29.

Luîndu-să în priivire că reclemanta Cuv'oşiia Sa Cseniia Donič, după cererile ce în cîteva rînduri i s'au făcut, n'au fost următoare ca să înfăţoşăză tribunalului titlu personal sprijinitori reclemaţii ci au pornit asupra averii ramasă di la raps. Spatariu Iordachi Oprişan, vitregul Cuviosii Sale părinte, pentru a fi înpărtăşită din averia mumii ei, precum ca să-ş mărginiască cîtimea pretenţii, apoi, reclemaţiia Sfinţii Sale cunoscăndu-să ca o pretenţii stîrnită fără temeiu şi aplicabilă la legiuiria cuprinsă prin Buletinul cu No. 69, din 31 Avgust, anul 1847, i să va înnapoì în temeiu § al 3-le din ţătata legiuire, cu dişteptare că, la a sa nemulţămire, îi este slobodă apelaţiia la Divanu respectiv în termin de triizăci zili, socotind di la priimiria aceştiia, potrivit § al 4-le din pomenita leğuire.

Iscăliţi: Prezident Alecu Romalò, asesor: Cămr. Petrache Veisa şi Iacov Fătu.

No. 14 a sesii.

Dar, încă de la 1850, pe basa unei învoieli între Gheorghe şi Ruxanda, Andronachi, meşter în a găsi temeiuri de drept, începea din nou să reclame cele ce credea el că i se cuvin.

Cinstită giudecătorii a Ţinutului Tutovii:

Asupra celor cuprinsă prin înpărtăşiria cinstitii giudecătorii cu No. 3902 ca să-mi mărginescu cătime pretenţii pornită asupra Sardr. Nedelcu Oprişan pentru zăstrili maicii meli cuvenită di la vitregul meu răposatul Spatr. Iordachi Oprişan, iscălitu cu cinsti răspundi că, aşa precum pretenţie esti mărginită prin actul răposatului Oprişan din 813, Avgst. 16, dat la însoţire cu maică-mè, acel cunoscut giudecătorii, cari lămureşti că, di va trece soţul din viiaţă mai înnainti, averia sa pe giumătate să rămăi a maică-mè, iar, la din potrivă, murind însoţita înnainti, să să urmezi după izvodul de zăstri ci au primit răposatul Oprişan, şi, aşa precum un asămine izvod trebui a fi la părăt, şi avere răposatului fiind

www.dacoromanica.ro

cunoscută după acè dispoziții cuprinsă la testament, nu rămăni decăt a să ceri izvodu și a să lămuri valora, hotărindu-mi dreptul cuvenit, ci nu să poate unigtoji *(sic)*, după zisul act dat la însoțiri.

1850, Ocvri 30.

Iscălit: Andrunachi Donič Post.

Poate fi interesant să se vadă pe ce temeiu nepotul legistului moldovean încerca să-și valorifice mai departe pretențiile:

Cinstitii giudecătorii a Țănutului Tutovvii.

În priviria celor cuprinsă prin înpărtășiria cinstitii ğudc. din 5 a următoarii luni cu No. 2697, cuprinzătoari ca, fără mai multă întîrzăeri, în termen de zăci zile di la priimiria aceștiia să mă înfățoșăz la trebunal, că, la din înpotrivă, nu să va putè urma mai multă perepiscă, iscălitul cu cinsti răspundi că așa precum prin țîtatul adres a giudecătorii cu No. 1912 să ceri a mă înfățoșa cu izvodul di zastri ci însuș părintili părătului, răposatul Spatr. Iordachi Oprișan, mărturisăști prin al său act cunoscut giudecătorii că i s'au dat lui un asămine, dovadă îndestulă că el l-au priimit și la dănsul trebui a să păstra, apoi de prisos și fără niciun cuvînt să ceri de la mini și, prin urmari, în lipsa unui asăminia ci trebue a fi la casa părătului, iscălitul, păstrînd drept temeiu actul pomenit, nu aștiaptă decît a să da legiuitul curs, de care înțăleg că trebunalul să fereşti, făcînd ceriri lăturalnici pe cari nu i li pot înplini și nici mă priivescu, și după așa înpregiurări nu rămăni decît a fi chemat înpreună cu sora mè starița Csiniia Donič, ci figurarisăști de o potrivă cu mini, ca să fim giudecați potrivit actului țitat, de vremi că izvodul de zăstre să află acolò undi mărturisăști însuș părintili părătului Nedelcu, precum s'au zis mai sus.

Iscălit: Andrunachi Donič. 1851, Săpvr. 14.

Nedelcu fu chemat de tribunal, la 1852, în această formă:

Cinstit dumisali Serdarului Nedelcu Oprișan.

Divanul apelativ la 2 a următoarei, prin înfățișaria dumisali Clucer Marin Drăghici, vechilul dumilor sale Post. Andronachi Donici și monahii Csenii Donici, luînd în cercetari proțesul reclemat de încredințătorii săi asupra răpos. Spatr. Iordachi Oprișan pentru zăstre mumii dumilor sale, găsind de neapărat a fi față și parte părătă, care astăzi ești dumta, ci represintă dreptățile răps., pe temeiul și a artc. al 5 din legiuire publicată prin Buletinul cu no. 69, au terminat din nou zisul proțes spre cercetari la trei a viitoarii luni Octomv. numai în cazul dritului reclamații dumilor sale Doniniceștilor, cercetat și de giudecători. Despre care iscălitul prezident, potrivit încheerii Divanului, faci dumitali cunoscut ca la arătatul termin negrești să vii la Divan spre înfățoșare în persoană sau

www.dacoromanica.ro

prin formalnic vechil, pe care dumneata urmiază a-l încunoștiința, căci la din protivă procesul, pe temeiul artc. 371 din Reglement, să va hotără în ființa numai a părții stăruitoari, iar la nestăruință a niciunii acta să va închidi prin părăsiri, dăndu-să la Arhiva Statului.

P. Prezident...

Secsiia II.

No. 3329.

1852, Iulii 15 zile.

În sfîrșit tot mersul afacerii se resumă astfel în actul judecătoresc final din 1854:

Andronache Donici și sora, monahia Xenia, arătaseră, la 9 Ianuar 1849, „că în casa vitrigului dumilorsali, răp. Spat. Iordachi Oprișan, ar fi ramas atăta averia părintelui dumilor sale, răposatul Pahr. Enacachi Donici, căt și a mamii dumnilor sale, Pährc. Rucsanda Donici, pe cari au avut-o în al doile însoțiri Pahr. Iordachi Oprișanu, și, fiindcă cu doi ani mai înnainte una din surorile dums. Donici, monahiia Athanasiia, au pornit pritenți asupra Spatarului Oprișanu pentru partia ci i s'ar fi cuvinit ei din averia părințască, cari reclamați s'au curmat cu învoială, plătind Spat. Oprișanu reclemantei 150 galbini, apoi acè înpregiurari îndestul ar dovedi că mama dumilorsali fraților Donici au avut zăstri, și cari averi dumlor Post. Donici și sora dums., monahiia Cseniia, ar fi lăsat-o în dispoziția Spatariului Oprișanu păn la săvărșiria lui din viață, cu nădejdi că măcar la moartea lui le va lăsa partia cuvenită, dar, așa precum nu li-au lăsat nimică, dumnealor frați Donicești au cerut de a fi îndestulați atăt cu partia din averia părintelui dumilorsale răps. Pahr. Enacachi Donici, căt și cu asăminia parti din averia mumei dumilor sale, ci s'ar cuprindi în giuvvaeruri, robi, vite, lucruri și altile, precum ar dovedi izvodul de zăstri ci ar fi avut muma dumilorsali", Oprișan cere să se arăte, conform Regulamentului Organic și legilor complementare, valoarea pretenției, ceia ce nefăcîndu-se, reclamația se închide la 29 Septembre 1851. Reclamanții se adresează la Divanul de Apel, care-l admite la 4 Octombre 1852. Pentru ei se presintă Slugerul Marin Drăghici, pentru Oprișan Spătarul Costachi Pangrati. Se aduc și actele:

1. „Din 16 Avgust 1813, înscrisul Spatariului Iordachi Oprișan (atuncia Medelnicer), cuprinzători că, dacă va luoa întru însoțări pe Rucsanda, fiica Spătariului Mihalachi Cerchez, muma dumilorsali fraților Donicești, pe cari o ținusă în însoțări Pahr. Enacachi Donici, și va fi mulțămit cu purtările ei, apoi, de să va întămpla a să săvărșă el mai înnainti decăt numita și copii nu vor faci, să

www.dacoromanica.ro

tragă soțăia lui giumatati din averi și giumatati din averia să rămăi a fraților lui și pentru grijăli sufletești, iar, întâmplându-să a să săvârși ia mai înainti și copii nerămăindu-i din împreună vieţuiri, atuncia să să urmeză precum la izvodul de zăstri ci i-au dat lui Oprișanu să arată.

2. 1820, Iunii 3. În copii încredințată anaforoa Divanului, întărită de Domn, cuprinzătoari de giudecata urmată între Spatr. Mihalachi Cerchez și între Spatr. Iordachi Oprișanu, pentru înpotrivirile ci Spatr. Oprișanu cu driturile soțăii sale face Spatarului Cerchez a nu dispoza di averia lui supt cuvânt între altile și pentru lipsuri de zăstri.

3. Din 6 Fevr. 1824, încredințat de Divan înscrisul Păhcs. Rucsanda născută Cerchez, prin cari împărtășăști pe unul din fiei ei, dumlui Post. (atuncia Comis) Andronachi Donici, atăt cu partia din averia părintelui său, Pahr. Enacachi Donici, căt și din averia ei, îndatorindu-l tot odată a da o plată anuală și surorilor dums. Donici, monahiilor Athanasiia și Cseniia, iar, după ci va veni în vrâstă legiuită un frate a dums. numit Costachi, vor stăpăni amândoi frații moșăia Voloavile din Besarabiia.

4. Din 2 Iunii 1826, anaforaoa Mitropolitului Veniamin, prin cari, după ci arată că Comisul Andronachi Donici nu urmă a da surorilor dums., monahiilor Athanasiia și Cseniia, plata anuală, apoi și muma lor, Păhrc. Rucsanda Donici, ocărmuind averia ramasă de la Pahr. Enacachi Donici, n'ar fi dat samă de venituri și cheltueli și nici să îngrijă de creștirea unui copil mai mic numit Costachi, în dosul căriia anaforali urmiază cartia domniască către Vorc. Ioan Grečanu și Pahr. Grigori Anghilichì ca, mergând la fața locului, să facă catagrafii di averi și să ei samă de la Păhrcs. Donici, cari, trecând în al doile însoțări, nu să îngrijăști pentru copii și di averia părintelui lor, și apoi toată acè averi să o dei supt epitropiia Comisului Andronachi Donici spre a să îngriji și di creștiria fratelui său Costachi.

5. Din 19 Iulii 1826, înștiințaria Vornicului Ioan Grecianu către Logofeții că, făcând cunoscut Păhcs. Ruxanda cartia domniască, numita Păhcs. i-au înfățoșat scrisori din partia Spatariului Iordachi Oprișanu (atuncia Pahr.), soțul de al doile a numitei Păhcs., prin cari îi scrii ca să nu întri nici într'o socotială pănă nu va mergi el la fața locului, și, fiindcă din acè scrisoari au sîmțăt că Pahr. Oprișanu avè să mai zăbovască, având neaparati trebi în Eși, nu au putut săvârșă lucraria, iar, în căt să atingi de a să da pe tănărul Costachi supt epitropiia fratelui său, la ačasta s'au înpotrivit Păhrcs. Rucsanda, vroind a-l țănè supt a ei epitropii; tot odată Vorc. Grecianu au alăturat și țătata scrisoari a Păharnicului Oprișanu, prin cari întri altile au propus că la socotială va dovedi că au a lua, iar nu a da.

Iar vechilul dums. Sardariului Nedelco Oprișanu au înfățoșat numai testamentul monahiei Elisaveta, născută Cerchez (numită în

www.dacoromanica.ro

mirenii Rucsanda), muma dumnealor fraților Donicești, din 21 Mart 1840, adiverit de martori și iscălit și de cătră monahiia Cseniia, una din reclamanții di astăzi: prin acel testament, după ci testatora arată că pe fiei ei, Andronachi, Costachi și monahiile de la monastiri, i-au împărtășăt cu ceia ce starea au agiutat-o, precum și cu partia din zăstria ci au avut de la părinți, apoi pi ceia ci i-au mai ramas lasă clironoamă o copilă, Rucsăndița, nepoată de fiu a testatorii, pe cari au crescut-o de mică pănă la vrăstă de nou ani, iar fiei testatorii să nu să amestici întru nimică".

„Majoritaoa" Divanului apelativ dă dreptate pentru zestri, nu pentru „ecsopricali" și alte averi. Obiecțiile lui Oprișan se vor cerceta la „fondos". Se constată din „acturi" că Ruxanda a „dispozarisit" de averea ei. „Îmbii" au apelat din nou la „Naltul Divan", care a cercetat, la 9 Februar 1854, „cazul". Decide că în afară de averea la dispositie a Ruxandei nu se constată alta, care să fi rămas la al doilea soț. Andronachi a declarat la 1846 că și-a luat partea de la tată.

Iscălesc: Grigori Crupenschi Logt., V. Pogor Vorc., Dimitrii Miclescu Vorc., Grigori Carp Post., Manolachi Manu Post., Costachi Luca Post., Teodor Răşcanu Agă.

(1854, 22 Februar.)

N. Iorga.

Ştiri greceşti privitoare la istoria noastră

În revista Ἑλληνικά, V (1932), Atena, pp. 39-60, profesorul Constantin Amantos de la Universitatea din Atena, recensînd ultimele lucrări apărute în 1931 despre Riga Veleștiniul, adaugă cu acest prilej informații proprii, ştiri și însemnări inedite, care interesează și istoria noastră.

Mișcările de la începutul secolului al XIX-lea, care au dus la întregirile naționale de mai tărziu, s'au organisat cu mult înainte dincoace de Dunăre, la București și Viena. Eteria, care pornește revoluția de la 1821 pentru liberarea poporului grec, s'a format la București. În țerile noastre se refugiaseră nu numai negustorii și bogătașii greci, ci și oamenii de litere, fie clerici, fie laici. Încît Bucureștiul a devenit centrul spiritual al mișcării *(o. c.,* p. 47).

Ideia de eliberare nu urmăria numai pe Greci. În planurile revoluționarilor întrau toate popoarele din peninsulă.

Între persoanele care au luat parte importantă la pregătirea revoluției, au fost: *Alèxandru Ioan Mavrocordat* (Firarìs), nepotul lui Constantin Mavrocordat, fost Mare Dragoman al Porții și apoi

www.dacoromanica.ro

Domn al Moldovei (1785-1786). Toţi scriitori greci cari s'au ocupat cu originile mişcării îl socotiau promotorul acestui ideal de libertate. Tovarăşul şi colaboratorul cel mai apropiat al acestuia a fost *Riga Veleştiniul,* Tirteul Greciei moderne, care avea lîngă el pe *Gheorghe Vendoti,* scriitor şi el. Cel d'intăiu a făcut mari sacrificii materiale, cei din urmă au răspîndit ideia prin operele lor poetice inspirate dîn cel mai curat şi cald patriotism. Ei au creat în popor nostalgia cu privire la gloria trecutului şi au întreţinut speranţele de viitor. De aceia, mişcarea de la 1821 nu se poate înţelege fără aportul scriitorilor şi fără sprijinul material şi moral al Fanarioţilor de la noi. Ni se dau şi dovezi:

În 1790, Gh. Vendoti tipăreşte la Viena un dicţionar francesoitalo-grec, în trei volume „ἐπιταγῇ μὲν καὶ φιλοτίμῳ δαπάνῃ τοῦ ὑψηλοτάτου πρίγκηπος Μολδο-Βλαχίας, κυρίου κυρίου Ἀλεξάνδρου Ἰωάννου τοῦ Μαυροκορδάτου", pe care-l dedică „τῷ εὐσεβεστάτῳ, ὑψηλοτάτῳ καὶ γαληνοτάτῳ πρίγκιπι, αὐθέντῃ καὶ ἡγεμόνι Μολδοβλαχίας", κυρίῳ κυρίῳ Ἀλεξάνδρῳ Ἰωάννου Βοεβόδα τῷ ἐκ τῶν Μαυροκορδάτων, τοῦ καθ'ἡμᾶς ἑλληνορωμαϊκοῦ γένους ἀρίστῳ προστάτῃ, ἑτοιμοτάτῳ ἀντιλήπτορι, εὐνουστάτῳ μελεδωνῷ καὶ κηδεμόνι".

Pe una din primele pagini Vendoti dă şi chipul lui Alexandru Ioan Mavrocordat, însoţit de următoarea epigramă:

Ἀλέξανδρος τὴν Ἑλλήνων ἀρχὴν
Καί γε τὰ νῦν ἄλλος (adecă Alexandru) λάμπρυνεν εὐμαθίην.

Mai departe Amantos confirmă colaborarea lui Vendoti cu Riga la traducerea romanului „Tînărului Anarchasis", susţinută de d. N. Iorga, în „An. Ac. Romîne", s. II, XXXVI, p. 926.

Pănă acum se cunoştea numai harta Moldovei, întocmită de Riga la 1797 şi publicată în Iorga, *Documentele Callimachi,* II, anexe. Simion Lambros credea că a Munteniei nu se găseşte (Μικτοὶ Σελίδες, p. 630). Amantos a găsit un exemplar în biblioteca din insula Chios.

Harta[1] are dimensiunile 0,85 × 0,62 şi drept titlu: Νέα χάρτα τῆς Βλαχίας καὶ μέρους τῆς Τρανσυλβανίας παρὰ τοῦ Ῥήγα Βελεστινλῆ Θετταλοῦ ἐκδοθεῖσα χάριν τῶν Ἑλλήνων καὶ φιλελλήνων, 1797. Ἐχαράχθη παρὰ τοῦ Φρανσουᾶ Μήλερ ἐν Βιέννῃ.

În colţul de sus, din spre partea dreaptă, se află chipul lui Alexandru Ipsilanti (1786—1788), cu următoarea inscripţie: „Ἀμ-

[1] [Semnalată în această revistă.]

www.dacoromanica.ro

φοτέρους τρὶς Ἀλέξανδρος Δάκας ἀμφιδέβηκεν μείλιχος ἡγεμόνων",—scrisă probabil de Vendoti.

Chipurile lui Callimachi și Ipsilanti pe hărțile lui Riga e sigur că n'au fost puse de mîntuială. Acești Domni fanarioți au contribuit la tipărirea hărților și au avut legături spirituale cu Riga și Vendoti.

În aceste legături vede Amantos începuturile, încă tenebroase, ale Eteriei de la 1821, fără să creadă însă că avem a face cu o organisație reală care să poată acționa uniform și eficace. Izvoare ulterioare, demne de încredere, confirmă constituirea Eteriei după Riga († 1798). În aceasta, Amantos se deosebește de Iani Kordatos, Ὁ Ρήγας Φεραῖος καὶ ἡ ἐποχή του, Atena, 1931, pe care-l recensează în paginile revistei mai sus menționate.

G. G. Mazaraki, Συμβολὴ εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς ἐν Αἰγύπτῳ ὀρθοδόξου ἐκκλησίας, Alexandria, 1932; tipărită mai întăiu în revista Ἐκκλ. Φάρος, Alexandria, 1927-1931.

Autorul († 1896) a folosit condica sfîntă și Arhivele Patriarhiei din Alexandria, din care reproduce numeroase extrase, acte in extenso, diferite însemnări și notițe autografe ale Patriarhilor. În introducere, profesorul Eugeniu Mihailidis, care o editează, afirmă că a fost pusă la curent cu toate lucrările de istorie mai noi despre Patriarhia din Alexandria, pe care le citează în subsolul primelor pagini. Moartea nu a permis autorului s'o termine și s'o pună la punct, iar editorul, în realitate, nu și-a îngăduit să modifice nimic, mulțămindu-se numai cu adăogirile strict necesare ici și colo. Din causa aceasta lucrarea a văzut lumina tiparului fără ca toate lacunele să fi fost bine astupate.

Cetind-o, capeți impresia că ai în față bucăți puse cap la cap în ordine cronologică. Îi lipsește un fir roșu care s'o străbată de la început pănă la sfîrșit.

Făcînd abstracție de aceasta însă, cartea presintă un interes deosebit prin materialul documentar inedit pe care-l aduce, astfel amenințat să se piardă. E prima încercare de a se da o istorie a Patriarhiei ortodoxe din Alexandria și oferă o mulțime de știri și informații inedite cu privire la relațiile țerilor romîne cu îndepărtata Patriarhie răsăriteană din Egipt. Acum se publică pentru prima dată o parte din corespondența inedită a Patriarhilor din Alexandria cu Domnii romîni din sec. XVII-lea și XVIII-lea și se dă o

www.dacoromanica.ro

cronologie vrednică de încredere a evenimentelor mai importante întîmplate în Biserica ortodoxă din Egipt [1].

Autorul, ţinînd samă de evenimentele politice, şi-a împărţit opera în trei părţi: 1) Biserica ortodoxă din Egipt supt stăpînirea Arabilor şi Mamelucilor, adecă de la 640 la 1517; 2) Supt stăpînirea turcească, 1517-1798; şi 3) supt stăpînirea francesă şi dinastia lui Mehemed-Alì, 1798-1870. La această dată se opreşte, şi continuă editorul în introducere pănă în timpul de faţă.

Metoda pe care o urmează e simplă. Nu face propriu-zis o istorie a vieţii religioase ortodoxe din Nord-Estul Africei, ci mai mult restabileşte, sprijinit pe documentele contimporane pe care le-a avut la îndemînă, biografiile Patriarhilor cari s'au succedat pe Scaunul din Alexandria în acest interval. Cu alte cuvinte, face monografia fiecării Patriarhii, precisînd: a) data naşterii şi locul de origine, b) cînd a ocupat tronul patriarhal, c) pănă cînd a păstorit, d) la ce evenimente deosebite a luat parte şi e) ce a rămas de la fiecare.

Cînd datele pe care le stabileşte sunt scoase din însemnări sau documente contemporane, cărora li-a făcut loc destul de larg, merită toată încrederea; cînd însă aceste date sînt numai simple afirmaţii, atunci trebuiesc neapărat verificate, fiindcă sînt îndoielnice. Voiu cita un cas: Gh. Mazaraki, povestind viaţa şi păstoria Patriarhului Mitrofan Kritopulos (1636-1639), spune că, după ce a participat la un sinod ţinut în Constantinopol la 1639, s'a întors în Alexandria, unde a murit (*o. c.*, p. 316). Izvoarele contemporane pe care d. Mazaraki nu le-a cunoscut afirmă contrariul. Mitrofan Kritopulos, după sinodul din Constantinopol, a venit în Muntenia după ajutoare şi a murit aici. (Vezi scrisoarea ambasadorului imperial din Constantinopol, Schmid, din Maiu 1639, către cardinalul Antonio Barberini, Hurmuzaki, *Documente*, IV[1], pp. 641-642, şi scrisoarea lui Nichifor, succesorul lui Kritopulos pe Scaunul Alexandriei, din 1639, către creştinii din Egipt, publicată de Papadopulos Kerameus, în Δελτίον τῆς ἱστορικῆς καὶ ἐθνολογικῆς ἑταιρείας τῆς Ἑλλάδος, III (1889-91), Atena, pp. 495-503).

În general, Mazaraki n'a cunoscut materialul documentar cu privire la Patriarhii din Alexandria aflat în Biblioteca ierosolimitană şi în Constantinopol, iar editorul n'a cunoseut studiile preţioase

[1] [V. şi N. Iorga, în „Mem. Ac. Rom.", 1932.]

www.dacoromanica.ro

privitoare la Alexandria ale lui Papadopulos-Kerameus și Spiridon Lambros, publicate în majoritate prin Δελτίον τῆς ἱστορικῆς καὶ ἐθν. ἑταιρείας și în Νέος Ἑλληνομνήμων. Necunoscute i-au rămas și alte cîteva monografii scrise aiurea despre unii Patriarhi din Alexandria.

Rămîne însă, cum am spus și mai sus, materialul documentar, de o valoare netăgăduită. Din acesta interesează istoria noastră: a) Scrisoarea Patriarhului Gherasim Spartaliotul (1621-1636), din August 1631, către arhimandritul Arsenie, epitropul Patriarhiei Ecumenice în Muntenia, prin care-l roagă să dea ajutor preotului Filotei, trimes din Alexandria să administreze moșiile mănăstirilor pe care Patriarhia le avea în Oltenia (pp. 246-7); b) Tomosul sinodal constantinopolitan, din 1645, Ianuarie 17, către Vasile Lupu, Domnul Moldovei, prin care-l iea arbitru în conflictul izbucnit între Patriarhia din Alexandria și mănăstirea Sinai în chestiunea metohului din Cair. Sinodalii cred că dreptatea e de partea Patriarhiei (pp. 329-30); c) Scrisoarea lui Vasile Lupu, din 10 August 1645, către Ioasaf, arhiepiscopul și starețul Sinaii, în care-i comunică hotărîrea lui: *să înceteze slujbele în metoh fiindcă aduc pagube materiale Patriarhiei* (pp. 335-9). Aceste scrisori s'au publicat și de É. Legrand, *Bibliothèque grecque vulgaire,* VII, *Recueil des documents grecs,* Paris, 1895, pp. 9-15, de unde a fost reprodusă de d. N. Iorga, în Hurmuzaki, *Documente,* XIV[1], pp. 175-6; 181-182; d) Gramata sinodală din Alexandria către Vasile Lupu, din Iunie 1648, în care-i aduce la cunoștință că Sinaiții nu respectă hotărîrea dată și slujesc mai departe în metohul lor (pp. 358-64); e) Scrisoarea lui Vasile Lupu. din 8 August 1651, către Ioanichie, ecumenicul, prin care-l roagă să resolve el conflictul dintre Alexandria și Sinai. dînd fiecării părți dreptatea pe care o are și respectîndu-se canoanele și tradiția. Vasile Lupu cere să se găsească o formulă de împăcare prin care nici sfintele slujbe să nu fie împiedecate a se ținea, nici Patriarhia să nu sufere, și tot el o suggerează: *Sinaiții să facă slujbele în metoh, dar fără participarea laicilor* (pp. 368-72); f) Scrisoarea lui Vasile Lupu, din 8 August 1651, către Ioanichie al Alexandriei, cu același conținut și cu aceiași propunere, într'un ton însă mai poruncitor (pp. 379-82); g) Gramata lui Paisie al Alexandriei (1659-1678), nedatată, către Vasile Lupu, prin care-i face cunoscut încetarea scandalului cu Sinaiții și-l roagă să ajute mai departe Patriarhia (pp. 414-15); ori-

www.dacoromanica.ro

cînd ar fi fost trimeasă scrisoarea, chiar în primii ani de păstorie ai lui Paisie, ea găsia în Moldova pe Gheorghe Ştefan, care luase locul lui Vasile Lupu, încă din 1653; h şi i) gramate ale lui Partenie al Alexandriei (1678-1688), date în ziua de 2 Iunie 1680, în Bucureşti. Prin cea d'intăiu recunoaşte boierului Pîrvu, nepot de frate al lui Şerban Cantacuzino, dreptul să înoiască mănăstirea Cobia (Dîmbovița) şi-i dă dreptul de ctitor, iar prin a doua întăreşte hotărîrea lui Şerban Cantacuzino de a numi ctitoria lui de la Cotroceni, cu hramul Adormirea Maicii Domnului, biserică domnească. g) Scrisoarea lui Gherasim Paladă al Alexandriei (1688-1710), nedatată, către Constantin Brîncoveanu, prin care-i închină o lucrare de cuprins retoric şi-l roagă s'o tipărească şi să răspîndească printre supuşii lui ortodocşi (pp. 544-5). Aceasta a mai fost publicată de C. Sathas, *Bibliotheca medii aevi*, III, pp. 84-89, de C. Erbiceanu, *Cronicarii Greci*, p. 100, şi de d. N. Iorga, în „Mem. Ac. Rom.", s. III, v. III, pp. 114-5; l) Tomosul sinodului constantinopolitan către Mitropolia Ungrovlahiei, din 26 Iulie 1746, prin care-i aduce la cunoştinţă că Matei Psaltul, Mitropolitul Libiei şi egumenul bisericii Zlătari (Bucureşti), a fost ales Patriarh al Alexandriei şi intervine să i se facă învestirea la Mitropolia din Bucureşti cu toată pompa cuvenită (pp. 607-9). S'a publicat şi de Ghenadie Craioveanu, în *Condica sfîntă a Mitropoliei Ungro-Vlahiei*, I, p. 141.

La sfîrşitul lucrării Mazaraki a adăugat o listă cronologică a Patriarhilor Alexandriei, de la evanghelistul Marcu (42-62) pănă la Sofronie al IV-lea (1780-1899).

Dimitrie Ionescu.

Noi documente din vremea Eteriei

I.

Scrisoare către coconul Manolachi Coroiu, în care se vorbeşte de mişcarea Turcilor în căutarea eteriştilor.

Cu plecăciune sărutăm mîna dumnitale, cucoane Manolache. Înştiinţăm pe dumneata că din mila lui Dumnezeu ne aflăm sănătoşi cu toţi pănă acum, dar am pătimit multe necazuri cît nu avem vreme a le spune. Că la locul acesta sînt în drumul Turcilor, că ne-au mîncat toate, şi nu mai avem ce le mai da;

www.dacoromanica.ro

că orzŭ nu să găsește, și acum s'au apucat și de păpușoi, și noi nu putem merge nicăire de la casele noastre după alișveriș, ce numai ce-am avut strînsoare am cheltuit. Că ne-au luat Turcii bani gata în două, trei rînduri, și le-am dat de ne-au scăpat capul. La carele m'au luat Turcii și m'au dus la Brăila, la Măria Sa Pașa, la care prin mari rugèle am scăpat cu zile. Pentru șăici, sintŭ toate pe mal, numai două umblă pe Siret pentru Turcii trecători; dar altŭ drum nu umblă. Că s'au luat trei și cinci ale lui Năstasă de către Turci și podul lui Conache.

Pentru moșie, nu s'au arat nimic, numai puțin păpușoi, și dijma am strîns-o aice la noi într'o leasă.

Că la vremea coasii Turcii stăpîneau moșiile toate, și fînu l-au cosit de Paști, și noi nu am strîns niciun fir de fin; la care multă păgubire am avut din cele strînse din ceilalți ani. Că, în ziua de Joia Mare, cînd au tăiat Turcii un fecior a preotului Vasile, mare frică era aicea, și tot satul au sărit din loc, și am lăsat toate, și vinul, și butea cu rachiu; și au dat iama, și ne-au prădat de toate strînsorile ce am avut, și păpușoiu ce am adunat.

Dijma au luat înscris; la care era și omul dumitale față. Și acum numai acasă ședem, pentru că în toate zilele trec Turcii pe aicea în sus, și alții în jos.

Pentru lînă, nu să găsește, că ne-au luat-o; că pe aicea au dat toți oamenii zahareà din lână.

Pentru moșiile ce ne înștințezi ca să găsim mușterii, acum vremile sînt împerechete, și nu se găsesc, dar, dacă s'a mai liniști și om putea veni noi acolo, că acum nu putem veni, că s'au mai iuțit Turcii acum.

Și sîntem ai dumitale slugi plecate:

1821, Noemvrie 19.

Todor Ivașcu ot sat Căliane.

Gheorghe diiacu, zet Toder.

Adresa: „La cistita mîna cuconului Manolache Coroiu, să se dea la Tămaș.

Și o parte de pești am trimes, că mai mult nu ni s'a aflat să se primească".

(Scrisoarea a fost pecetluită cu ceară roșie.)

(Bibl. Ac. Rom., ms. 3266, fol. 10-11. Actele au fost ale lui N. Bassarabescu.)

www.dacoromanica.ro

II.

De la Slugerul Teodor,

Fraților seimeni ai Adunării! Fiindcă familia dumnealui biv Vel Agă Alixandru Velară mearge la Brașov, iar dumnealui rămîne aicea în slujba țării, împreună cu ceilalți prea-cinstiți boeri,

Poruncim ca întru nimic supărare la drum să nu să facă de către cinevași, ci mai vîrtos verice ajutor le va face trebuință, să li să îndeplinească.

Nicio ocară; să va îndrăsni a i să apropia cu cuget rău de această familie, veri de seimenii care îi are spre pază și ajutor, cumplit să va pedepsi.

Tudor.

1821, Aprilie 2.

(*Ibid.*, fol. 7.)

III.

Cuvînt al Sfinției Sale părintelui Efrosin monahul, ce s'au făcut la adormirea dumnealui biv Vel Ban Costandin Bălăceanul cu leat 1831.

Omul ca iarba, zilele lui ca și floarea cîmpului: așa viața ca duh au trecut printr'însul, și nu va fi și nu-și va mai cunoaște încă locul său, iar mila Domnului din veac și pănă 'n veac spre cei ce să tem de dînsul.

Fraților,

Vremelnică este viața ierbii, vremelnică este și viața omului. Iarba cea mai mică și copacul cel mai mare naște, crește, înflorește, rodește, îmbătrînește, să usucă, moare și să face pămînt. Așa și omul cel mai mic și cel mai mare naște, crește, înflorește, rodește, îmbătrînește, să usucă, moare și să face pămînt.

Din cîte cresc din pămînt, unele trăiesc numai o zi, altele numai o săptămînă, o lună, un an sau mai mulți ani. Dar, și din oameni, cîți ajung pănă la o sută de ani, sau la nouăzeci, la optzeci, la șaizeci?

Nu vedem noi în toate zilele că unii mor de șaizeci de ani, de cincizeci, de patruzeci și mai în jos, pănă la treizeci, la douăzeci, la zece, la un an, la o lună, o săptămînă, o zi, și încă în

www.dacoromanica.ro

vremea nașterii, și încă din pîntecele maicii. Ce jale! Omul ca iarba!

Unde sînt erburile și copacii cei de la începutul lumii? Toate s'au făcut pămînt. Unde sînt toți oamenii de la începutul lumii pînă acum? Toți s'au făcut pămînt. Omul deșărtăciunii s'au asămănat, zilele lui ca umbra trec: toți mici și mari mor și să uită. Adevărat, numele unora nu să uită: puțini ani, puțintele veacuri, apoi întră toți întru întunerecul uitării.

Cine știe numele ctitorilor care au făcut piramidele Egiptului? Ce jale! omul ca iarba!

Și nu va fi, și nu-și va mai cunoaște încă locul său. Trebuie însă noi credincioșii să nu ne desnădăjduim, pentru că mila Domnului este din veac și pănă 'n veac spre cei ce să tem de dînsul.

Și acest bine-credincios și slăvit bărbat, Mare Ban al Valahiei, Constantin Bălăceanul, trupul căruia îl vedeți acum zăcînd mort, grozav și fără glas, au fost născut în pravoslavie, crescut în frica lui Dumnezeu și mort întru credință, nădejde și dragoste.

Acest bărbat, întîmplîndu-să să aibă un haractir lucrătoriu, strașnic și cinstit, din floarea tinereților sale au fost pus în slujbele țării, și cei ce știu din tinerețe, de obște mărturisesc că, ori în ce slujbă au fost, de la cele mici pănă la Ban Mare, dumnealui totdeauna s'au purtat bărbătește, fără preget, strașnic și cinstit: frica lui Dumnezeu era totdeauna înaintea ochilor săi. Așa dar și slujbele țării cu credință le-au împlinit, și casa sa înțelepțește au iconomisit; și pre fii săi întru credința lui Dumnezeu și bunele învățături au crescut. Dar cine nu știe cîtă rîcă (rîvnă) și osîrdie au arătat în faptă dumnealui și spre a să introduce științele și filosofia în limba țării noastre? Adevărat la aceasta au mai fost și alții îndemnători și ajutători, dar este știut și mărturisit că dumnealui n'au fost [mai] puțin decît nice unul la aceasta. Așa dar dumnealui n'au murit, ci s'au odihnit în Domnul: numele dumnealui nu va peri. Pentru că mila Domnului este spre dînsul din veac și pănă în veac de multă vreme. Dumnealui tot de moarte să îngrijea, pentru că multă milostenie pentru pomenirea sa pe la sfintele biserici și mănăstiri au lăsat.

Acesta bărbat, de și va fi greșit ceva, ca un om purtînd trup și viețuind în lume, însă totdeauna au fost gata, teafăr... dreptății. Cînd o cunoașteți bine, așa dumnealui era încă osîrdnic spre dreptate; cînd o cunoștea și avea bune simțuri de a cunoaște ce

www.dacoromanica.ro

e bine, este foarte de crezut că dumnealui, de va fi greşit, sau la înfricare, sau la politeţă (?) sau la cumpătare, întru neştiinţă şi fără răutate au grăit. Acest bărbat fără învăţătură deosebită, fără limbă străină, fără ştinţe politiceşti, fără filosofie, şi cu toate aceste lipse de pagubă pentru dînsul şi încă haractirul său cel vrednic şi cinstit îl face să fie totdeauna dintre boerii cei mari, aleşi. Dar, acest bărbat să fi avut o învăţătură deosebită, adecă să fi ştiut ceva limbi străine, ştiinţile politiceşti şi filosofia, ar fi fost laudă şi fala ţării noastre, pă multe veacuri, precum nădăjduim să fie aceia a dumnealor prea-cinstiţilor boeri fiilor dumnealui.

Fraţilor, omul, de şi se asamănă ca iarba, de şi zilele lui ca umbra trec, dar, dacă mila Domnului din veac şi pănă în veac spre cei ce să tem de dînsul, şi deacă acest răposat au fost născut întru pravoslavie, crescut întru frica Domnului, trăit întru dreptate şi mort întru nădejdea învierii, noi putem zice că dumnealui Marele Ban Costandin Bălăceanul n'au murit, ci s'au odihnit de toate lucrurile sale.

Ziceţi-i toţi: Dumnezău să-l ierte, vecînica lui pomenire. Nimănea să nu plîngă acum: dumnealui n'au murit, ci s'au odihnit de toate lucrurile sale şi au scăpat de toate lucrurile sale. Vecînica ta pomenire, prea-cinstite boerule. Lungă vreme de cînd te-ai chinuit şi ai petrecut bolind o viaţă mai amară decît moartea! Dumneata ai răbdat bărbăteşte, ai murit creştineşte, şi Dumnezău ţi-au iertat toate păcatele.

Gheorghe Potra.

Un document inedit privitor la istoria Romînilor din Maramurăş la începutul veacului al XV-lea

Începuturile Moldovei cu descălecatul din Maramurăş au fost lămurite mai deplin numai după ce în 1900 a văzut lumina tiparului importanta colecţie de documente a lui Ioan Mihaly, intitulat: „Diplome maramurăşene din veacul al XIV-lea şi al XV-lea", care a scos la iveală 310 de acte inedite şi ca la şaizeci reproduse din alte colecţii, mai ales ungureşti.

Istoricii noştri: Onciul, Bunea, Iorga, ş. a. au întrebuinţat aceste izvoare indispensabile pentru Istoria descălecatului lui Dragoş şi Bogdan şi pentru cunoaşterea trecutului celui mai depărtat al Romînilor ardeleni.

www.dacoromanica.ro

La noi însă, după cît am putut controla, nu se știe că un Romîn maramurășan, Petrovay, a complectat publicația lui Mihaly cu alte 57 de acte referitoare la familiile nobile românești din Maramureș, datate între anii 1360 și 1519, în „Történelmi Tár", 1909, supt titlul: „Oklevelek Mármarosvármegye történetéser" („Documente pentru istoria județului Maramureș"). Atragem atenția cercetătorilor noștri asupra lor, fiind deosebit de importante.

Un fost elev al mieu, părintele Nicolae Nichita din Lăpuș (județul Someș), îmi trimete un act emanat în 1780, de la Conventul din Leles, care reproduce un hrisov al regelui Sigismund, datat în 1412. Acesta întărește un act din 1404, care vorbește de unele relații de proprietate dintre Romînii nobili din același Maramureș. Fiind inedit, îl dăm în întregime:

Nos conventus Regiae Ecclesiae Sanctae Crucis de Lelesz memoriae commendamus tenore presentium significantes quibus expedit universis quod egregius Stephanus, filius egregii Demetrii Györgyey, suo fratrumque suorum carnalium et uterinorum, Ioannis et Ladislai Györgyey, ex nobili domina Helena Erdö-Bloocs prognatorum, nominibus et in personis, nostram personaliter veniens in praesentiam, exhibuit nobis et praesentavit certas literas invictissimi quondam principis et domini domini Sigismundi. Dei gratia Romanorum regis semper augusti ac Hungariae, etc., regis augustae memoriae, consensuales super totali possessione Ilhocz, praetacto comitatui maramarosiensi ingremiata, ad instantiam Tathamer, filii Michaëlis de Ilhocz, et Petri, fratris eiusdem, in possessione Uglia, komitatui maramarosiensi adiacente, residentis, filii scilicet egregii quondam Ioannis atque Győrgyey, in pergamena sub adimpresso regio sigillo (cuius tamen nunc vestigia solum apparerent), Budae, tertia sexta proxima post festum beatorum Petri et Pauli Apostolorum anno 1412 patenter confectas et emanatas, tenoris infrascripti, petens nos debito cum honore reverenter ut nos literas easdem (ne sinistro quodam casu prorsus perire contingant), tam authentico prothocollo, quam et praesentibus transumtionalibus literis nostris inseri, insertasque sub usitato et authentico conventuali sigillo nostro eidem extradari et emanari facere vellemus. Quarum quidem literarum consensualium tenor verbalis esset sequens:

Nos, Sigismundus, Dei gratia Romanorum rex semper augustus ac Hungariae, etc., rex., memoriae commendamus per praesentes quod fidelis noster Tathamer, filius Michaelis de Ilhonch, sua, item Petri, fratris sui carnalis, in personis, nostram personaliter veniendo in praesentiam, exhibuit nobis quasdam literas privilegiales conventus ecclesiae Sanctae Crucis de Lelesz, super perennali fassione seu collatione dictae possessionis Ilhonch nuncupatae in comitatu Maramoroso existentis emanatas et confectas tenoris

www.dacoromanica.ro

infrascripti, supplicans nostro culmini praefatus Tathamer prece humili et dovota ut ipsas literas ratas, gratas et acceptas habere ac praesentibus literis nostris de verbo ad verbum inseri facere, eisdem nostrum regium benevolum consensum praebere dignaremur, pariter et assensum. Quarum tenor de verbo ad verbum sequitur, et est talis:

Omnibus Christi fidelibus praesentibus pariter et futuris praesentium notitiam habituris, conventus ecclesiae Sanctae Crucis de Lelez, salutem in omnium Salvatore. Ad universorum notitiam harum serie volumus pervenire quod Sándor, filius Erdeo de Tornava, alio nomine Kenloényesd (?), de cuius notitia Kozta de Visso, Georgius, filius Tathamér de Uglya, et Sándor, filius Babtha de Bilke, nos certificarunt, pro se personaliter ac pro Michaële, fratre suo carnali, ex alia matre progenito puero, ut dixit, in aetate tenera constituto, onus et gravamen eiusdem, si idem successu temporis in infrascriptis persistere nollet, in se assumendo, coram nobis constituto, per eundem, sua et dicti Michaëlis, fratris sui, in personis viva voce spontaneaque sua voluntate confessum extitit nostri in praesentia, pariter et relatum quod ipsi, intuitis et consideratis zelo fraternali, sagaci industria et gratuitis ac fraternis oblationibus, quibus Petrus et Tathamer, filii Michaëlis, proximi ipsorum, in possessione eorum Ilhoch vocata commorantes, praefato quondam Erdeu, patri ipsorum, ac per eum ipsis affuissent et se cunctis ipsorum desideriorum votis gratos obtulissent et acceptos oblaturosque ipsos sperarent in futurum, praefatam possessionem eorum Ilhoch nuncupatam aquisititiam in comitatu maramorosiensi penes fluvium Taraz nominatum sitam et adiacentem, cum omnibus [int]egritatibus et pertinentiis quibuslibet ad ipsam spectantibus, quomodolibet et quibusvis nominum vocabulis denominatis et appellatis, sub ipsius antiquis et eisdem metis, limitibus et terminis ac metarum inclusionibus et distinctionibus, quibus ipsi et praefatus quondam Erdeu, pater ipsorum, eandem hactenus habuissent, tenuissent et possedissent, prout idem quondam Erdeu, pater ipsorum, in ultimo vitae suae eulogio ipsis commisisset et sub obtentu paternae suae benedictionis iniunxisset, nullo iure, nullaque iurisdictionis proprietate in eadem pro se ipsis reservata, immo omne ius omnemque iurisdictionis dominii proprietatem, quod et quam in eadem habuissent, in praedictos Petrum et Tathamer ac ipsorum haeredes et posteritates transferendo dedissent, donassent et contulissent ac praefatus Sandor, in sua et praescripti Michaëlis, fratris sui, personis, exnunc coram nobis dedit, donavit et contulit antelatis Petro et Tathamer, filiis Michaelis, proximis eorum ipsorumque haeredibus, posteris et posteritatibus ac successoribus universis, iure perennali ac irrevocabiliter et in aevum tenendam, possidendam, pariter et habendam patrocinio praesentium mediante.

In cuius rei memoriam stabilitatemque perennalem praesentes

www.dacoromanica.ro

literas privilegiales pendentis sigilli nostri munimine roboratas duximus concedendas.

Datum die dominica proxima ante festum Beati Michaëlis Archangeli, anno Domini millesimo quadringentesimo quarto.

Nos itaque, supplicationibus praefati Tathamer sua, ac dicti Petri, fratris sui, in personis nostrae claritati porrectis pariter exauditis et clementer admissis, praefatas literas annotati conventus, non rasas, non viciatas, non cancellatas, nec in aliqua sui parte suspectas, sed omni prorsus vicio et suspitione carentes, ratas, gratas et acceptas habendo, sine diminutione et augmento praesentibus inseri facientes, easdem, quoad omnes earum articulos, clausulas et continentias, nostrum regium benevolum consensum praebuimus pariter et assensum, immo praebemus praesentium nostrarum vigore et testimonio literarum mediante, salvo iure alieno. Quas, dum nobis in specie fuerint reportata, in formam nostri privilegii redigi faciemus. Datum Budae, feria sexta proxima post festum Beatorum Petri et Pauli Apostolorum, anno Domini millesimo quadringentesimo duodecimo, regnorum nostrorum anno, Hungariae vigesimo quinto, Romanorum vero secundo.

(L. S.) Relatio Nicolai Par... de Suyuhaza, aulae regiae iuvenis.

Cuiusmodi nuncupati exhibentis petitione ut iusta et legitima exaudita pariter et admissa, praemissas literas consensuales, non abrasas, non cancellatas, non variatas, nec in aliqua sui parte suspectas, sed omni prorsus vicio et suspitione carentes, tam in authentico prothocollo, quam et praesentibus literis nostris de verbo ad verbum, sine diminutione, variatione et augmento aliquali inseri insertasque sub usitato et authentico conventuali sigillo nostro eidem exhibenti extradari et emanari fecimus.

Ipsis etiam originalibus literis in specie restitutis.

Honorabilibus Augustino Schochovszky, lectore, Leonardo Tiszta, cantore, Gothardo Gampe, custode, Marco Andréanszky, parocho ecclesiae nostrae helmecziensis, Adamo Lupes et Ladislao Pálffy, omnibus sacri, candidi et exempti ordinis praemonstratensis canonicis regularibus, iuratis testimoniis conventualibus existentibus ac in praescriptis ecclesiis nostris regi iugiter famulantibus sempiterno. Datum feria quinta proxima ante Dominicam nonam post Pentecosten seu decima octava die mensis iulii, anno Domini millesimo septingentesimo octuagesimo [1].

L. S. Lecta et correcta in vocibus: *filius, alio nomine, onus, regio* per me, Augustinum Schochovszky. L.

Victor Motogna.

---

[1] Satul *Ilbonch* este *Jalova*. Numele nobililor romini amintiți in acest document se mai intilnesc și in colecția lui I. Mihályi, *Diplome maramureșene*, pp. 170, 194, 237, 249.

www.dacoromanica.ro

Memorii din epoca Renașterii noastre politice

În *Suvenire și impresii ale unui copil al României* de G. Boteanu (n. 1837 la București, fiu al lui S. Boteanu) se cuprinde o descriere a bisericii Sfîntului Sava, o însemnare a programului (patru clase primare, opt gimnasiale). „Pare că văz încă înaintea ochilor acele lungi ziduri învechite, care se pierdeau supt o mulțime de ferestre și uși, acel turn învechit al bisericii, pe care orologiul cel mare, odihnindu-se, însemna oarele cu un glas sonor și grav". Sînt acolo 80-100 de elevi, „cari vorbesc, se ceartă și se îmbrîncesc ca să iasă toți de odată; loviturile de pumni, azvîrlitul ghiozdanelor". Vorbește de bătaia cu zăpadă, nodurile din „legăturile ghiozdanului", pierderea cărților, călimările zvîrlite în capul rivalului, hainele sfășiate, „insignii de glorie". Pentru aceste purtări fu retras la învățătura acasă.

Așa-l apucă anul 1848, pe care-l descrie în aceste cuvinte care sînt drepte: „Principele, om înzestrat cu multe mijloace intelectuale, mare orator, dar puțin administrator... Închis în interiorul Palatului, reservat pentru populație, indiferent pănă la răceală pentru armată, lăsînd toată puterea și confienta în mînile Doamnei și a cîtorva consilieri de Stat, singurii sateliți capabili de a se apropia și de a vedea fața acestui august stăpîn" (pp. 16-7).

Urmează o retorică presintare a situației satelor. „Soarele se ridică în toate zilele la orizont ca să zvînteze cîmpiile acestui pămînt umed de sudorile nedreptății".

Se vorbește apoi pe scurt de atentatul de la Șosea contra lui Bibescu, căruia „glonțul dirijat asupră-i îi spulberă numai epoletul cel stîng", de izbucnirea revoluției și de lupta din Dealul Spirii.

Se laudă Știrbei-Vodă pentru simțul lui de gospodărie. Autorul întră și el în noua școală militară. „Niciodată nu s'a întîmplat ca două săptămini să treacă una după alta fără ca acest bun prinț să nu se coboare în sînul acestei școli ca în sinul familiei sale, fără să nu cerceteze pe fiecare în parte și să ceară relații detaliate despre conduita și silința fiecăruia" (p. 19).

Publicînd, la 1860, un volum de poesii, se presintă lui Alecsandri, care-i scrie cele ce urmează: „Am văzut cu mulțămire că te ferești de trista manie a celor ce ridiculisează limba romînă și cari, fiind săraci de idei, cată a-și ascunde sărăcia supt o mantă

www.dacoromanica.ro

de pompă literară. Romînii au o limbă originală şi armonioasă ce stă încă ascunsă afară din oraşe: datoria noastră este de a o găsi şi de a o cultiva cu multă îngrijire, încît să putem exprima ideile şi simţirile noastre într'un chip plăcut şi înţeles de toată România. De cînd am venit din străinătate, am auzit grăind românește-grecește, românește-rusește, românește-italienește, românește-latinește şi românește-franţuzește. În sfârşit a venit vremea să grăim şi românește-românește" (pp. 26-7). E de sigur una din cele mai înţelepte mărturisiri ale poetului, într'o vreme cînd asemenea afirmaţii aveau o deosebită valoare programatică.

La douăzeci de ani Boteanu iese din şcoala militară, căutînd să-şi „curăţe mînile de cretă şi picioarele de pulberea claselor" (p. 29). Perspective politice triste i se înfăţişează. Îşi aminteşte epoca, apropiată, a războiului Crimeii, în cursul căreia „soldaţii părăsiau casarmele lor ca să între în armatele împărăteşti, iar ţeranul, cel mai slab dintre toate clasele, alerga desculţ, flămînd şi desbrăcat, tîrînd după sine, cu puţinele vite care îi mai rămăseseră, provianturile de război". Despre ocupaţia austriacă, el scrie: „Pulberea ce ridicaseră, în retragere, legiunile moscovite nu se coborîse încă din soare şi ţara nu apucase să şteargă sudoarea de pe frunte-i, cînd, de prin toate crăpăturile munţilor se coborau legiuni mai sălbatece şi mai fometoase, aducînd cu dînsele desgustul, lipsa şi căzînd asupra şesurilor deja devastate, smulgînd, ca să zic aşa, şi rădăcinile ascunse în pămînt şi vieţuind doi ani de zile din sudorile şi lacrimile nenorociţilor locuitori" (p. 34). „Cînd gubernie, cînd provincie austriacă şi cînd paşalîc" (p. 35). „Pîne şi sare, buchete de flori"... Vinovaţi, într'un lung ditiramb găseşte numai pe boieri. Recunoaşte conştiinţa arătată de ţerani în Divanurile de la 1857-8.

Tînărul cutează apoi a schiţa „principii de organisare". Vrea una militară: „Oare în ce poate jena sapa şi plugul săteanului dacă acasă ar mai adăuga un cuiu pentru arma şi muniţia sa de război?". Ar căpăta încredere în el şi ţara n'ar mai fi „o livadă deschisă de toate părţile" (p. 45). Ceilalţi ar trebui să participe şi ei la opera de apărare. „De ce în zilele negre ale ţerii, cînd cîmpiile ei se acopăr de pulberea inamicului, numai cîteva mii de oameni armaţi să meargă înainte-li să-i întîmpine şi să se sacrifice fără niciun resultat, pe cînd plugarul, desarmat, stă şi se uită cum trece pe lîngă dînsul, pe cînd meseriaşul închide

www.dacoromanica.ro

magazinul său și se ascunde, pe cînd speculatorul își baricadează întrarea și amploaiatul fuge cu familia sa?" (p. 46). Se aduc înainte exemplele Prusiei, Elveției, Tirolului.

Problema educației preocupă și ea pe Boteanu. „Aș fi dorit ca cea mai mare parte din acești tineri slabi și palizi, a cărora cea mai mare speranță și scop al vieții nu este decît a împopula casele de plăcere, otelurile și balurile, a ținea șirul cîtorva intrigi și cabale amoroase, să-i văz pe toți punînd o mînă viguroasă și înegrită de soare la lucrarea pămîntului și averilor lor, o mînă sigură pe armă, avînd niște picioare dedate cu marșul și cu ostenelile, căci atunci fără îndoială coloarea cea vie ar lua locul paloarei, soliditatea ar ramplasa slăbiciunea și alura feminină ar lăsa locul mișcărilor france și bărbătești.

„Atunci, neapărat, saloanele, modele și fastul li-ar întoarce fața lor ironică, societatea ar număra mai puțini concheranți de inimi femeiești, mai puțini lioni și un număr mai mic de *petits maîtres;* dar ce face asta? Țara ar cîștiga atîția fii ai săi cari ar putea face ceva pentru dînsa, atîția bărbați și brațe puternice, care s'o poată ajuta la cas de trebuință, și nu i-ar mai găsi, ca altă dată, străini pentru nenorocirile ei, în nevoie, cu membrele slabe și uscate, incapabili de a ținea o sabie în mînă și a merge două poștii călare" (pp. 52-3). „Ca o țară să fie imposantă și tare, nu trebuie să fie populată de umbre, de infirmități, nici de ființe nutrite cu parfum, nici de concheranți, nici de lioni" (p. 53).

Creșterea trebuie făcută de mame. Să fie țintită mai ales formarea caracterului. „Copilul mieu voiu să aibă o parolă la vrîsta de zece ani, căci la douăzeci nu va mai minți" (p. 56). Dușman al luxului, el descrie, naiv, cu amintire din romane, presupusul Hôtel Armand, cu doamna bogata care primește pe amicii ei, Pungilă, Chezășescu, Gogoașă, Tingire, Măsluiescu, Dobîndă (p. 69). „De merge la bal la curte, pe scări te împiedeci de dînșii, de mergi la teatru, sînt nelipsiți, ocupînd lojile cele mai mari; la soarele, la baluri de mahalale, la nunți, la botezuri, și pănă la îngropăciuni, apar fără întîrziere și fără să se înșele" (p. 70). Se caracterisează, unul cîte unul, oamenii din această categorie. Cutare „l-am văzut chiar, în fruntea poporului, mergînd cu cîte o faclă în mînă ca să facă serenadă căutărui prinț sau ambasador străin"; el „aleargă prin diferite mahalale, magazii și tîrguri să cumpere cîteva voturi pentru un oarecare deputat" (pp. 71-2).

www.dacoromanica.ro

Altul cumpără în tîrg pentru stăpîn și „la cinsprezece ani ținea de cureaua trăsurii și aprindea ciubucul seara pe la adunări"; învățînd pe apucate și meditînd, face casă de raport în București „din parà peste para, din resturi de pîne, din rămășiți de lumînări și căpătîie de chibrite", pentru ca apoi, fost profesor, să se dedice cămătăriei (pp. 73-5); cutare din cei „eleganți, pomădați, frisați, cu mustățile răsucite, în veșminte mari de tot noi, în tartane și cașneuri", care capătă un palton afișîndu-se ca om bogat cu birje neplătite (pp. 76-80); cutare care „îți trece pe lîngă nas în gabriolete mai răpezi decît fulgerul" (pp. 83-4). În stil de nuvelă e capitolul de joc de cărți „Stosul" (p. 87 și urm.)[1].

N. Iorga.

Vereșciaghin și Romînii

În Memoriile marelui pictor rus Vereșciaghin (Vassili Vereschagin, *Souvenirs, Enfance, voyages, guerre, illustrés par lui-même*, Paris 1888), la capitolul despre războiul ruso-turc se dă vederea unei „ferme românești" (de fapt o biată căsuță acoperită cu stuh). Știrile despre țara noastră sînt puține: calul și trăsura cumpărate la București cu patru sute de franci (p. 286). La sosirea înaintea orașului, supt „steagul de mătasă albastră cu crucea mare albă", colonelul Bobricov, fost agent la Constantinopol, vine, cu cîțiva ofițeri romîni, ca să-i îndrepte pe Ruși spre un suburbiu, „pe malul Dunării" (cetește: Dimbovița). „Acest aranjament produse o mare nemulțămire în detașament. Condiția de a nu străbate orașul fu calificată de umilitoare, dar de altfel fără dreptate." Cu tînărul Scobelev merge la București, unde acesta „scoate limba la toate doamnele pe care le întîlnia, și mai ales la cele frumoase" (pp. 288-9). Stau la Otelul Glück, „bun, nu prea scump și foarte frecventat, după cîte se spuneau". „Adevărul e că, la București, toată lumea, sau aproape toată, a folosit într'un chip sau în altul cu trecerea Rușilor noștri. Proprietarii de hanuri și hoteluri trebuie să se fi îmbogățit" (pp. 289-90). Călătorul nu găsește la prăvălii decît „ceva struguri de calitate proastă și prune uscate foarte tari: totul se vînduse" (p. 290). În acest timp la Ingușii din suită insubordonanță

[1] La urmă versuri, slabe (o bucată pentru Cetatea lui Negru-Vodă).

www.dacoromanica.ro

şi bătaie formală, unii, Musulmani, nevoind să se lupte cu Turcii (p. 291). Ei şi Oseţii sînt retrimeşi acasă.

După două zile, plecarea cu Scobelevii, pe cari-i întovărăşia. Cazacii cîntau un cîntec în care-şi rideau de „puternicul Milan, dracul să-l ieà, care n'a fost văzut decît la ariergardă scriindu-şi depeşele": tînărul Scobelev opreşte ridiculisarea „fraţilor noştri cari s'au luptat vitejeşte pentru causa slavă" (p. 293).

De la Frăteşti, Vereşciaghin pleacă la Paris prin Bucureşti ca să-şi înoiască uneltele (p. 294). Revine în douăzeci de zile, ducîndu-se la Scobelevi, cari erau la Giurgiu, unde începuse bombardamentul, dar nu asupra oraşului, ci asupra „vaselor de comerţ oprite între mal şi o insuliţă, crezîndu-le menite să treacă trupele noastre pe celalt mal". Dar ghiulele ajung în oraş şi pictorul vede lumea fugind cu ce apucă a lua. Fug şi Cazacii dintr'o magazie. Descrierea efectelor bombardamentului e pitorească. Banca unde e Vareşciaghin a fost atinsă de două ori. Turcii se opresc la cinzeci de bombe (pp. 294-6). La Malul-Roşu, în flancul stîng, sînt Cazacii lui Orlov, la Malul-jos, Cazacii din Cuban (şi divisia dunăreană a gardei navale, p. 304), iar dincolo de dînşii pînă la Petroşani Oseţi (cari nu plecaseră deci cu toţii). Ruşi fac baterii la Giurgiu şi la Slobozia (pp. 297-8).

„Orăşelul Giurgiu nu suferise nicio schimbare, afară numai că ici şi colo era mai multă mişcare decât de obiceiu. Cei mai mulţi locuitori fuseseră de sigur goniţi de teama bombardamentului; mai ales casele de la mal erau goale. Dar înlăuntrul oraşului, pe pieţe şi străzi, era foarte multă lume, şi transacţiile vioaie. Hanurile şi otelurile erau pline de ofiţeri cari petreceau, unii singuri, alţii în grupe, unii cu femei, alţii fără, şi petrecerile lor nu rămîneau totdeauna în margenea bunei cuviinţi. Într'o sară, întrînd într'un han, cu S. şi alţi ofiţeri, ca să cinăm, am găsit o ceată pe jumătate beţi; unii îşi scoseseră săbiile şi şăpcile, alţii tunicile şi împodobiseră cu acestea toate pe domnişoarele care beau cu dînşii. Şi asta în sala comună.

„Cei mai tineri ofiţeri ai detaşamentului nostru, S., de care am mai vorbit, şi alţii, veniau la o anume grădină a cării atracţie pentru dînşii stătea în nişte fete care cîntau şi din harpă; ele făcură atîta impresie lui Scobelev de pe urma povestirii plăcerilor ce se găsiau acolo, încît bătrînul, temîndu-se de a se compromite visitînd grădina, s'a hotărît să strecoare o privire pe furiş. Îl văzură

www.dacoromanica.ro

odată cum se furișează pe lîngă zid și se uită pe gaura porții. Isprava i-a adus glume pe care le merita din plin" (pp. 299-300).

Aici e Mac Gahan de la Daily-News și Forbes, cu „o comunicație de făcut statului-major al detașamentului": e primit foarte rece, ca „un trădător engles", cu toată amabilitatea lui. Vereșciaghin e interpretul (pp. 200-1).

Mihai Scobelev e veșnic la București. „Era reținut mai ales de femeile din toate neamurile care se adunaseră acolo din Europa întreagă. Serbările și petrecerile formau o priveliște interesantă acolo. De la plutonierul care avea întâiași dată trei sute de ruble în buzunar până la intendenții cari cheltuiau zeci de mii în fiecare dată, toți își arătaseră firea slavă: toți făceau zgomot, mîncau și beau; mai ales beau" (pp. 301-2). Scobelev tînărul cerea de la tatăl său, care-l ținea din scurt cu banii: nu merita acela care se lăuda că dă mai mult de patru galbeni lacheului (p. 302).

Stînd cu marinarii lui Scridlov, pictorul asistă și participă la pregătirile pentru a arunca în aier un chiurasat turcesc. Multe pagini deosebit de colorate (p. 306 și urm.). Merge până la Zimnicea, unde sînt avanposturi de husari, și la Paraipan, unde stă generalul Dragomirov, foarte popular (schiță de pichet la Dunăre).

Tipuri sînt fixate cu virtuositatea unui vechiu romancier. Cu dramatism e presintată încercarea de a arunca în aier un vas de războiu turcesc a torpilorului *Șutca*: Vereșchiaghin însuși e rănit, ca și Scridlov.

N. Iorga.

Elveții în România

D. Manfred Eggemann a dat o frumoasă lucrare ilustrată despre Elveții în România, *Die Schweizerkolonien in Rumänien*, București 1931.

Aflăm că primul a fost Ioan de Muralt, medicul lui Sigismond Báthory. Se vede că Mihai Viteazul l-a trimes să cerceteze minele de aramă din Țara-Românească și că a mers ca sol al lui la Ieremia Movilă. Isprăvește fugind la Constantinopol. Fiul lui, Iuliu Cesar, e ucis în Ardeal. Izvorul e mai ales *Johann von Muralt, der siebenbürgische Hofarzt*, de dr. L. Weisz, în „Neue Zürcher Zeitung" (a se căuta și în Hurmuzaki, XII, la tablă). Nu se uită nici Alexandru, luptătorul din 1615-6 (dar nu la Giurgiu, ci în Moldova; v. Iorga, *Acte și fragmente*, I, pp. 52-5). Un Nicolae

www.dacoromanica.ro

Doxat lucrează la asediul, de către Imperiali, al Timişoarei. Se trece la atît de importantul Sulzer, şi se notează că Recordon era un Elveţian din Valais. Nu observasem în Laurençon pe G. F. Bordier, Geneves, crescător al copiilor lui [Constantin] Ipsilanti; el moare la Drăgăşani, în 1821 (pp. 14-5). Édouard Guard, din Freiburg († 1878), a fost ajutorul lui Grigore Sturza, fiul lui Mihai, cel susţinut de Ruşi, *Muhliz-Paşa* (a se îndrepta astfel la pagina 15). Despre Rey şi Kohly de Guggsberg m'am ocupat în memorii anume la Academia Romînă. După o broşură astăzi rară se zugrăveşte întemeiarea coloniei Şaba, lîngă Cetatea-Albă (p. 19 şi urm.; v. şi articolul mieu în n-l trecut).

Urmează fraţii Leyvrez, grădinari în 1839. Nu ştiam că şi Charles Faraudo era tot Elveţian. Vin încă de la 1844 ceasornicari (s'a uitat însă Arlaud; v. Hurmuzaki, X, tabla). Supt Bibescu, Louis Keller lucrează la aducerea de apă în Bucureşti. Se menţionează şi instructorii Jakob Kull şi Simon Buvelot în aceiaşi epocă (pp. 31-2). Arhitectul Schlatter (de la 1844) nu era, firește, necunoscut. Familia Durieu se aşează ca armurieri după 1848 (soţia lui e fata berarului Krebs, cu privire la care v. Hurmuzaki, X, tabla). Prăvălia lui Gubler în acelaşi timp; mai tărziu casa de import Baumgartner. Interesante amintirile lui Jean Staub (p. 38 şi urm.). Un capitol e consacrat lui Jacques Brunner, negustor în Galaţi, pe vremea Unirii. Fabrica de chibrituri a lui Erhard Wolf e presintată tot aşa de pe larg (descopere o mină de aramă în Dobrogea). Mai multe pagini pioase sînt închinate lui Louis Basset, secretarul regelui Carol. Au partea lor agentul diplomatic Jeanrenaud, fabricantul de cognac Jules Naville, Louis Blanc, arhitectul, cîţiva ingineri.

De intelectuali se ocupă un întreg capitol (p. 84 şi urm.). Găsim pe Bolomey, André Weitsäker („Vaiţigher", cum îi ziceam noi), profesor de italiană la Iaşi şi proprietarul unei pensiuni, persoană distinsă şi foarte simpatică, avînd cu mustăţile-i în vînt şi clarii ochi supt ochelari aspectul unui „Schweizer" militar din secolul al XVI-lea, apoi Bachelin, bibliotecarul regelui Carol. Se uită preceptorul viitorului Carol al II-lea, Moerlin. Dar nu (pp. 189-90) şi pictorul Guillermoy, cu atît de frumoasele vederi din Ardeal mai ales (v. comunicaţia mea la Academia Romînă). Alături de profesorul Jacquet, de interesantul romantic Jean Jaquet se aşează episcopul catolic de Iaşi, mort de curînd, Dominicanul Jaquet, om blînd şi

www.dacoromanica.ro

fin, cum, la București, a păstorit arhiepiscopul Otto Zardetti și urmașul lui, Xavier de Hornstein (v. pp. 88-9). E curios cum Raymund Netzhammer, tot Elvețian, venit după acesta, a manifestat, în timpul războiului, atît de nepotrivite sentimente naționale germane.

O întreagă parte a cărții e ocupată cu istoria societăților. E vorba și de activitatea îndelungată a consulului general Jean Staub.

La urmă, relațiile între cele două țeri și cele două națiuni. Se pomenesc deci pictorii Schoeck și Aescher, criticii de artă William Ritter, scriitorul Hugo Marti. Cărțile d-lui Pittard, un așa de cald iubitor al nostru și un așa de distins antropolog, meritau un întreg capitol, și se putea vorbi și mai mult de d. Chapuizat, directorul prețiosului ziar *Journal de Genève*. Relațiile studenților romîni din cele mai bune familii, la început: Brăiloiu, Golescu, etc., apoi Balș, Filipescu, meritau și ele un capitol (despre școala lui Rodolphe Töpffer am vorbit pe larg în „Memoriile Academiei Romîne"). Nu știam că Mayer Lübke, marele lingvist, e Elvețian.

Considerații generale asupra relațiilor economice încheie prețioasa lucrare.

N. Iorga.

O cronică în versuri despre 1821

Găsesc aceste patru pagini dintr'un poem despre revoluția grecească din 1821. Cine cunoaște cartea e rugat a mi-o spune.

Zavera lui Alexandru Ipsilante sau Revoluția Grecilor din Țara-Românească, de la anul 1821.

Cînd vrea Dumnezeu s'aducă
Unui om osîndă, muncă,
Numai decît își arată
Răsplătirea sa în faptă,
Precum a și arătat
Principelui Ipsilant,
Care cu mare 'ndîrjire,
Se pornise cu oștire
Pentru ca să-și dobîndească
Patria, țara grecească,
Ce se afla supt robire
Și-a Turcilor stăpînire
Zicînd: cum că au venît,
Anii și al lor sfîrșit,
A fi și ei supt robire,
Și-a Grecilor stăpînire.
Și așa se ridicase,
Și 'mpreună se 'nhăitase,
Grecii și calicii toți
Și ai dumbrăvilor hoți.
Neamuri multe adunate
Și veniți din altă parte:
Opincarii ungureni,
Iobagiii și olteni,
Limongii și bragagii,
Arnăuți și simigii,
Băieți de la prăvălii,
Meșteri de fier și țigani,

www.dacoromanica.ro

Slugi de pe la brutari,
Copii de la cofetari,
Popi, călugări, rasofori
Cu nume de mavrofori,
Părinți arhimandriți
Cu bărbi împodobiți.
Mai în scurt cîtă crăime,
A fost risipită 'n lume
Și cîți calici ticăloși,
Nevoiași și mincinoși:
Toți aceștia venise,
Cu Ipsilant se unise,
Și se făcuse oștire
Regulată de peire,
Și erau la un cuvînt
Legați toți cu jurămînt,
Puind semne fieșcare
Spre mai bună 'ncredințare,
Că vor ținea în dreptate
Cocarde cu semn de moarte.
Vă rog fraților, bărbați
Cu simțire, s'ascultați.
S'auziți a lor pornire
Și regulată oștire
. . . . . .
Să vadă lumea din început
Cum nu s'a mai pomenit
. . . . . .
Să lege la putinee,
Și la tunuri din ulee.
. . . . . .
Căci tocmai prin mavrofori
Erau și cîțiva boeri,
Însă numai fii de Greci,
Căci sînt la minți mai deștepți;
Iar dascălii cei grecești
Ce erau prin București,
Șapte, opt la o para,
De aceia nu 'ntreba,
Căci cu a lor pricopseală,
Ce era din sfînta oală,
Cînd începeau să-și arate
Ale lor vitejești fapte,
N'ave'a face Odisef,
Nici viteazul Achilef,
Iar cealaltă calicime,
Arnăuții și crăime,
Prin cîrciumi și crămi de vie,
Strigau toți elefterie,
C'a lor să fie averea,
Că-s sculați pentru zaveră;
Iar zaver' a lor a fost
Cu pornire fără rost.
Puteți socoti, bărbați,
Ce viteji buni regulați.
Și lumea din început
Nu cred să fi pomenit
Așa oștire 'ntocmită
Și la toate potrivită:
Se jurase spre luare
Și-a lumii derăpănare,
Pe mici mari îi despuiau
Și cu zeghi îi îmbrăcau,
Cocoanele mai pe toate
Le lăsase despuiate,
Din cizme, meși și papuci
Le 'ncălțase cu opinci,
Din șaluri snichi și samur
Puneau fote p'împrejur,
Și din durbane cu fir
Le 'mbrobodiau cu peșchir.
Și desculțe prin noroaie
S'ascundeau la cîte-o claie,
D'a Grecilor vitejie,
Sau să zicem mișelie.
Mai ascultați mișelie:
Pe sfînta Mitropolie...

(Lipsește restul.)

N. Iorga.

Încă un călător german

Un German născut la Waldeck, Julius F. Schreiber, sau „Julius F. von Hessinghausen genannt Schreiber", retipăria a doua oară la 1909 note de viață și de călătorie, pline de ciudate cugetări

www.dacoromanica.ro

metafisice, al căror interes e de obiceiu cam slab *(Meine Reise durchs Leben, eine Selbstbiographie,* Dresda 1909).

Întrat la 1851 în serviciul Împăratului austriac, a fost în Principate la 1853-4 fără a da știri despre dînsele (v. pp. 173, 177). A stat un timp în garnisoană la Brașov (p. 187).

Demisionînd din armată, „o boieroaică din București", care locuia pe vară la același otel cu cele două fete ale ei, îi propuse să treacă prin Muntenia în calea lui, spre Apus, oferind a-l găzdui în casa ei (p. 187). El primește și fiindcă, dacă trenul se opria la Seghedin, de la Giurgiu se putea lua vaporul austriac.

Cu poșta merge pănă la Predeal, de acolo în căruța cu patru cai, dar fără arcuri, pe drumurile cele mai rele, groaznic de scuturat. Și el descrie pe surugiul „cuțovlah" (!) cu căciulă și opinci, strigînd „haide". La fiecare poștă se dă bacșiș omului care rămîne.

La București, în „coloarea roșie", e întîmpinat de soțul doamnei, un Grec, neștiutor de franțuzește și nemțește, căruia autorul „vrea să-i dea numele de „Cornides" (un Cornescu?). Se ieau dulcețuri și se joacă un joc pe care el declară a nu-l înțelege, dar la care pierde bani.

La masa dată în cinstea lui Schreiber pretinde că se aruncau păharele de șampanie, făcute bucăți: stăpîna casei spune că obiceiul s'a luat de la ofițerii armatei rusești de ocupație.

Orașul îi pare — o spune în citații de cine știe unde — „un cilindru pe capul unui barbar". Puține clădiri, „înguste, prăfoase", cîteva doar pietruite; birjari turbat de iuți, mînați cu bățul la braț. Aude noaptea, speriat, pe „tschinakollo" (cine-i acolo) al străjerilor. Centru „semi-oriental".

La Șosea vede primbările în trăsuri elegante. Cișmigiul, cu broaște și Țigani, îi pare „destul de gol" *(ziemlich kahl).* Coborîndu-se din trăsura cu Arnăut în capră, doamne cu lungi trene la rochie străbat aleile. Dumineca, serbătorile, grădina e foarte cercetată, și toaletele sînt frumoase.

Doamna-l duce în mahalà, la o cărturăreasă țigancă, care-i prezice lucruri bune, menite a se îndeplini.

Urmează descrierea Dîmboviței și a sacagiilor. După aceia călătoria pe Dunăre, pe care n'o descrie autorul (p. 200). Tot așa de puțin drumul ulterior, prin Rusciuc și Varna, la Constantinopol (p. 244). Același drum și la întors (p. 255). Relații cu Ofenheim de la linia Lemberg-Cernăuți-Iași (p. 259 și urm.). N. Iorga.

---

www.dacoromanica.ro

Noi istorii ale evului mediu

I.

Foarte bună *Histoire de l'Europe au moyen-âge*, 1270-1493), de dd. Charles Bémont și Roger Doucet, Paris 1931. E continuarea Manualului pentru partea anterioară a evului mediu al lui Monod și a d-lui Bémont (ultima ediție, 1921). Aici d. Bémont a dat numai partea privitoare la istoria Angliei. Folositoare indicații bibliografice la începutul capitolelor. Recunoaștere cuvenită a rolului lui Carol al V-lea din Franța, ca reformator, pp. 57-8. Cartea a IV-a e consacrată întreagă istoriei culturale a Franciei (aici și bibliografia e mai complectă): se presintă amănunțit formarea „domeniului regal". 186 de pagini din aproape cinci sute, deci cam o jumătate privește Franța: e, de fapt, o istorie a Franciei în legătură, dar nu organică, cu a celorlalte societăți naționale, din Europa singură.

Capitolele englese ale d-lui Bémont sînt de o bogăție bibliografică deosebită și, cum era de așteptat, de o perfectă precisiune; și forma e frumoasă. Se vede istoricul care dă din plin ce spune. Multe schimbări, care trebuie urmărite de aproape (și în nume: Gabaston pentru Gaveston, Wydewille pentru Woodville). Se face o largă parte și istoriei Scoției, Irlandei, Țerii Galilor, ceia ce nu s'a întîmplat până acum. De remarcat și paragraful despre participarea Englesilor la cruciata cea adevărată: Henric al IV-lea, ca prinț, în Lituania (Vilna nu e capitala Letonilor, ci a Lituanilor), la 1390, ori cea falsă: la 1383, contra Francesilor (pp. 208-9). Instituțiile sînt și ele presintate cu îmbielșugare (p. 209 și urm.). Se observă că titlul de duce apare în Anglia, împrumutat de la Francesi, numai supt Eduard al III-lea, deci în momentul cînd regele Ungariei Ludovic-cel-Mare, un Angevin de origine francesă, creiază pe ducele, „herțecul" romîn pentru Făgăraș (v. p. 235). Foarte pitoresc capitolul despre „viață și moravuri (p. 236). Lipsește partea privitoare la literatură și artă.

Germanii trec la „Statele Europei de Nord" (cartea VI). Expunerea este exactă, dar scurtă și fără mult relief. Pentru cantoanele svițeriene (pp. 261-2) e chiar cu totul insuficientă. Locul făcut Țerilor-de-jos e de sigur prea mare, dar aceasta se face din causa caracterului strict frances al manualului. Cîteva pagini singure sînt consacrate regatelor scandinave.

Pentru Italia bibliografia e săracă. Nu cred că se poate risca

www.dacoromanica.ro

afirmația că „lucrarea de publicare a izvoarelor istoriei italiene (cetește: Italiei) e relativ puțin înaintată și silințile făcute în acest sens în cursul ultimilor ani n'au recăpătat ce s'a pierdut prin zăbava originală“ (p. 288, nota 1). Titlul cărții lui Molmenti e greșit. A se ceti: Ballesteros, la Spania, nu Ballester. Expunerea e însă pentru Italia vioaie și de un caracter sintetic original.

Cartea a VIII-a se ocupă de „Europa orientală și invasia otomană“. E încă una din părțile în adevăr bune ale acestei inteligente compilații. Considerațiile generale de la început sînt remarcabile. La p. 347 se face o confusie între prima luptă de la Cosovo, cu înfrîngerea Sîrbilor, și a doua, care a fost un insucces a lui Ioan Hunyadi; de altfel v. pp. 350-356. În *Songe du vieil pèlerin* al lui Philippe de Mézières nu e vorba mai ales de ideia cruciatei, ci de scăderile morale ale epocei (cf. pp. 348-9). În lupta de la Nicopol cruciații nu puteau „să se îndrepte spre Serbia“ (p. 351). N'a existat o luptă la Niș în 1444 *(ibid.)*. Bună caracterisare a Ungariei angevine (p. 353). Ludovic-cel-Mare n'a cucerit Belgradul, Serbia, Moldova și Muntenia, pănă la Marea Neagră“ (p. 353). El n'a luat prin luptă Polonia, unde era moștenirea mamei lui *(ibid.)*. Regele Sigismund nu e un Habsburg, ci un Luxenburg (p. 354). Turcii n'au „luat *(enlevé)* țerile dunărene“ *(ibid.)*, despre al căror rost nu se spune, de altfel, niciun cuvînt. Moștenirea lui Matiaș Corvinul n'a fost căpătată de Vladislav ca „rege al Boemiei“, ci Boemia a venit *împreună* cu Ungaria prințului polon Vladislav (cf. *(ibid.)*.

Cartea a IX-a tratează despre Biserica romană. Este și un paragraf despre viața ei internă. La p. 389 a se ceti Ferrer (nu Ferrier) și de Groot (un Groote; v. p. 399). Husitismului i se cuvenia, de sigur, mai mult loc.

Deosebi se presintă, în cartea a X-a, „viața intelectuală și artistică“. Se uită „Imitația lui Isus Hristos“. Partea francesă e excelentă. Cu totul altul trebuia să fie locul Italiei. Este și o bună parte artistică, de proporții cu mult mai vaste.

Partea din urmă e consacrată vieții economice. Aici noutatea e mai mare decît aiurea, se dă și un index al lucrurilor culturale.

II.

La fin du moyen-âge, La désagrégation du monde médiéval (1285-1453) de dd. Pirenne, Augustin Renaudet, Édouard Perroy,

www.dacoromanica.ro

Handelsman şi Halphen (în colecţia Halphen-Sagnac) e şi ea o istorie a evului mediu, dar în alte proporţii şi cu alt scop.

Se începe cu o carte de consideraţii generale asupra Europei la capătul secolului al XIII-lea: e datorită în parte spiritului vioiu al d-lui Pirenne. Se relevă cu dreptate afluxul vitalităţii francese. Mai ales, competentă expunerea stărilor economice Se constată stabilisarea şi oprirea marelui avînt de până atunci, creşterea importanţei oraşelor, libertatea lucrului la cîmp, o „renovare a condiţiei claselor rurale", cumpărarea de obiecte orăşeneşti la ţară, reglementarea producţiei industriale. Se trece la scăderea solidităţii în feudalitate, la ruperea legăturii dintre pămînt şi vechiul stăpîn, la dispariţia prestigiului cavaleriei (nobili se fac burghesi), ridicarea ţerănimii libere („clasa ţerănească a atins în Franţa un grad de prosperitate materială pe care nu-l va mai cunoaşte în secolele următoare"; p. 24). Capitolul va fi continuat de d. Renaudet. Consideraţii asupra pretenţiilor pontificale la monarhia unică. Nouă sînt şi cele asupra cugetării religioase.

Afară de cîteva pagini în care informaţia, „substanţa", e a d-lui Handelsman, partea politică, revăzută de d. Halphen, e a d-lui Perroy, cealaltă a d-lui Renaudet.

Un capitol II presintă „conflictul ideii pontificale, ideii monarhice şi ideii imperiale (1285-1314)", titlu cam greu pentru un conţinut foarte variat (foarte abundentă bibliografie). Repertoriul de fapte e extrem de bogat, până a te pierde în ele. Capitolul III e închinat „Declinului Papalităţii şi a Imperiului (1314-1378)". Sînt interesante în special paragrafele IV şi V, care presintă mecanismul Curţii pontificale de la Avignon. Autorii au crezut bine să dea ca titlu cărţii a V-a: „Preparaţia ofensivei contra Bisericii romane (1314-1878)". Se admite că *Songe du Vergier* a fost scris „supt inspiraţia lui Philippe de Mézières" (p. 114). Începutul Războiului de o sută de ani dă materie altui capitol. Paragraful despre Anglia înainte de Eduard al III-lea e mai liber şi mai clar. Capitolul VI, „Prefacerile politice ale ţerilor Mediteranei apusene", e de fapt, o istorie a Italiei şi a regatelor iberice. Aventura lui Timur şi invasia otomană sînt presintate ca „întoarcerea ofensivă a popoarelor Asiei". D. Grousset a revăzut această parte, preţioasă mai ales pentru Mongoli (e vorba şi de India chiar). La p. 197, n'a fost nicio luptă pe riul Mariţa la 1363. Ungurii, Cehii şi Polonii sînt aduşi înainte în capitolul „Barierele Europei Orientale",

www.dacoromanica.ro

Statele românești lipsesc și aici aproape cu totul. E curios că se uită complect Imperiul bizantin.

E mai mult spațiu în paragraful rusesc al d-lui Handelsman. E vorba de „transformații economice și sociale în Apus“ în capitolul IX. Sînt multe lucruri nouă: și despre marea revoluție socială din orașe (la Kretschmayr, citat la p. 236, nota 1, e puțin de găsit cu privire la schimbările, în acest domeniu, din Veneția). Cîteva pagini colorate și despre răscoalele țerănești din secolul al XIV-lea.

Viața intelectuală dă materie capitolului X. Puțin despre Dante; mult mai mult despre filosofia contemporană, de mai puțin interes actual (Duns Scot, Ockham). La literele francese ar fi fost un loc pentru Philippe de Mézières. Nu înțeleg de ce *Decameronul* lui Boccaccio ar fi negația *Divinei Comedii* (v. p. 267). Petrarca e presintat mult mai pe larg decît Dante, și e foarte amănunțită biografia. Și marele liric e tratat tot supt raportul ideilor filosofice, care nu e, de sigur, cel esențial. Nu știu nici unde se poate vedea „aversiunea“ lui indiscutabilă pentru Dante.

Capitolul XI, despre artă, e, unul din cele mai competente.

Cartea a doua poartă un titlu puțin cam căutat: *La débâcle (1380-1453)*. Se începe cu tulburările religioase. Se dau proporțiile cele mai largi conflictului boem și conciliilor. Alături se așează „Ruina Imperiului și reacțiunea națională în Boemia și Ungaria“. De o parte se tratează istoria Statelor scandinave în epoca unirii de la Calmar. Polonia are un capitol aparte.

Avem apoi pagini asupra sfîrșitului Războiului de o sută de ani, de care se osebește „formația Statului burgund“. Pentru a reuni fapte din Italia și din peninsula iberică se iea un titlu care vorbește de „basinul Mediteranei occidentale“. În capitolul X e invasia lui Timur și cucerirea otomană. Ultimele capitole privesc arta și literatura.

N. Iorga.

Greci în țerile românești

Între mssle din Biblioteca Patriarhului la Cair (Gheorghe Haritachi, Κατάλογος τῶν χρονολογημένων κωδίκων τῆς πατριαρχικῆς βιβλιοθήκης Καΐρου, din Ἐπετηρὶς τῆς ἑταιρείας βυζαντινῶν σπουδῶν, Atena 1927), se află (no. 77, pp. 78-9) unul, cuprinzînd o operă a lui Teofil Coridaleu, cu această însemnare: Ἱέρας, Θεῷ δὲ δόξα τῷ τρισαγίῳ (nu τρισηλίῳ).

www.dacoromanica.ro

Ἐτελειώθη τὸ περὶ ψυχῆς τοῦτο βιβλίον ἐν τῇ ἐκλαμπροτάτῃ αὐθεντικῇ σχολῇ τοῦ Ἁγίου Σάββα, παραδίδοντος τοῦ ὑπάτου φιλοσόφων κυρίου Ἀλεξάνδρου, ἐπὶ ἡγεμονίας τοῦ ὑψηλοτάτου αὐθέντου καὶ ἡγεμόνος πάσης Οὐγγροβλαχίας κυρίου κυρίου Ἰωάννου Κωνσταντίνου Νικολάου Βοεβόδα τοῦ Μαυροκορδάτου κατὰ τὸ ᾳψμέ-φ, Νοεμβρίου ιγ-η. Ιωακεὶμ ἱεροδιάκονος Μπίστης *(sic)*.

(Sfîrșit, slavă lui Dumnezeu cel de trei ori sfînt. — S'a isprăvit această carte despre suflet în prea-luminata școală domnească a Sf. Sava, predînd căpetenia filosofilor, dumnealui Alexandru, în Domnia prea-înălțatului Domn și stăpîn a toată Ungrovlahia, domnul domn la Constantin Nicolae Voevod Mavrocordat, în 1745, Noiemvre 13. Ioachim ierodiaconul Bistis [?].)

*

Nu s'a observat studiul bogat al lui X. C. Sideridis în publicațiile Silogului grec filologic din Constantinopol despre un Vasile Postelnicul, medic, efor al tipografiei constantinopolitane, cu numele de familie Zefcari, care a scris la Constantinopol în 1798 un Ὄρμος σωτήριος, βιβλίον ψυχωφελὲς, publicat de frații Rein, funcționari la Viena. Lucrarea e din 1805. E îndreptată contra „filosofiei" pierzătoare de suflet. La 1814, încetîndu-i sarcina la tipografie, era în București. Vasile făcea versuri în limba curentă, dar și în cea mai pură clasică. O bucată se dă în Ἱερογραφικὴ Ἁρμονία din Constantinopol, 1802. Un ms. arată că el continua să facă versuri în noua sa reședință, explicînd și calpacul contemporan.

*

În colecția de scrisori a lui Nicolae Kritias, Marele Eclesiast constantinopolitan (Νέος Ἑλληνομνήμων, IV, p. 206 și urm.), aflătoare la d. Ioan D. Rhalli, se cuprinde o scrisoare a lui Gherman de Nyssa, așezat la 1682 în Țara-Românească, o a doua despre *hirotonisirea Mitropolitului Ardealului*, o alta cu același cuprins (13 Iulie 1682) și altele (pp. 208-9), o scrisoare a lui Iacob Pylarino, medicul Brîncoveanului, despre moartea lui Gherman (București, 10 Februar 1687) (p. 209), o scrisoare a lui Duca-Vodă, scrisă de Scarlat Roset (1678), urmată de două altele din 1680 (p. 210), trei ale lui Șerban Cantacuzino (30 April 1680, 8 Novembre 1686, 31 Decembre 1687), două de la Constantin Cantemir (8 Februar 1685, 26 April 1688), patru de la Brîncoveanu (9 Sep-

www.dacoromanica.ro

tembre 1691, 29 Iulie, 8 August, 10 Septembre 1692), una de la Mihail Roset (13 Maiu 1681), una de la Ioan Ramadan (21 Novembre, Adrianopol) *(ibid.)*, una de la Constantin Stolnicul Cantacuzino (12 Mai 1692), trei de la Lascarachi Roset (1678 şi 1682), una de la Duca-Vodă, al Moldovei şi Ucrainei (17 Septembre 1683), una a lui Iacob Pylarino şi două ale lui Ioan Comnen, una a lui Gherman de Nyssa, una a lui Partenie, egumen al Radu-lui-Vodă (p. 212), încă una a lui Ioan Comnenul, una a d-rului Andrei Lichinie din Iaşi (2 Iulie 1696 şi o a doua, 12 Mart 1697) (p. 213), multe ale lui Brîncoveanu (1692, 1699, 1701, 1702, 1703, 1704), una a lui Ştefan Cantacuzino (1704), una a lui Dimitrie Cantacuzino, mai multe ale lui Antioh Cantemir (1696, 1697, 1699, 1700), scrisori către Constantin Roset şi fiul Scarlat, o scrisoare a lui Duca, din Muntenia, prin Scarlat Roset, una a lui Şerban Cantacuzino (August 1688), una a lui Drăghici Cantacuzino, una a lui Dimitrie Cantacuzino, εἰς τὸ ἰδίωμα τῆς τουρκικῆς διαλέκτου (Adrianopol, April 4), cîteva ale lui Mihai Racoviţă (1708, 1709), trei către sora lui, Smaranda Roset (Mart 1708), două ale Doamnei Ana Racoviţă (16 Ianuar 1708, 10 April 1709), şi altele ale lui Lichinie (1696), două ale lui Constantin Duca, una scrisă de Constantin referendariul (1700), una a lui Marcu Cipriotul, dascăl la Bucureşti (1709), cîteva ale lui Ioan Ierotei Comnenul (1712), în corespondenţă cu Constantin fiul Brîncoveanului şi cu Sevastos Chimenitul, una a lui Nicolae-Vodă către Patriarhul Chiril (26 Iunie 1716) (p. 216), cîteva ale lui Mitrofan Gregoras (p. 217), una a lui Ioan Scarlat Cămăraşul (1729), una a lui Ioan Aga (1732), una a lui Kritias către Postelnicul Dumitraşcu (1748, 3 Iunie), o scrisoare a lui „Mihail Marele Logofăt şi medic“ către Constantin Mavrocordat, una a unui dascăl Dorotei „către Alexandru, úcenicul lui, care merge în Muntenia“ (p. 218), una a Postelnicului Gheorghe către Evghenie Bulgaris despre drumul către aceiaşi ţară, cu Domnul (1761) (p. 219).

*

În catalogul de msse ale aceluiaşi filolog constantinopolitan, dat de d. Dimitrie M. Sarras, în Ἐπετηρὶς τῶν βυζαντινῶν σπουδῶν, IX, p. 131 (ms. 76) se cuprinde o profeţie care „era pe poarta unei biserlci pe care a luat-o rîul Siretiu şi iarăşi a scos-o rîul la iveală..., aproape de Roman“. Ms. 102 (p. 147) are versuri scrise la Bucu-

www.dacoromanica.ro

reşti în 1814 de „Postelnicul Vasile". În inscripţia de pe ms. 107 (p. 149): «1714 ἔκοψαν τὸν Βλαχ[ίας], Αὐγούστου 15, μαζὶ τοὺς [υ]ἱοὺς καὶ τὸν γάμπρό του ὁ Σουλτὰν Ἀχμέτοις» : e vorba, fireşte, de tăierea lui Constantin-Vodă Brîncoveanu. În ms. 132 (pp. 160-1) discursuri de-ale lui Sevastos Chimenitul, între care două către Brîncoveanu. În acelaşi ms. poate fi interesantă şi pentru noi biografia latină a lui Alexandru Hangerlì (p. 167). În ms. 135 un ordin al Capudanului Hasan, scris de Nicolae Mavrogheni (p. 169). În n-l 186 forma slavonă a numirii de Mavrogheni la Sf. Spiridon a arhimandritului Nicodim (p. 169, no. 136). Un alt act al lui pentru donaţii în Arhipelag şi la Bucureşti, no. 137. În mss. 149-171 patru volume despre legăturile lui Aristarchi-beiu cu ţerile noastre (p. 172).

*

Rudolf Nicolai pomeneşte, în excelenta sa *Gesch. der neugriechischen Literatur,* Leipzig 1876, o scriere a lui Mihail Schendos, contemporan al lui Nicolae Mavrocordat, Περὶ τῆς πόλεως Τόμεως, trimeţînd la Meletie, *Historia ecclesiastica*, IV, p. 143, şi comedia Ἀχοῦρι, „Grajdul", a lui Neofit, egumen de Sf. Sava în 1680 (citează şi Gh. Papadoulos, Λόγος περὶ τοῦ ἐν Βλάχοις Ἑλληνισμοῦ; în Πανδώρα, 10, Atena 1859). **N. Iorga.**

DĂRI DE SAMĂ

Nicolae I. Angelescu, *C. A. Rosetti, prim staroste al negustorilor bucureşteni,* Bucureşti 1932.

Broşura d-lui Nicolae I. Angelescu despre Rosetti ca şef al negustorilor nu e numai plină de ştiri nouă, dar înfăţişează preţioase facsimile. Vedem pe marele iacobin romîn ocupîndu-se cu vînzarea de vinuri şi de petrol, de hîrtie, de „mese chinezeşti", de ghete şi braţelete, de flori artificiale şi de vată, de ceaiu, în acelaşi timp cînd e, cum se ştie, librar şi tipograf, comisionar, proprietarul unui cabinet de lectură. Îl vedem şi staroste al... marchitanilor, în 1860, apoi, îndată, al tuturor corporaţiilor. În această calitate, propune a se introduce constrîngerea corporală....

* * *

www.dacoromanica.ro

Aurel V. Sava, *Documente Putnene*, II, *Vrancea, Ireşti-Cîmpuri*, Chişinău 1931.

Această nouă colecţie de documente putnene e precedată de un larg studiu despre devălmăşia răzeşilor Vrancii: „Vrancea o moşie este"; „toată Vrancea este un singur trup şi hotar" (p. XVII).

La documente, numele de botez Blaj (Vlasie), p. 2. La p. 5 numele Vlaşca, Ţîfle, Condrat (Conrad). La 1684 încă se deosebesc în Vrancea cei cari sînt „ot Ţara-Rumînească" (p. 8). Un socru care-şi „pune" ginerele „bătrîn mare în locul lui", p. 9, no. 19. Un cioban „numărat" de goştinari, p. 10, no. 13. P. 11, no. 16, numele Mămălancă. La hotarnica din 1733 prevederi ca aceasta: „stîlpu şi sare să le fie în doî cu Tulnicii" (p. 13). Într'un raport de anchetă de la 1760: „Popa s'au fost învîrtejind cu coasa pîn oameni, ca să-i tae dupe moşie, dar oamenii, văzînd nebunia lui, ca să nu facă vre-o poznă, l-au îmbrăţoşatu unul pă dinapoi şi i-au luat alţii coasa din mînă şi au frînt toporiia, şi popa au începutu a să zgîriè singur pe mîni, dar dau unii sama că ar fi şi rîios" (p. 21, no. 29). La 1772 „feciori i fetili ci să trag din baba Velica" îşi împart „moşia părinţască" (p. 23, no. 33). „Blănile de arat să aruncă pe patru fraţi", *ibid.* Făcîndu-se la 1783 un Vornic de Vrancea, i se recomandă „să fie silitoriu şi sirguitor a le împlini toate la vreme lor, înblîndu şi pintre lăcuitorii din Vrance cu blîndeţi şi socoteală, ferindu-să de jafuri şi de interesuri, căutîndu şi cumpărîndu dreptatea a fiişticăruia: pe nimi să nu asuprească cu nedreptate, ce la toati să urmezi cu dreptate". I se supun şi panţirii (pp. 25-6, no. 38). O interesantă socoteală de ce au luat Turcii pe la 1788, no. 41, p. 28 şi urm. P. 33, no. 45, nume: Muscoacea. P. 34, no. 46: Hăilişca, Pufle. *Ibid.*, no. 47: „trii curgătoare niamuri". „Bătrînii de Bodeşti i de Păuleşti, dinpreună cu nemurile noastre", fac o vînzare de pămînt; p. 35, no. 48. Expresia „om de moşie", pentru moşnean, p. 39, no. 55, „om de hotar şi de moşie". La p. 42, no. 60, nume: Dalica, Cîntocea, Chiciorea. P. 44: Crîşteian, Săcăluş. Un şir întreg de nume extraordinar de importante pentru onomasticul ce va trebui să se facă pe pp. 58-60. Altele, pp. 111-2, 194, 211, no. 185; p. 228. Din vocabulariul îngropării la munte: „nărbar", „caracatîri", pp. 61-2, no. 66. „A cuprinde înpregiuriul lor pădure cu nume de *apărătură*", p. 213. „Bechet" şi în Moldova pentru pichet, p. 231.

Tabla de nume şi de lucruri e foarte îngrijită.

* * *

www.dacoromanica.ro

I. Nistor, *Din corespondența lui Todleben de la Plevna* (în „Memoriile Academiei Romîne", seria III, t. XIII, 12), București 1933. D. I. Nistor întovărășește de o prefață întinsă scrisorile de supt Plevna ale generalului rus Todleben, ad latus al prințului Carol la asediul cetății. Scrisorile înseși, care au fost date și în ziarul „Adevărul", au un caracter strict militar. Rar se pomenesc ai noștri.

* * *

Alex. Lapedatu, *Jurnalul principelui Iacob Sobieski, fiul regelui Ioan, asupra campaniei polone în Moldova la 1686* (în „Memoriile Academiei Romîne", seria III, t. XIII, 13), București 1933.

Cu o scurtă introducere critică, d. Lapedatu publică traducerea franceză a cunoscutului (prin studiul d-lui Chowaniec, ale cărui note se reproduc) ziar din 1686 al lui Iacob, fiul cel mai mare al lui Ioan Sobieski (p. 3, Béthune, p. 6; Jadova, p. 8: Nuredinul e, ca și Calga, un titlu la Tatari). De la început, Constantin-Vodă Cantemir cere lui Turculeț să intervie pe lîngă rege pentru ca țara să nu fie prădată (p. 21). Tot această grijă o arată Domnul și față de Iesuitul Wierzchowski, trimes la el de Sobieski (p. 22). Și Șerban Cantacuzino, care stă în așteptare, e favorabil Polonilor; va opri pe Tatari (p. 23). Numai la 16 August Cantemir scrie „ca toți boierii să se strîngă în jurul lui" și că e *contrariu* Polonilor (p. 24). Frumoasă descriere a primirii, cu detalii asupra bisericii Mitropoliei și Curții, pe care le vom reproduce în „Buletinul Comisiei Monumentelor Istorice" *(ibid.)*. Dar Vodă comunică regelui că *a plecat numai silit de Sultanul Nuredin și dă știri despre Tatari; regele trimete să se iea jurămîntul boierilor* (p. 25). „Tombeau de Rebea" din traducere (p. 29) e Movila Răbiii. Pentru focul din Iași atît: „Regele era la Iași chiar și la Curte. Se ardea" – deci *atunci supt ochii lui, nu de Moldoveni* – „orașul, care era și destul de gol. În momentul cînd se făcea tabără și se puneau străjile, Tatarii au încercat să iea ceva în vii. *Se ardea orașul, și focul prinse frumoasa mănăstire...* Tatarii se apropiau și ne alarmau. *În oraș mănăstirile și casele ardeau. Tatarii zăboviau prin case*" (probabil, apropiindu-se, prin mahalale) (p. 31). Se încearcă a se prinde Cantemir, de un podghiaz de trei escadroane cu 400 de dragoni (p. 31). Și la Mohileni se vede, ca și la Movila Răbiii și în Bucovina, că traducerea cu „tombeaux" a movilelor e greșită (p. 32). „Torhaques" par a fi Turleci, nu „pelotons" *(ibid.)*. „Halesztiani-Sturdzyni" *(ibid.)* sînt Heleșteenii-Sturdzei. Fabrica de *potaș* în pădurile bucovinene, p. 34.

* * *

www.dacoromanica.ro

I. Nistor, *Contribuţii la relaţiile dintre Moldova şi Ucraina* (din „Mem. Ac. Rom.“, seria 3, XIII, 2), Bucureşti 1933.

Din marea publicaţie rusească „Acte privitoare la istoria Rusiei sud-vestice“, d. I. Nistor alege şi dă în regeste şaizeci şi nouă de acte care ne privesc. Notez: Relaţii ale lui Vasile cu Marele Duce de Moscova (I, III), nunta Mariei Lupu cu Radziwill (II), intervenţia acestuia pe lîngă socru pentru pacea dintre Cazaci şi Polonia (22 April 1653, no. X), moartea lui Timuş (XIII, XV), extrădarea de Bogdan Hmilnîţchi către Tatari a lui Vasile pentru că scrisese regelui Poloniei contra Cazacilor (XVI), simpatii ale lui Gheorghe Ştefan pentru Muscali (XVIII, XIX, XXI, XXII, XXIV-VIII, XXX, XXXIII-IV, XXXVI-XL, XLVI-VIII, asigurări de prietenie ale lui Constantin Şerban către Bogdan (1-iu August 1654, no. X, XIII), zvon de moartea lui Vasile în August 1654 (XXI), cererea de meşteri pentru Caşin (XL), detronarea lui Constantin Şerban (XLVIII), scrisoare a lui Gheorghe-Vodă Ghica (25 Maiu 1658, XLIX), pretendentul Ştefan, fiul lui Gavril Movilă (13 Novembre 1663, LI), Ştefanida Mihailova, „văduva“ lui Gheorghe Ştefan, recomandată Ţarului de Petriarhul de Alexandria, Paisie, şi venită la Chiev în Octombre 1669 (LII-IV) (nu era fiică de boier moldovean — confusie cu adevărata Doamnă, Safta Boul, — ci Rusoaică), cară cu sare (LVII-VIII), scrisoare de prietenie a Hatmanului căzăcesc Samuilovici către Domnul Moldovei (12 Februar 1678; LXVII-VIII), negoţ de vin moldovenesc (1678, LXIX).

La n-l IX „Vizirul Asem-Mohamet“ e „Marele Vizir“ (azem = mare) Mohammed Chiupruliul. La n-l XXIV a se ceti: Ciogolea. La n-l XXIX: Grigoraşcu Hăbăşescu. La n-l XXXII văduva lui Ianus e Maria, nu Elena. „Bogasul“ la n-l XXXIII sînt Dardanelele. La n-l XXXIV Mustaz-Paşa e, cred, Murteza. La n-le XXIII şi XXXV Daniil „Lomschi“ pare a fi călugărul Daniil de la Muntele Măslinilor. La n-l XXXVI „Ela-Aga“ e Iali-Aga, „aga ţermului“. La n-l LV, „Gimbuli“ e rău cetit pentru „Gimkuli“, Hîncul. La n-l LXIII: Buczacz şi Sîrcu (Sirko). La n-l LXVI: Ibrahim.

Cercetări în Archivele din Chiev, unde le începuse Gr. Tocilescu (unele cópii în Biblioteca Academiei Române), ar putea să adauge un material care se dovedeşte aşa de preţios.

* * *

www.dacoromanica.ro

Vasile Grecu, *Cărți de pictură bisericească bizantină,* Cernăuți, 1932 (extras din revista „Candela").

D. Vasile Grecu se ocupă, în acest studiu amănunțit, de manualul de iconografie bizantină bine cunoscut, „Herminia zugravilor", cu arătarea tuturor manuscriselor cunoscute (cel mai vechiu e ms. grec, 446 din Biblioteca Academiei Romîne care poartă data de 1775; ms. 832 al mănăstirii atonice Sf. Pantelimon e din 1738, dar cuprinde un resumat; ms. 339 al Academiei aure un caracter particular). Se urmăresc și formele rusești și românești. Resumat german.

CRONICA

Știri nouă, după descoperiri de la Ostia, despre Marciana, sora lui Traian, moartă înainte de fratele ei, la 112, în „Comptes-rendus de l'Académie des Inscriptions", 1932, pp. 373-4. A avut o fată, Matidia. Fundațiile lui Traian la Ostia, p. 378 și urm. Se insistă asupra splendorii serbărilor pe care le-a dat Împăratul, îmbogățitor al unui Tesaur public scurs pe vremea lui Nerva, p. 380 și urm. Comemorarea mișcată a lui Salomon Reinach, p. 386 și urm.: „Om de muncă, și nu ajunge atîta: om care trăia numai pentru și prin muncă, el, în munca aceasta chiar, a întrecut măsura umană". O alta, întinsă, despre paleograful, numismatul și istoricul Maurice Prou (de d. Cagnat), blîndă figură modestă pe care cei ce l-au cunoscut și în treacăt n'o vom putea uita. Un elev zice de dînsul: „Era din oamenii aceia pe cari nu-i găsești decît odată în viață".

*

În „Boabe de grîu", IV, 4, d. Aurel A. Mureșianu dă un escelent studiu, foarte frumos ilustrat, despre școlile din Brașov. D. Eugen I. Păunel presintă Biblioteca Universității din Cernăuți (daruri ale Vîrnăveștilor, Sofronie și doctorul, p. 227; catalogul lui Aron Pumnul în facsimile, p. 229. Între manuscripte, o Slujbă a Sf. Ilie din secolul al XVI-lea, facsimile, p. 234; un Mineiu din al XV-lea încă, tot de la Sîntilie: Sbornicul lui Gavril (Uricovici) din 1438 ar putea să fie luat de la mănăstirea Neamțului, p. 235).

*

www.dacoromanica.ro

În pioasa carte pe care d. Philip Pye o consacră soției sale dispărută *(Maria Goilav Pye, 1887 — 1929, tradus din englezește de B. G.,* Botoșani 1931) se pot găsi știri noi despre familiile armenești din Botoșani, amintiri foarte bine presintate și duioase scrisori ale unui suflet foarte distins, înălțat printr'o aleasă cultură (la pagina 27: „numai stepele deșerte se bucură de un veșnic soare"; la pagina 26: „oricînd trec nouri (în Elveția), îmi vine să-i suflu în spre România" sau: „niciodată nu vei face pe cineva fericit fără să fii întîiu tu însuți" sau: „stînca uniformă sfarmă, mosaicul multicolor sfarmă".

*

O contribuție la trecutul cultural al Romînilor bucovineni în broșura „Anuarul „Armoniei" semicentenare", Cernăuți 1931.

*

În *Rassegna italo-romena,* XII, n-le 9-10, d. Mario Ruffini publică un întins studiu, perfect informat, despre „influența italiană în Țara-Românească în epoca lui Constantin-Vodă Brîncoveanu". Se adaugă și descoperiri proprii, ca operele tipărite la Veneția ale lui Abrami, predicatorul Curții, și ale medicului Pilarino.

*

În *Anuarul Archivei de folklor,* publicat de d. Ion Mușlea (Cluj 1932) se dă un foarte frumos studiu al d-lui Petru Caraman, în care se învederează legături dintre balada lui „Marcoș-Pașa" și luptele Moldovenilor cu Malcocioglu. — D. Artur Gorovei face istoricul revistei sale „Șezătoarea" (și o scrisoare a lui Delavrancea din 1892, împreună cu un frumos articol al lui).—O notă a lui V. Bogrea despre musca columbacă, urmărită și în Sardinia. Tot de la el o samă de lămuriri, de obișnuita bogăție unică de informație.—D. Șt. Pașca despre „nume de botez în țara Oltului". De d. Mușlea folklore din țara Oașului (și cu note de trecut; numele „Avas", pădure oprită, reservată regelui, ca în „Ardeal". Amintiri de la Pintea Viteazul, p. 183).

*

Tomul al doilea din operele lui Atanasie Hristopol, publicate la Atena 1931, cuprinde adaptarea Iliadei.

*

În *Bulletin of the international committee of historical sciences,* 18 (Februar 1933), pe lîngă privirile generale ale d-lui Dölger

www.dacoromanica.ro

asupra proprietății la Bizanț, d. G. Pagès vorbește despre „politica externă a lui Napoleon al III-lea“ (personală; deci și în legătură cu crisele bolii lui). D. Wilbur se ocupă de Socinus și sociniani, cari au avut relații cu Despot-Vodă. Se citează și atitudinea lui Iacob Paleologul, rudă cu Domnii noștri de la sfîrșitul secolului al XVI-lea (v. p. 55). Aflăm de aici că el a scris o carte, *De magistratu politico*, la care a răspuns Socinus din Cracovia, în 1581 (v. p. 56, nota 2). D. Salvatore di Marzo expune influența Pandectelor lui Iustinian asupra dreptului modern. D. Armando Sapos dă o bogată bibliografie de istorie economică.

*

În *Anuarul școalei normale de învățători „Vasile Lupu“ din Iași pe anii școlari 1930-1931 și 1901-2*, note, de dd. C. Meissner și Mehedinți, despre relațiile lui Eminescu cu Titu Maiorescu, amintiri de d. Ghibănescu, note, bogate, de onomastic în Basarabia, de d. T. Hotnog.

*

În două mari volume, d. George Fotino publică „Discursurile lui Ion I. C. Brătianu“ (2 vol., București 1933) până la proclamarea lui ca șef al partidului liberal. E de sigur o contribuție de prima ordine la cunoașterea istoriei contemporane a României. Cuvîntările cetite cîștigă foarte mult; rostirea lor pe un ton nasal, cu o solemnitate impusă, era adesea disgrațioasă. Unitatea de gîndire e cu totul remarcabilă. Deosebil de interesante sînt paginile despre chestia macedoneană.

Introducerea, călduroasă, ca din partea unui tînăr colaborator, e pătrunzătoare și lipsită de exagerațiile care strică prea adese ori asemenea înfățișări.

N'ar fi fost inutile mai largi explicații istorice intercalate.

*

În *Milcovia*, III, 1-2, afară de partea consacrată lui Duiliu Zamfirescu, note din bisericile focșănene. Documente privitoare la școlile din Focșani (de D. M. Popescu).

*

În *Stropi de sînge, icoane din războiul întregirii* (Severin 1933), d. G. Roiban dă notele sale de campanie din 1916-8. Ele încep cu mărturisirea sinceră a rușinoasei panici în trupele de la Turtucaia. Retragerea înspăimîntată continua în Dobrogea arsă și prădată. Din rîndurile Sîrbilor pleacă doina Timocului:

www.dacoromanica.ro

Bate vîntul sălcile
Să pornească șeicile,
Să pornească și a mea,
Pînă'n sat la Corbova.

Grozava mutilare, de Bulgari, a cadavrului maiorului Alexandru Romanò: „picioarele rătezate, ochii scoși, nasul tăiat, iar din pîntecele deschis intestinele scoase și înșiruite pe gîtul greu mușcat de schije" (p. 17). Se trece pe Argeș: lupta de la Neajlov. Bulgarilor prinși li se dă pîne și tutun. „Suflete și suflete" (p. 37). Retragerea spre Moldova. Așteptare lîngă Iași. Restul cuprinde schițe răzlețe, frumoase.

*

În „Memoriile Academiei Romine, secția literară", seria III, t. VI, 7, D. M. Beza dă note despre ce a găsit la Muntele Sinai, în Palestina și in insula Cipru. Se pomenește de o „Evanghelie datorită episcopului Buzăului în vremea lui Mihai Viteazul, 1594" (p. 207): e vorba de o lucrare a Mitropolitului Luca din Cipru, caligraful. Despre celelalte am vorbit în aceleași „Anale" și în „Buletinul Comisiunii Monumentelor Istorice".

O scrisoare a lui Silvestru de Antiohia pomenește 500 de groși dați de Grigore Ghica „la mănăstirea Chicu" din Cipru (p. 209). Se reproduce după o tipăritură actul de danie de la Grigore Matei-Vodă, scris de Toma logofețelul de Divan, fiul lui Mihul logofețelul Mărășescul de pe Olt, la 1757 (5 Octombre: dată rău scrisă și greșită). Actul de la mănăstirea cipriotă Machera (pp. 212-3) l-am dat mai de mult în această revistă. Mănăstirea „Fistigiu" (d. 214) e Fîstîci.

*

În „Neamul Românesc pentru popor" de la 1-iu Iunie 1933 o baladă, „Costin", în care se presintă lupta dintre Aga Bălăceanu și Brîncoveanu. Căpitanul Costin e înfățișat ca acela care taie capul rebelului și-l aduce Domnului.

*

D. Waclaw Sobieski publică o lucrare întinsă despre polonismul la Marea Baltică *(Der Kampf um die Ostsee von den ältester Zeiten bis zur Gegenwart,* Lipsca 1933). Despre vestita cetate baltică Vineta, cercetată și de Evrei și de Arabi, p. 11. Supt Frederic al II-lea de Prusia nu se permite căsătoria țeranului po-

www.dacoromanica.ro

lon care nu ştie nemţeşte; soldatul care n'a învăţat uu merge acasă şi nu se poate însura (p. 199). Foarte bogată bibliografie.

*

În „Revue d'histoire moderne", Ianuar-Februar 1933. d. A. Hintze adună multe mărturii asupra felului cum în deosebite timpuri după antichitate s'a considerat datoria fiecăruia faţă de unitatea neamului omenesc. D. A. Lajusan continuă expunerea sa cu privire la partea lui Thiers în fundarea republicei francese. Între atîtea declaraţii contrazicătoare e mai greu de cum crede autorul să se înjghebe un portret politic: fiecare în parte e însă interesantă.

*

Amintiri din vechii Focşani le dă cu duioşie şi talent d. I. M. Dumitrescu, în *Oameni de la oraş (amintiri, schiţe, portrete)* (Focşani 1933). Menţiunea vechilor colinde, care par a fi inedite — autorul ar trebui să le publice — *Prin cel, cel vişinel, La poartă la Ştefan-Vodă* (p. 9). Şi notele despre şcoală sînt deosebit de vioaie. Pe „nenea Nanciu", neobositul cursist de la Vălenii-de-Munte, l-am cunoscut firește şi eu (v. p. 21 şi urm.).

*

În „Raze de lumină", V, 2 D. Gh. I. Moisescu continuă publicarea de documente noi cu privire la bursierii lui Eufrosin Poteca. Un frate al lui Costachi Moroiu, Serdarul Matei, p. 111.

*

În Horaţiu C. Deacu, *Ziarul unui erou, editat de David Deacu*, se cuprind însemnări, de un tînăr profesor şi pictor, căzut ca ofiţer austro-ungar în Marele Război, asupra zilelor de luptă al căror capăt fericit nu era să-l vadă. În Bihor nu constată entusiasm pentru războiu. Foarte duioase gîndurile care se întorc continuu spre casă (v. d. ex. pp. 45-6). Se răspîndia vestea că Germanii au întrat în Paris (p. 60)....

*

D. Dan Smîntînescu publică o lucrare, sprijinită pe cercetarea răbdătoare a textelor, despre *Mişcarea Sămănătoristă* (Bucureşti, 1933).

*

www.dacoromanica.ro

În „Comptes-rendus" ale Academiei de Inscripții din Parisi, Ianuar-Mart 1933, pp. 38-42, d. Puig i Cadafalch arată că a găsit la *Caldarium* din Caldas de Montbuy, în Catalonia, prototipul bisericilor romane din acea parte, într'un „edificiu roman de trei năvi acoperite cu bolte en berceau semicirculare".

*

D. Andrei Rădulescu învederează partea proprie a dreptului nostru în *Originalitatea dreptului romîn* (București 1933).

*

D. H. Foullon publică în *Mélanges offerts à M. Nicolas Iorga par ses amis de France et des pays de langue française* (Paris 1933) cîteva foarte frumoase pagini despre „originile monumentale ale portretului frances". Foarte bogat articolul d-lui J. Gay despre raporturile între Angevinii din regatul celor Două Sicilii și Papalitate între 1261 și 1302.

D. Paul Harsin descopere raporturi între vestitul financiar Law, fugit din Franța, și Petru-cel-Mare. D. Henri Hauser apără istoria de învinuirea că, nesigură, ar fi și inutilă: „On ne se débarrasse pas de l'Histoire comme on veut, comme on rejette, pour le vendre au fripier, un vieux vêtement" (p. 423). Istoricul frances se ridică și contra „democratisării" prin „contemporaneisare" a istoriei. D. Mirkine Guetzévitch presintă un „plan de federație european" din 1804 (de Piatoli probabil, adus prin Novosiltov). Un admirabil studiu de drept istoric de d. Matei G. Nicolau.

*

Considerații sociologice interesante sînt expuse de d. Andrei Corteanu, în *L'évolution de l'État: étude des lois psychologiques de la vie sociale et économique* (Paris 1933).

*

Încă un studiu despre Goethe, de D. M. Reynaud, cu o notă de d. J. M. Carré, despre cunoașterea lui Goethe în străinătate, în *Revue de l'Université de Lyon*, I, 1933. Dr. Guiart vorbește despre ciuma la Lyon.

*

În „Viața Basarabiei", II, 3, un studiu al d-lui P. Constantinescu-

www.dacoromanica.ro

Iași despre bisericile de lemn din Basarabia (82 numai în județul Hotin: par a nu avea originalitate și caracter artistic).

Sînt și lucruri curioase în considerațiile istorico-geografice ale d-lui T. Porucic.

*

În „Rivista storica italiana", XLIX, seria IV, II, fasc. IV, d. A. C. Jemolo publică un studiu despre „Italia religioasă în veacul al XVIII-lea", în care e vorba și de „jansenismul italian".

*

Pentru istoria colonisării americane volumul recent al d-lui Rufus Kay Wyllys, *The French in Sonora (1850-1854). The story of French adventurers from California into Mexico* (Berkeley California, 1932).

*

În „Messager d'Athènes" din 25 Mart 1933 D. C. Karadja dă tipurile grecești din colecția de desemnuri, păstrată în Staatliches Kunstmuseum din Berlin, a lui August de Henikstein († 1840), interpret în Grecia al regelui Othon, anunțînd că partea privitoare la Romîni va apărea aiurea.

*

În buletinul „Prietenii istoriei literare", I, 1, se dă o scrisoare, cu facsimile, a lui Eminescu, în care se îndreptățește pentru felul cum a administrat Biblioteca Universității din Iași. O scrisoare „francesă" a Veronicăi Micle ar fi putut lipsi.

*

În „Archivele Basarabiei", V, 1, d. T. G. Bulat dă, după bogatele Archive ale senatorilor ocupației rusești din 1806-12, știri despre condițiile financiare ale Moldovei în această vreme. Din acelea ale Consiliului eparhial de la Chișinău d. Const. N. Tomescu culege, pentru aceiași epocă, unele note de amănunte (cleric blăjean trecut la mănăstirea Rișca din Moldova, pp. 23-4). — D. Bulat continuă cu statistica teritoriilor Hotinului și Brăilei, reluate de la Turci, în 1808. Documente din secolul al XVII-lea (p. 69, no. VI, forma „frățini-nostru", corespunzătoare lui „frăține-mieu"). O mărturisire a unor tălhari de stupi că „sînt furi drepți", p. 71.

*

www.dacoromanica.ro

Asupra planurilor, formate înainte de căderea lui Napoleon, de a crea o „Austrasie“ nouă cu Germania de Nord-Vest şi Olanda, un articol de D. Torvald T:son Höjer, în „Historisk Tidskrift“ din Stockholm, 1933, fasc. 1. Bernadotte voia să restabilească pentru împăratul Franz vechiul Imperiu german. Pentru el ar fi avut Copenhaga şi toată Seelanda, chiar în schimb pentru Norvegia (p. 28, nota 1). Se vorbia şi de refacerea Hansei, cu „toate porturile de Mare de la Ems la Memel“ (p. 27).

*

În *Buletinul Institutului economic românesc*, XII, 1-3, d. Mihail Iorgulescu tipăreşte o conferinţă limpede despre „Dreptul de popas în vechiul comerţ românesc“.

*

Foarte bun portretul lui Clemenceau pe care-l dă d. Constantin Kiriţescu *(Clemenceau,* [Bucureşti 1933]).

*

În revista *Roma*, XIII, 1, d. N. Georgescu-Tistu publică un memoriu trimes de Ion Ghica, la 1849, ziarului italian *La Concordia* despre drepturile poporului românesc. În textul frances se zice Rominilor: „Roumans“. Numărul lor e fixat la 8.767.000, dintre cari 4.000.000 în Principate, 3.871.000 în Austria, 896.000 în Rusia. E curios că Principatele sînt socotite ca făcînd parte din „Turcia“. Se dă şi cuprinsul presupuselor tratate. Memoriul nu e, fără îndoială, întreg. Ar trebui căutată însăşi colecţia ziarului.—Foarte bună şi continuarea studiului d-lui Al. Ciorănescu despre „Italia în literatura românească“.

*

Excelenta lucrare a d-lui N. Ţimiraş, *Ioan Creangă* (Bucureşti 1933), a plecat de la descoperirea cărţilor de şcoală şi de lectură ale marelui povestitor popular în casa văduvei fiului lui Creangă. Însemnările presintă un deosebit interes. Aceste note noi sînt legate de autor într'o povestire curgătoare, de o bună ţinută literară. Nu odată se fac şi rectificări biografice, care vor trebui reţinute. Răsare un Ion Creangă cu orizont cultural. Mica lui bibliotecă are şi cărţi francese şi germane. Ceva latineşte învăţase în Seminariu.

De sigur de Creangă însuşi sînt versurile glumeţe:

www.dacoromanica.ro

Cărăuș de la Trotuș,
Carul mare, boii mici,
Ce cați noaptea pe aici? (P. 121.)

Se mai vede că el a urmat cursurile Școlii normale „Vasile Lupu" (pp. 128-9). Aceasta chiar după numirea lui ca institutor, până la 1865, Iunie (p. 129). Se apreciază cu dreptate și noua metodă de învățămînt care pleacă de la dînsul. N'aș crede că A. D. Xenopol să fi întrebuințat pentru tipărirea „Istoriei" sale bani găsiți la moartea scriitorului și meniți de căpitanul Creangă pentru editarea operelor tatălui său.

Știri numeroase și precise despre familia lui Creangă termină volumul.

*

De d. Virgiliu P. Arbore, *Vrancea istorică*, conferință la Focșani (Focșani 1933). Întrebuințîndu-se toate izvoarele, se discută chestiile de basă privitoare la Ținutul vrîncean (pentru Soveja, pp. 3-5: cf. numele de Sovata în Ardeal; p. 5: „Monteorul" e Muntiorul, Muncelul). N'aș crede că Teutonii au avut vre-un rol în clădirea cetății Crăciuna, dar ea e în legătură cu episcopatul „cuman" al Milcoviei (v. pp. 10-11). Se adună etimologiile slavone ale nomenclaturii vrîncene. La pagina 19 a se îndrepta: „*pan* Oană Ureache". Încheiarea, pentru descentralisarea *istorică, naturală*, va avea aprobarea oricui cugetă bine.

*

În „Memoriile Academiei dei Lincei" d. Carmelo Ottaviano reiea figura filosofului frances medieval de origine englesă Ricard de St. Victor *(Riccardo di S. Vittore. La vita, le opere, il pensiere*, Roma, 1933). E „un tehnic al misticismului".

*

Într'o inscripție latină publicată în „Atti della reale Accademia dei Lincei, notizie degli scavi di antichità", VIII, 4-6 (Roma 1932, p. 167), forma de genetiv *vitaes* și *tuo* pentru *tuum, cot* pentru *quod. Chromatus* e „colorat". Cei ce pun inscripția de gratitudine sînt doi servi ai mortului, *pedisequi* (ei scriu: *pedisecus).* Într'un adaus, găsit de curînd, la „Anale" (108-113), se vorbește de un joc de gladiatori, la care ieau parte vre-o 10.000 de oameni: el e atribuit aici (pp. 194-5), de d. Calza, triumfului dacic al lui Traian.

*

www.dacoromanica.ro

Note de păr. Nic. M. Popescu despre mănăstirea Zamfira (Prahova), in *Boabe de grîu*, IV, 2.

*

Note de ziar despre luarea Corsicei de Francesi le publică la Livorno (1932) d. Francesco Guerri *(La conquista francese della Corsica)*.

*

D. Ernest Armeanca dă la Lugoj o broşură despre parohia Săcărîmb *(Săcărîmbul*, 1932).

*

Păr. Cajo Othmer, Franciscan, descrie o cronică manuscriptă din 1764 despre provincia „bulgaro-valahă" a Ordinului său *(Una cronaca manoscritta dell'antica provincia francescana bulgaro-valacca*, Florenţa (1932). Se pomeneşte o prigonire din partea Mitropolitului Antim (p. 9). Sînt şi descrieri ale oraşelor unde Franciscanii aveau mănăstiri (v. p. 13 şi urm.). Ar trebui să se copieze şi să se publice.

*

În „Rendiconti" ale Academiei dei Lincei, Mart-April 1932, D. Angelo Ceci apără contra lui Kretschmer caracterul indo-european al limbii Siculilor. Se caută „italicisme" la poeţii greci din această regiune şi se cercetează numele geografice.

*

În „Ateneo Veneto", April 1933, d. M. Mozzetti Monterumici vorbeşte despre „Goethe naturalist şi anatom" (influenţa bătrînei domnişoare Klettenberg, pricepută în medicină şi în legătură cu practicieni de reţete misterioase ; i se refusă la bătrîneţă o comunicare la Academia de Ştiinţe din Paris ; la 1825 e proclamat doctor în filosofie şi medicină *honoris causa* de Universitatea din Bonn). D. Arnaldo Ferraguto despre „problema lui Giorgione".

*

În *Analele Brăilei*, II, 1, d. I. C. Filitti vorbeşte despre „primii ani de organisare a Brăilei" (1824-34), mai mult după „Analele Parlamentare", d. I. Vîrtosu despre doctorii din 1833-6 (dă şi în n-rul 2 ceva despre biserica din Brăila). Tot acolo, 3, tot d. Vîrtosu

www.dacoromanica.ro

dă o bogată biografie a profesorului brăilean Ioan Penescu, din vremea Regulamentului Organic (scoate şi foaia „Mercur". Colaboratorul Gussio ar părea să fie mai curînd un Romîn macedonean, dar foaia iese şi italieneşte ; era vorba, la 1841, şi de un ziar frances, *L'Éclaireur*, p. 16 ; p. 18, „prenumeranţii" sînt abonaţi, nu datornici). Fantasiile lingvistice ale d-lui Bileţchi-Albescu puteau fi lăsate la o parte. Un număr de acte din 1848. În n-l 4 un discurs al lui Penescu (1840) pentru nevoia unor şcoli comerciale. Anul III, n-l 1 cuprinde, de d. Athanasie Popescu, istoria liceului; n-l 2, de d. S. Semilian, biografia profesorului Ion C. Lerescu (Muscelean de origine). D. Gh. T. Marinescu adauge la aceia a lui Penescu. În n-le 3-4 despre foaia ocupanţilor „Donau-Armée Zeitung". D. S. Semilian vorbeşte despre poetul G. Baronzi (manuscripte încredinţate mie de fiica lui le-am dăruit Academiei Romîne). D. Bounegru dă şi alte însemnării de pe cărţi.

*

În revista „Hotarul" de la Arad, I, 2, cîteva orînduieli ale lu Gherasim Raţ, episcop de Arad, publicate de d. Ap. Ciuhandu. D. Ed. I. Găvănescu adună ştiri despre Caragiale colaborator al „Romînului" arădan (1911). Strigături din Sohodor de d. I. Lascu.

*

Într'o tesă la Cluj, D. Adam Tărărescu vorbeşte despre elementul medical în Homer *(Contribuţiuni şi interpretări asupra cunoştinţelor medicale din Iliada şi Odiseia*, f. a.).

*

În *Ţara Bîrsei*, IV, 2, o întinsă biografie a pictorului braşoveanu Mişu Popp, mort acum patruzeci de ani, de la care avem un bun Mihai Viteazul şi un Şincai, un Lazăr, un Andrei Mureşianu, expresivul Cuza-Vodă (multe şi bune reproduceri). Visita lui în principatul muntean, p. 111 şi urm. (prietenia cu pictorul C. Leca): la 1855-60 pictează Biserica Domnească din Tîrgul-Jiiului.

*

Un articol al D-lui Emilio Nasalli Rocca, în *Rivista storica italiana*, seria IV, II, fasc. 1, arată puterile de *comes* ale episcopului de Piacenza în secolele al X-lea, al XI-lea şi al XII-lea. E o derivare firească din autonomiile cetăţeneşti presidate de episcop.

*

www.dacoromanica.ro

În *Viața Basarabiei,* I, 9, amintiri de d. Pavel Cuzminschi; note fără originalitate și fără folos despre Cetatea-Albă de d. P. Constantinescu-Iași (cu necuviința: „una din cele mai bune și puține lucrări bune a *(sic)* d-lui Iorga").

*

În *Arhivele Basarabiei,* IV, 3, d. Const. N. Tomescu publică noi acte cu privire la înlăturarea Mitropolitului muntean Dosoftei Filitis (la p. 175, unde e vorba de boala lui: „amaurosi", „sereniori"). Note despre boieriile la noi pe la 1800 de D. T. G. Bulat. Observații de geografie umană cu aplicare la Iași de d. V. Tufescu.

*

Într'o broșură tipărită la Cluj (1932) D. Em. Panaitescu descrie descoperiile de la Zutro-Largiana *(Monumente inedite din Largiana).*

*

D. Victor Orendi-Hommenau dă la Timișoara o bună traducere în versuri germane a lui Eminescu (*Ausgewählte Gedichte,* 1932).

*

Note, de d. Ion Breazu, despre teatrul în Ardeal le dă revista *Boabe de grîu,* în n-l din Ianuar-Februar 1932.

*

Două bune hărți ale județului Satu-Mare sînt aduse la *Raportul general asupra situației generale a județului Satu-Mare pe anul 1931,* publicat de prefect, protopopul I. C. Pușcașiu.

*

Amintirile lui Creangă au apărut la „Cartea Românească" într'o splendidă ediție pentru bibliofili.

*

D. N. Chiriac Dimancea începuse tipărirea unui „Istoric" al literaturii vechi creștine (Patrologia), din care se dau într'o fascicolă de probă cîteva pagini.

*

Un studiu foarte adîncit și de o perfectă claritate e al d-lui Nicolae Petrescu, *Teoria Statului la Hegel* (extras din „Revista de filosofie", XVI, n-le 3-4) (București 1931).

*

www.dacoromanica.ro

Note asupra unui om politic ardelean de la jumătatea secolului trecut în broşura dlui Ed. I. Găvănescu, *Ioan Popovici Desseanu, viaţa şi activitatea sa* (Arad 1932).

*

În broşura *Cîteva monumente istorice din judeţul Odorheiu*, d. Ioan Józsa (Odorheiu 1932) se presintă, cu o bibliografie ungurească utilă, note despre cetatea Odorheiului, cea de la Bud, biserica unită din Odorheiu (p. 14 a se ceti : Sarai în loc „Saroi"), cetatea Zetea, cetatea „Földvári", cea de la Cădaciu, „Cetatea Mare", „cetatea Firtos", „cetatea Tartod", „cetatea Doamna Raepson", „cetatea Kustaly", cetăţile Bădeni, „Hagymas" şi Almás (Mereşti). Aceste semnalări pot fi punctul de plecare pentru un şir de cercetări metodice ale şcolii noastre de studii preistorice.

*

În „Buletinul societăţii de ştiinţe din Cluj", VI, Decembre 1931, d. Eugène Pittard, ajutat de d-ra Susana Grinţescu, descrie noua staţie de cultură magdaleniană din Dordogne-Recourbie II (un singur element artistic).

*

D. Gheorghe Băileanu termină studiul său de drept asupra Instituţiilor Sf. Spiridon (Iaşi 1932). Bogate analise de documente.

*

În Anuarul Seminarului „Veniamin Costache" pe 1931, D. Gh. Ghibănescu dă amintiri din Seminariul Socola de la 1809-82.

*

În *Arhivele Basarabiei*, IV, 1, note de d. T. G. Bulat despre medicul Gheorghe Metz din Focşani (1808), despre d-rii Silivestru Filiti, Constantin Caracaş, Constantin Darvari, Pluck, Firich, Lorenz, despre contemporanul lor, dr. Stavrì Moscu, şi despre cîte un farmacist din aceiaşi vreme. D. I. Pelivan a dat o scrisoare a Mitropolitului Gavril Bădulescu-Bodoni către Veniamin Costachi (în 1815 se promite, după facerea locuinţii arhiereşti, şi ridicarea şcolilor). D. T. G. Bulat începe a edita un raport către Ruşi, cuprinzînd starea boierilor moldoveneşti pe la 1808-1812 (e o lucrare de o deosebită valoare).

Vechi versuri închinate Hotinului de Romul Scriban. Fascicula se mîntuie cu documente felurite.

*

www.dacoromanica.ro

În *Le coffret d'Anzon* (Brioude 1931) d. Louis Bréhier presintă un frumos produs de artă anglo-saxonă din veacul al VII-lea.

*

D. dr. M. A. Halevy strînge laolaltă tot ce se știe pănă acum asupra subiectului, în studiul său *Comunitățile Evreilor din Iași și București* (București 1931). E o lucrare temeinică și de cel mai mare folos. Cîteva reproduceri de monumente și obiecte. La urmă inscripții modeste, începînd cu sfîrșitul secolului al XVII-lea

*

D. Al. Bărcăcilă reunește în *Drubeta* cercetările sale asupra cetății romane de la Podul lui Traian, pe care așa de mult a contribuit a o face cunoscută.

*

Preotul Ioan Ionescu dă, în broșura sa *Mănăstirea Găvanu din județul Buzău* (Buzău 1928), note despre o fundație călugărească probabil din secolul al XVIII-lea. O cruce are data de 1735; clopotul e din 1792, p. 6, nota 1; în pomelnic primul nume e al unui episcop din 1710-7; documente din 1723 încă. La 1821 mănăstirea a fost prădată de Turci. Cîteva documente.

*

Publicația jubilară *Eforia Spitalelor Civile 1832-1930*, împodobită cu splendide portrete în colori ale ctitorilor din familia Ghica și alții, cu un număr de miniaturi de documente, tot în colori, cu alte reproduceri în negru, dînd pagini din „Condica Frățietății" de la 1706. Partea istorică, scurtă, e precisă.

*

În *Martini Lange, „Recensio remediorum praecipuorum transylvanicis domesticorum"*, tesă din Cluj, 1932, d. Ioachim Rațiu dă în românește lucrarea lui Lange despre medicina populară ardeleană (1788).

*

În *Buletinul Comisiunii monumentelor istorice*, XXIV, 68, descrierea bisericilor Pietroșița, Calvini, Cremenari, Trotuș, Călinești, presintarea icoanelor din Museul Sinaii, o notă a d-lui Gh. Balș despre „grinda și arcul", un întins studiu al d-lui Vladimir Dumitrescu despre „Ceramica pictată eneolitică din Sud-Estul Europei"; de același, o critică a părerilor emise cu privire la inscripțiile preistorice în România.

*

www.dacoromanica.ro

Note despre o călătorie în Bulgaria, de d. Hans Roger Madol, în „Preussische Jahrbücher", 227, 2.

*

Analele Banatului închină un număr binefăcătorului bănățean Emanuil Ungurianu. Se descrie foarte interesanta „Mănăstirea Săracă" de la Șemlac, în stil românesc, înzestrată, din secolul al XVIII-lea (1730), cu bune picturi ale zugravilor Andrei, tatăl și și fiul, Iovan și Chiriac. E acum proprietatea familiei Ostoici. Un alt articol, despre bisericile de lemn din Jarsig și Cebza, clădiri țerănești, despre „biserica mică" din Lugoj. Pe larg se presintă, cu portret, biografia lui Paul Iorgovici (de d. Traian Topliceanu). Și note de preistorie.

*

Note despre județul Alba, în lucrarea d-lui revisor școlar Marian Sasu, *Învățământul primar din județul Alba, 1919-1930, fascicola I* (Cluj 1932). Și ilustrații.

*

Comunei bănățene Lovrin d. dr. Nikolaus Koch îi consacră un întreg volum ilustrat, *Monographie der Gemeinde Lovrin*, Periamuș (1932).

*

Librăria Papathomas din Castoria publică primul volum al unei noi ediții din poesiile lui Atanase Cristopulo, poetul grec așa de strîns legat de viața și de literatura noastră. În prefață și știri noi despre legăturile poetului cu Alexandru Moruzi, la curtea căruia a scris Αχιλλεὺς (1803) și Περὶ ποιητικῆς, și cu Ioan Gheorghe Carageà, care l-a făcut judecător, însărcinîndu-l a lucra la cunoscuta Condică de legi. De la București trece la Sibiiu, unde-și continuă opera poetică; aici traduce pe Sextus Empiricus scepticul, manuscript care n'a văzut lumina tiparului. A petrecut apoi cîtva timp și în insula Zante. A murit abia la 29 Ianuar 1847, la șaptezeci și cinci de ani. Portretul dat la capătul prefeței (p. 27) nu e însă al lui Cristopulo, ci al lui Alexandru-Vodă Ghica. Greșeala trebuie să vie din faptul că portretul figura în fruntea unei cărți din 1840 a operelor poetului dedicată, cum spune și editorul, acestui din urmă.

*

www.dacoromanica.ro

In *Adevărul literar și artistic* din 24 April 1932 d. Artur Gorovei fixează cine a fost „catihetul lui Ion Creangă".

*

În *Lupta pentru limba românească și ideia Unirii la Românii din Basarabia după 1821*, Chișinău 1932, d. L. T. Boga cuprinde multe lucruri nouă și interesante: diploma Ecaterinei a II-a pentru căpitanul Grigore Vizireanu, luptător în armata rusească între 1788 și 1791; păcătoasa decisie de mulțămire a Divanului Moldovei pentru pacea din București (1812). Alte asemenea îngenuncheri, dar, alături, afirmarea categorică a „patriei" moldovenești ca o țară deosebită, cu „firea și legea" ei, iubirea pentru limbă, căutînd a o păstra în administrație și școală, păstrarea ideii Moldovei întregi, legăturile peste Prut.

*

Note despre desvoltarea artei clădirii la noi, în broșura d-lui Dimitrie Marcu, *Arhitectură și clădiri, Contribuțiuni la istoria desvoltării arhitecturii în România de la 1881 până azi* (București 1931; face parte din „Buletinul Societății Politehnice").

*

În *Alegerea de la 24 Ianuarie 1859* (din „Tinerimea Română", Ianuar 1932) d. Ioan C. Filitti cată a strînge mai de aproape ce s'a petrecut la această dată memorabilă, încă nu îndestul de cunoscută. Beizadeà Grigore Sturdza apare ca sfătuitor al lui Cuza, îndată după alegere, pentru a se face ales la Munteni. „Românul" lui Rosetti face propagandă în același sens. Delegații moldoveni la Constantinopol stăruie pentru acest scop în trecerea prin București: și fostul Caimacam Constantin Cantacuzino ar fi vorbit așa. În schimb liberalii se gîndesc la Nicolae Golescu. Intrigile dintre partisanii foștilor Domni aduseră resultatul știut. De ciudă contra fraților Bibescu și Știrbei, Alexandru Ghica ajunge a fi pentru Cuza: de el atîrnau însă și șeful oștirii, Vlădoianu, și al poliției, Carageà (p. 10). Țeranii din Dealul Mitropoliei erau de pe moșiile Ghiculeștilor *(ibid.)*. Dimitrie Ghica lucrează pentru același scop (p. 11). Boerescu fu pus să facă, la 24 Ianuar, propunerea, primită îndată de majoritate. *Ideia regalității chiar se ivi,* cum o arată o scrisoare inedită a lui Ion Florescu (v. pp. 13, 15).

*

www.dacoromanica.ro

Notele d-lui dr. D. I. Vasiliu despre călătoria, cu d. dr. Marinescu, în America-de-Sud *(Note de călătorie în America-de-Sud: Brasilia, Argentina, Uruguay,* Bucureşti [1932]), formează o lectură uşoară şi plăcută.

*

Ediţia lui „Pseudo-Kynegetikos" al lui Odobescu, de d. Al. Busuioceanu, în „Clasicii romîni comentaţi", e întovărăşită de o bună prefaţă. Articolele din „Junimea Romînă" şi din „România literară", pomenite, ar trebui, dacă există, supuse unui studiu.

*

O bibliografie a operelor francese cu privire la Ucraina, în Emmanuel Évain, *Le problème de l'indépendance de l'Ukraine et le France,* Paris, f. an, p. 65 şi urm.

*

Se anunţă moartea bibliografului polon Ludovic Finkel. O notă despre opera lui, de d. O. Halecki, în *Kwartalnik historyczny,* XLV, I, 3-4, p. 235 şi urm.

*

Profesorul Lando Landucci publică un discurs despre Pandectele lui Iustintan *(Un centenario d'alto momento nella storia della civiltà: le Pandette di Giustiniano, 530-1930,* Padova 1930).

*

O adevărată istorie a învăţămîntului frances în raportul d-lui Ducos (*Rapport au nom de la commission des Finances chargée d'examiner le projet de loi portant fixation du budget général de l'exercice 1932: Instruction Publique et Éducation physique,* Paris 1932).

*

Note despre emigraţii poloni la Bender, 1710-1, în *Kwartalnik historyczny,* XLV, I, 2-4, p. 260 şi urm. Se asigură, într'o scrisoare de acolo, din Februar 1711, că în expediţia, cu Turcii, contra Ruşilor, merg şi „les Vallosches du Roy" (p. 267).

*

O notiţă despre lucrările meritosului istoric rus Alexe Petrov, mort recent în refugiul lui cehoslovac, în *Prager Rundschau,* 1, pp. 91-2.

*

www.dacoromanica.ro

Într'un discurs publicat de *Prager Rundschau,* I, 6, d. Iosif Pekar presintă idei cu privire la împărţirea istoriei cehoslovace. D. Alexandru Brückner se ocupă de „numele de localităţi în Cehoslovacia".

*

În *Memoriile Academiei Romîne* pe 1931, d. Ion I. Nistor publică, în legătură cu istoria campaniei turceşti asupra Vienei în 1683, cu întrebuinţare şi de izvoare necunoscute, povestea, scoasă din ziarul lui Diakowski, a prinderii unui spion moldovean şi a discuţiei cu dînsul. Şi o hartă.

La pagina 5: „Jaurino", Iavarinum, Giavarino in italieneşte, nu e Jauring, ci Raab.

*

Pagini de istoria învăţămîntului în Romănia, de d. Ion D. Poenaru, se află în publicaţia Facultăţii de medicină veterinară din Bucureşti: *75 de ani de la întemeierea învăţămîntului medicinei veterinare în Romănia* (1856-1931). La 1855 „protoviterinariul Statului Lucaciu" e numit director al „şcolii pentru învăţătura veterinară". Se trimete şi bursierul Andronic la şcoala din Alfort. La 1860 dr. Davila dă şcolii româneşti un caracter deosebit ca „şcoală specială de arta veterinară", formînd „o divisiune separată a şcolii de medicină". Regulamentul pentru noua organisare e din Mart 1883. La 1899 de la Ministeriul de Agricultură, care şi-o anexase, şcoala trece din nou la cel de Instrucţie. La 1909 o nouă reglementare se impune, iar la 1921 se recunoaşte Facultatea.

*

În fascicula IX[1] (1931) din revista *Ioan Neculce,* d. Sever Zotta continuă studiile sale cu privire la Cantemireşti, despre care am mai vorbit. D. Gh. Ghibănescu publică un studiu despre „Sămile Vistieriei Moldovei pe lunile Iulie şi August 1764". Sînt ale lui Grigore Alexandru Ghica, urmînd pe ale lui Grigore Callimachi, pe care le-am publicat în *Documente Callimachi,* II, p. 79 şi urm. D. Scarlat Callimachi reproduce, comparîndu-le cu alte izvoare, paginile despre Ioan-Vodă cel Cumplit care se cuprind în adausele la traducerea francesă (Colonia, 1611) a cronicei lui Carion. E o compilaţie după izvoare polone.

www.dacoromanica.ro

Între documente, cîteva privind pe cei cari întovărășiră pe Dimitrie Cantemir în trecerea lui la Ruși (pp. 83-8). Pentru mănăstirea Sf. Spiridon pp. 86-8, 91-3, etc., 156 și urm. „Căntioaia", soția lui Canta, p. 89, no. XIV. La 1743 „preotul Toader ot Vovedenie, ot școala gospod" (p. 90, no. XVII). Beizadeà Dumitrachi Mavrocordat, pp. 96-7. „Hindichiul cel vechiu al Muscalilor" la Iași în 1779, p. 121, no. LIX. Balgibașa în Iași (a. 7245), p. 148, no. CX. De d. Ghibănescu genealogia familiei moldovenești Greceanu (o fată a Mariei Calmășul iea pe Constantin Greceanu).

*

În „Lucrările Institutului de geografie al Universității din Cluj", IV (Cluj 1931), d. Gh. Vornicu publică un studiu, *Maramurășul și Museul etnografic maramurășan.* E vorba de arta populară, de un caracter așa de original, a provinciei. Resumat frances. Ilustrații. Scoarțele sînt ca acelea din Moldova și Basarabia. La oale e și o influență străină.

*

În *Cercetări Istorice,* V-VII (Iași 1932), pe lîngă studiul d-lui Gh. Băileanu despre Așezămîntul Sf. Spiridon, cîteva note fără importanță din Archivele romane, publicate de d. Mesrobeanu, o largă cercetare, de d. Mih. Costăchescu, a genealogiei Vornicului de Suceava, Oană. Giurgiu Ungureanul cel bogat era dintre descălecătorii maramurășeni, a căror socoteală s'ar putea face astăzi; Hrăman se vede, prin legăturile lui de familie: un Oțel, un Toader, o fată, Draga, că n'avea nimic străin în ființa sa; două din actele ce se presintă nu se află în colecția cea mare a autorului: la toate finala rusească *-inți,* ca în Costinți, trebuie înlocuită cu *-ești.* Interesant numele de Zlătăroaia, în legătură cu zlătari ai Domnilor Moldovei în veacul al XV-lea. Un document de la 1598 pomenește invasia Cazacilor, „tălharilor de Cazaci", cari ard Iașul supt Aron-Vodă; p. 65. De cel mai mare folos e menționarea la 1599 *a marii măsuri fiscale luate de Ion-Vodă cel Cumplit, prigonitorul clerului: secularisarea averilor mănăstirești, „cînd Ioan Voevod a luat toate satele mănăstirilor;* p. 66. Zagorenii sau Zahoreniidin Neamț au, cum se observă, un paralel în cei din Dorohoiu, Botoșani sau Orheiu. Ei nu pot fi, acești „oameni de peste munte", decît Ardeleni, „Transalpini", în sensul Moldovenilor. Zagorna e altceva. P. 77 trebuie Stăncăuții: Stănceștii, nu „Stîncăuți".

www.dacoromanica.ro

Cîteva pagini despre vechile caterisiri în Moldova, de d. C. P. Secelea. Se relevă cu dreptate oposiția de ortodoxie a clerului moldovean față de Despot „ereticul" și de Ioan-Vodă „Armeanul" (de lege) (p. 82). Ar fi de căutat ce rost a avut supt Ioan-Vodă prigonirea cumplită a boierului Veveriță, a „popei" (adecă egumen) Cozma și a „călugărului" Molodeț, apărătorii Bisericii, contra celui ce arsese, după canoane, pe sodomitul episcop de Roman, Gheorghie (cf. p. 82).

D. Filip Horovitz încearcă un tablou al organisației Daciei până la Marcu-Aureliu. Conclusia: „Dacia a fost provincie consulară de la 108 la 113 și pretoriană de la 113 până la 121". E o lucrare amănunțită, făcută cu o deosebită grijă și pricepere.

De la d. G. Duzinchevici cîteva documente moldovenești în traducere sau resumat.

Urmează cercetările, pline de noutate, ale d-lui N. P. Smochină despre Romînii de peste Nistru (Dănilă Apostol Catargiu, Hatmanul căzăcesc, lîngă dînsul un Șerpilă, un Trofim, un Țircă, un Gologan; e vorba și de Romînii din oastea lui Carol al XII-lea: Lucavăț, Gologan, Zgură, Păladie, Rîngaș, Abăzà). De aceasta ca și de studiul d-lui Duzinchievici despre Vornicia moldovenească a fost vorba.

Nou e studiul d-lui Vasile Lungu despre raiaua Hotinului. Obiceiurile turcești trebuiau cunoscute mai bine. La p. 256: muhafis, nu „muhavizeà". Data de 1713 (deci nu 1712) pentru ocuparea Hotinului (cf. p. 257, nota 5) am luat-o din izvoarele generale (cf. a mea *Chilia și Cetatea-Albă*, p. 246. Aceste izvoare, de multe feluri, sînt arătate în nota 1 la acea pagină). Dar e vrednică de laudă truda cu care s'a adunat lista bogată și precisă a satelor legate de Hotinul turcesc (p. 258 și urm.). Numele de Balamuteni e de apropiat de Balamucii munteni. Se urmărește istoria raielei (dar nu există două părți din *Studii și doc.*, VI, ale mele). Un izvor prețios a scăpat autorului: raportul Turcului, tradus de d. Lazăr Șăineanu în *Revista Nouă*, III. Asupra episcopiei de Hotin era de întrebuințat și materialul strecurat prin foiletoane de răposatul Iustin Frățiman. Nu poate fi discuție în ce privește luarea Hotinului de Austrieci (cf. p. 281, nota 3). Data e aceia pe care am dat-o totdeauna: 19 Septembre 1788. Doar avem în documentele austriace publicate de d. I. Nistor (Hurmuzaki, XIX, pp. 508-10, no. CCCCI) înseși condițiile capitulației, datate

www.dacoromanica.ro

așa. De altfel acest prețios repertoriu nu e de loc întrebuințat.

La notițe, o planșă și știri despre captivarea șefilor mișcării țerănești din Ardeal la 1785. D. Minea discută cu d. Veress cu privire la niște acte din 1685 privitoare la corespondența lui Constantin Cantemir cu Mihail Apaffy. Scriitorul e evident un Moldovean. D. Emil Condurachi se întreabă ce era judele în Moldova, neadmițînd echivalența, propusă de I. Bogdan, cu „judecul" muntean. Nu e admisibilă o înviere a „Statului Brodnicilor" (cf. studiul mieu despre aceștia). Ne găsim în plină ipotesă fantastică. Juzii moldoveni, aceiași cu cnezii de colonisare și cu vătămanii (*Hauptmann* slavisat a suferit aceiași schimbare semasiologică pe care o constatam la conții-gherebi sași), sînt pur și simplu creatorii satelor, descălecătorii, sau aceia cari li continuau funcțiunile. La Munteni judec e țeranul liber făcînd parte din *județ* (de altfel „judec" și vine din „județ"). La pagina 313, nota 3 „Caragunicii" pot fi sau niște ciobani colonisați din stepă (și numele înseamnă „cei cu haina neagră"—cf., pentru cămașa muiată în zer, Rîncezii din Prahova) sau urmașii lui Caragună, „veșmînt negru", (cf. porecla de „Belgun", „cojoc alb", dat lui Asan într'un pomelnic). Lucrarea d-lui Condurachi are mai mult o valoare de statistică a pasagiilor documentare.

Se dă un act din 1806 cu privire la Hîrlău.

D. Minea publică discursul său comemorativ al bătăliei de la Posada (1330). Folositoare constatarea condițiilor de politică generală în care se afla Carol-Robert (p. 324, nota 3). Suggestivă nota despre „Bordona" Bizantinilor, dar frică-mi e că nici d. Minea n'are dreptate. Îmi pare bine că în ce privește Vlașca și Vîlcea (nu poate fi Vîlcu) d-sa se apropie de explicațiile mele. Ipotesa unui Mare Voevod muntean căzut în luptele cu Tatarii înainte de 1247 nu e admisibilă: până atunci nu se făcuse concentrarea județelor. Nu se știe dacă Ioaniții ni-au venit. Lupta lui Litovoiu cu Ungurii nu poate fi pentru Severin, ci pentru Jiiul-de-Sus. Ajutorul românesc de la 1260 în luptele cu Ottokar nu poate fi de dincoace de munți. Tugomir-Tihomir era de cealaltă parte a Oltului, nu din seminția mortului Litovoiu. Voevodul care oprește pe Otto de Bavaria pare a fi cel din dreapta apei (cf. p. 326). O stăpînire a lui Basarab și Alexandru-Vodă la Făgăraș nu iese din nicio socoteală. D. Minea relevă trimeterea unui copil de Tatar de Carol-Robert la Papă în 1325 (p. 328).

www.dacoromanica.ro

D-sa observă și importanta retragere a Țarului bulgăresc Mihai din Vidinul său în Oltenia *(ibid.)*. Documentul cu Negru Radu e de sigur un falsificat (v. p. 328, nota 6). Altă relevare de folos este aceia a intervenției lui Carol Robert contra Sîrbilor în 1330 p. (329). „Tatari Negri" înseamnă Tatarii dintr'un anume punct cardinal (sistemul turanic de a le arăta prin colori). Nu cred că se poate încerca a așeza pe „Iași", „Filistini", fie și Oseți, în „părțile Dobrogii" (p. 330, nota 1). Părerea că sînt Iazigi, cari au perseverat mult timp în Ungaria panonică, rămîne cea adevărată (v. încă Jászberényi). Se descurcă amănuntele luptei, arătîndu-se de unde veniau trupele. Pe alocuri precisarea îmi pare a merge prea departe. Geografia Romei pontificale pe acel timp e cu dreptate caracterisată (p. 337). D. Minea n'ar vrea să admită tributul înainte de luptă *(ibid.)*, dar el putea fi pentru Ținuturi pe care Angevinul le considera ca ale sale. D. Mînea se întreabă dacă s'a luat cetatea Argeșului de care vorbește un document. Cum e vorba nu de „Curte", ci de cetate, adecă de Poienari, se poate ca întreprinderea să nu fi reușit. Cercetarea datei e făcută cu cea mai mare scrupulositate (p. 341). Cazanul luptei nu poate fi, contra îndoielii d-lui Minea, decît Posada.

D. Minea dă într'o veche traducere românească pomelnicul Bistriței moldovenești (cunoscut însă și de Bogdan, *Cronice inedite*, p. 65 și din Tocilescu, în *Mem. Ac. Rom.*, XVIII, pp. 335-6), alcătuit la 1407. Se dau vechii Domni (și cu Costea-Vodă, care ar fi deci soțul Margaretei-Mușata). La neamul lui Alexandru-Vodă, după Doamna Ana e o Marie cu fata Ana, care trebuie să fie Marina, apoi Maria, Vasilica și Anastasia, alte fete ale Marinei. Așa aș îndrepta părerile exprimate acum vre-o treizeci de ani în *Studii și doc.*, VI, p. 626, nota 1.

La Ștefan, mama e Anastasia, care, nefiind Doamnă, e pusă, dar cu titlu domnesc, la urmă. Se vede că al doilea fiu al lui Alexandru, însurat cu o Marie, a avut un fiu Alexandru și o fiică Alexandra, care n'au trăit. Se trece răpede asupra lui Roman, Petru, Bogdan și Alexăndrel, — ceia ce arată o întrerupere a pomelnicului în anii de lupte frățești.

Cu Ștefan-cel-Mare se reia redactarea precisă. Între fiii cunoscuți se află, după Alexandru (Șandru), un Ilie, pe care cronica îi ignorează. E curios că Elena, numită „Ileana", trece înaintea maicii ei, Evdochia. Apoi apar, pe lîngă „Mărica mama lui Alexandru",

www.dacoromanica.ro

şi cele două Marii. Copiii Oltei, mama lui Ştefan, cu alt soţ, trebuie să fie: Ioachim, deci un călugăr, Ion şi Crîstea şi surorile Maria şi Sora.

Se trece la „Munteani", cu tatăl şi mama Mariei lui Radu, adăugindu-se o sumă de rude, altfel neidentificabile, ale ei: Emanoil şi soţia Ana, Avraam şi Ana, Isac, Iacov, Melhisedec şi David, călugăr.

Pentru Bogdan Orbul, un şir de fii, necunoscuţi cei mai mulţi, se adaugă: Ioan Ştefan (Ştefăniţă), Pătraşcu şi Petrea, şi femei: Maria, Ana, altă Ana, fete ale Stanei. Aceasta din urmă e mama lui Ştefăniţă, precum se vede din inscripţia pusă pe mormîntul ei la Rădăuţi. Am observat în *Studii şi doc.*, VI, p. 627, că, nefiind numită: „Doamnă", era o ţiitoare a lui Bogdan. Însemnarea trebuie să fie anterioară căsătoriilor lui Bogdan cu Doamnele Nastasia şi Ruxanda (v. *ibid.*, XVI, pp. 419-20). Din neamul lui Mihnea-cel-Rău, tatăl Ruxandei, avem pe sora lui, Caplea, pe ţiitoarea lui Rada şi pe necunoscutul fiu, pretendentul Vlad (Doamnă era Voica), pe rudele lor Marcea, Mircea şi Marina.

La Alexandru-Vodă (Lăpuşneanu)—deci e sărit Petru Rareş cu tot neamul lui, pentru a se ajunge la fiul lui nelegitim, Bogdan (Doamna munteancă a lui Ştefăniţă e eliminată)—găsim pe mama lui, Anastasia, şi un şir de rude: Ioan, Maria, Antimia, „Maria giupăneasa" şi „sora ei Anghelina".

Urmează dinastia moscovită, din casa înrudirii cu Ştefan-cel-Mare: cneazul Vasile din Chiev, rudă cu Doamna Evdochia, şi o Alexandra, tot de acolo. Elena Doamna şi Ruxandra Doamna, care vin, sînt adause din causa înrudirii cu Lăpuşneanu, fiindu-i soacra şi soţia, dar o Miloşa, fără titlu de Doamnă, ar părea sora Ruxandrei şi a Chiajnei. Petru şi Maria sînt Petru Şchiopul şi Maria Amirali. Ştefan-Vodă cu fiul Petru şi fraţii Constantin, Bogdan şi Maria ar trebui să fie Răzvan.

Vin acum Mitropoliţii şi căpeteniile Bistriţei înseşi.

Aici se întrerupe publicaţia.

D. Mihnea mai dă note despre un adăpost ardelean al lui Mihnea Radu, despre o scrisoare a lui Radu Mihnea (1623). Se înseamnă o socoteală de vânzare a Bibliei româneşti în Ardeal. Ştiri despre cronicarul Ureche. Se arată că pe locul Secului a fost o bisericuţă mai veche (p. 351). După ştiri din Istvánffy, Despot

www.dacoromanica.ro

ar fi fost ucis la 8, nu la 5 sau 6 Novembre 1563 (data documentului de la Veress e de sigur greşită) (p. 352). Ar trebui cercetat însă mai de aproape. Căci nunciul Poloniei (v. cartea mea *Nouveaux matériaux pour servir à l'histoire de Jacques Basilikos l'Héraclide*, p. 18), scrie: „finita (la guerra) a li 6 di novembre". Discuţia cu privire la data luptei de la Verbia era inutilă. Încă de la 1900 se putea ceti într'un raport contemporan, publicat de mine în Hurmuzaki, XI, p. 58: „Den 18. November jungst ist die Schlacht zwischen dem Despotten und dem Alexander Weida auss der Moldau bescheen".

Oprirea de arme la Sîrbi „în ţara lui Basarab" la 1349 şi 1357 face parte numai dintr'o interzicere generală (p. 354). — O notă a relaţiilor lui Ştefan-cel-Mare cu Împăratul Maximilian, pp. 354-5. Un pretendent necunoscut e „Gonţea biv Vornic, fiul lui Păcurar" supt Petru Rareş (pp. 355-6). — Foarte interesantă semnalarea originii din Ungaria a Marei, mama lui Mihail (de fapt *Mihăilă*) I-iu; *ea e zugrăvită în mănăstioara Bradu din Argeş, cum a arătat d. Drăghiceanu.* De şi avea moşia „Tolmad" în comitatul „Zala" şi „venia din Ungaria" la 1418, ea arată, după nume, a fi Sîrboaică; de alminterea pe acea vreme Belgradul lîngă graniţa ungurească era centrul vieţii Sîrbilor. Se vede din actul adus de d. Minea că Mihail-Mihăilă avea doi copilaşi, despre cari apoi nu se mai ştie nimic: Radu şi Mihai. — Şi acum mă îndoiesc că „Vitus sculptor et pictor" care a lucrat la Argeş — lucrul nu era necunoscut — e Veit Stoss însuşi (p. 359). — O scrisoare a lui Moise Fulea, directorul şcolilor unite (1838), pp. 360-1. — Un răspuns al generalului Buccow cu privire la intenţia de a scoate o foaie românească în Ardeal la 1789, pp. 362-4. — O curioasă însemnare arătă că Del Chiaro era Evreu florentin, botezat la 1683 şi că servia pe Doamna Păuna Cantacuzino în exilul ei, ca învăţător al celor doi fii, Constantin şi Radu (pp. 365-6). — Iancu, fratele lui Miron Costin, pp. 366-71. — Un document din 1611 arată că Radu Şerban era dorit ca prinţ al Ardealului de acolo, p. 367. — Despre Moldova de la 1843, pp. 366-71. — Forma românească a proclamaţiei lui Buccow la întrarea în Ardeal (1761), pp. 371-3. — Într'un articol din *Revista Istorică* (VIII, p. 81 şi urm.) am arătat ce caută a dovedi d. Emil Condurachi: că după bătălia de la Valea Albă alţi boieri au răsărit în locul celor căzuţi. — Din Simpliciano Bizozeri, *La Sacra Lega contro la potenza ottomana,*

www.dacoromanica.ro

d. Găzdaru scoate o descriere contemporană a omorului Costineștilor: ar fi fost după „uciderea de Poloni a viteazului colonel Sandu în vecinătatea Pietrei“ (p. 375); Velicico ar fi resistat, smulgînd bătrînului Cantemir pe rînd buzduganul și sabia (p. 376).— Studenți moldoveni de limbă germană, din Baia și Cotnari, la Propaganda Fide în secolul al XVII-lea, către sfîrșit, sînt indicați de același (pp. 376-7).

La însemnări, cartea lui Clain „Dissertatio canonica de matrimonio“ e bine cunoscută. V. Iorga, *Ist. lit. rom. în sec. XVIII-lea,* II, p. 167. Și cartea de istorie universală a egumenului Grigorie (1826) am semnalat-o în *Rev. ist.,* VI, p. 129 și urm. *Catavasierul* din 1803 e în Bianu și Hodoș, *Bibliografia,* II, no. 659, p. 445.

*

În *Ispisoade și zapise,* VI [2], d. Gh. Ghibănescu presintă „slobozia Bălților“, adecă istoricul orașului Bălți. Se arată originea, data și caracterul, catolic, al clădirii bisericii Sf. Nicolae (1795, poate pentru coloniștii armeni uniți, de proprietarul locului; dar piatră de mormînt din 1707). Se dau și știri cu privire la apa Răutului, care străbate localitatea (etimologia slavonă „zgomotosul“ n'ar fi imposibilă). Între multele digresii, toate interesante, observăm numele vechiu de „scutărie“ (supt Alexandru Lăpușneanu) pentru: „slobozie“ (p. 13). „Zavad“ înseamnă „peste vad“ (cf. p. 14). Ctitorul de la Sf. Nicolae, un fiu de negustor lipscan, stăpîn pe Bălți în puterea donației domnești din 1766, s'a încuscrit cu Catargiii (pp. 16-7).

Alexandru, Sandu, Panaioti, acest ctitor, despre care ni se spune, e presintat de d. Ghibănescu în însușirea de monopolisator, la 1775, al trimeterii de oi pentru capanul constantinopolitan (50.000 pe an, între 23 Avril și 30 Iunie), inlăturîndu-se astfel Casap-basa și beilicciii (Ghibănescu, *Surete și izvoade,* IX, p. 282); fratele lui Sandu, Iordachi, mijlocind pe la 1781 comerțul între Constantinopol și Polonia *(ibid.,* p. 308), e cunoscut și altfel, din actele prusiene publicate de mine în *Doc. Callimachi,* II, pp. 336, 338, și *Acte și fragmente,* I, p. 390; II pp. 237, 257, 317, 329, 334, 337, 339, 341-4; *Documente Callimachi,* II, p. 438 și urm.; Hurmuzaki, X, pp. XLIII, 18, 37-8; Iorga, *Ist. lit. rom. în sec. al XVIII-lea,* II, p. 107.

*

„Naționalismul lui Eminescu“ de d. D. Murărașu (București 1932) presintă ideile marelui cugetător și poet pe basa întregului material,

www.dacoromanica.ro

cercetat cu îngrijire și cu iubire pentru subiect. Se caută și în mediul contimporan (v., pentru Eliad și Hasdeu, pp. 101-2) aceleași idei. Tot așa la p. 128 și urm., unde se aduc înainte criticile lui A. D. Xenopol și Teodor Rosetti. Întinsa lucrare va aduce fără îndoială folos. Cum manuscriptele sînt larg întrebuințate, are cineva prilejul să întîlnească adesea un Eminescu necunoscut. Unele fragmente, ca acel din *Mira* (p. 68), sînt pline și de înțeles. Foarte impresionant capitolul despre politicianism. Bine informat ca lămuriri colaterale și acela despre antisemitism.

Răpirea Bucovinei, a lui Kogălniceanu (v. p. 45, nota 21), a apărut și într'o ediție nouă, la Vălenii-de-Munte. De ce se scrie curent „Brăteanu" pentru Brătianu? „Țerănist" nu i se poate zice lui Eminescu (v. p. 160): aceia e altceva, nu recunoaștere și compătimire.

Dar o întrebare se pune: cine oare va avea curajul să ni dea opera însăși a lui Eminescu, întreagă? Lipsa ei pănă acuma e dovada lenei noastre cînd e vorba de o muncă grea și puțin remuneratoare ca reputație.

*

În *Archivele Olteniei*, X, 56-8, note de d. Mih. Popescu și de d. Ion Donat despre școlile craiovene (și după inedit), recomandații de d. Aureliu Sacerdoțianu despre felul cum sînt a se edita documentele. D. I. C. Filitti arată că Mihai Viteazul a fost în adevăr „bănișor în județul Mehedinți", dar, după însăși mărturia sa, „Vel Stolnic și Vel Postelnic și Vel Agă și Vel Ban al Craiovie". De d. A. M. Pîrvulescu un studiu despre mănăstirea Hotărani (sec. XV, refăcută în al XVIII-lea). Notele unui negustor născut în 1821. De d. I. V. Cîncea întregiri la Caimacamii Craiovei. Documente publică d. Filitti (și despre Doamna lui Mihai Viteazul, Stanca). La pp. 327-8 a se ceti Lüders (nu Züders). Și alte documente, mai noi. Un regulament din 1823. Un act privitor la Mitropolitul Teofil. Știri despre Creangă.

*

La Subiaco (Italia-de-Sud), într'o capelă, se cetește această inscripție: „Stamatico Greco pictor perfecit A. D. MCCCCLXXXX" (Gregorovius, *Promenades italiennes, Rome et ses environs*, Paris f. a.).

*

www.dacoromanica.ro

Note despre Bonaparte înainte de tratatul de la Campoformio în *Atti della r. deputazione di storia patria per le Venezie, anno* 1930-31, Veneția 1931.

*

În *The encomienda in New Spain, forced native labour in the Spanish colonies, 1492-1550* (Berkeley 1929), d. Losley Byrd Simpson atinge una din părțile cele mai supuse criticei din administrația spaniolă în Lumea Nouă : munca silită a indigenilor. Autorul arată că acusațiile filantropului Les Casas nu corespund totdeauna și în totul adevărului și că ura provocată contra Spaniei de apărarea catolicismului a pus basele unei legende dușmane ei.

*

În *Viața săceleană*, II, 9-12, foarte bune studii despre trecutul regiunii de dd. Aurel A. Mureșianu și Ion I. Ghelase. Se dau mai ales aete privitoare la Mocanul, de pe la 1830, Ilie Tîrcă, om cu interese, amintiri și curaj.

*

În *Archivele Basarabiei*, III, 4, d. T. G. Bulat publică documente despre așezarea Bulgarilor în Basarabia (în parte înainte de 1812). De același, acte asupra raielei Brăilei între 1809 și 1812. Știri cu privire la organisarea bisericească în Basarabia de d. Const. N. Tomescu. D. I. Pelivan dă la lumină o scrisoare a arhimandritului Filaret Scriban, de la Academia Teologică din Chiev, către Constantin Stamati. Cităm: „Fără de istoria patriei toate celelalte istorii și învățături sînt reci și fără suflet". Arată că va merge la Moscova, Petersburg, Varșovia, după documente privitoare la Biserica românească. Pune să se caute și la Harcov. Pentru tipografia metropolitană din Chișinău, fundată la 1813, cîteva documente adunate tot de d. Const. N. Tomescu și alte documente mărunte din aceiași Archivă a Senatorilor. Menționea unui document de la Alexandru-cel-Tânăr (26 August 1449).

*

Academia Romînă publică fascicula X din tomul II al *Dicționarului limbii romîne*. Cîteva articole curioase ca : a se „însînvăsia", legătură de Anul Nou, presintată în revista „Șezătoarea", a „insaxăna", a împovăra (de la saxană, povară), a „înșchioma", a

www.dacoromanica.ro

înțepa, a „înscorțora" și „a inscorți", „a însfora", a „însingura", a „înșinura", „a însăbia", „a însălui", „a fi însomnorat, „înșongoiat", a „însorări" *(moșiile):* corespunde la „a înfrăți"), „a însorta", „a însorți", „a însovoni", „a înspăima" „a înspina", „a înspița" „a însplina", „a însulița", „a însura", a încăputa", după latinul * insolare „a însuri", „însus", cel de sus, „a intacîma", de la tacîm de șea, „a întăfoșa", *s'emmitoufler*, „a întărnița", „a întăroșa", a însărcina, „a înțărușa", „a înțăncușa", „a înțepușa", „întereadul" (înaintea), „a interența", „a intereza". De sigur că a „înșela" e de la „a pune șeaua", iar nu de la un termin slav, cu un sens întru cîtva diferit și foarte redus. Etimologia ungurească a lui *întîlni* (de la *talán*, „poate") pare foarte căutată.

*

În *Prager Presse*, II [2], un studiu, de d. Arne Novák, despre Goethe și Cehii și unul, de d. Kamil Krofta, despre „Komensky ca îndreptător al tradiției husite". Un bun studiu, cu ilustrații, de d. Jan Krofta despre pictorul Johannes Kupezky.

*

În *Bulletin of the International committee of historical studies*, Iunie 1930, între rapoartele comisiunilor de studii pentru subiecte internaționale o bibliografie utilă a Băncii (pp. 529-31). Un mare articol al d-lui Eugène Déprez despre „Marile călătorii și marile descoperiri până la sfîrșitul secolului al XVIII-lea, origine, desvoltare, urmări". Nu se poate vorbi de „condominiu cipriot-venețian" în secolul al XIV-lea, p. 557. Nu văd nici hanurile genovese pe „drumul lui Alexandru-cel-Mare", *ibid.* Rolul rabinilor evrei cari traduc din arabă, p. 559. Prima traducere latină a lui Ptolomeu în 1409, *ibid.* Se vorbește de „antichthon" și de *alter orbis*, *ibid.* Maiorchinii sînt tot Catalanii, iar Castelanii nu sînt „mediteraneeni", p. 560. Laturea *religioasă* a descoperirilor în dorința de a scăpa sufletele păgînilor e pomenită. Dar Iacob Sagara, din Maiorca, încearcă a converti, p. 562. Un „souci d'évangélisation" la Henric „Navigatorul" p. 564. Nota religioasă personală a Isabelei, pp. 575-6. Lancelot Maloisel și insula Lanzarotte în Canarii, p. 561. Genovesii merg până în „țara Gazelelor" și fac harta Africei *orientale, ibid.* La 1418 regele Ioan al II-lea al Castiliei cumpără Canariile de la urmașii lui Béthencourt și Gadifer de la Salle, *ibid.* La Varna n'a fost contoar genoves, p. 563. Genovesi și Catalani cunosc îndoitura cea mare a Nigerului, *ibid.* Se insistă asupra

www.dacoromanica.ro

nevoii portughese de a găsi dincolo de Ecvator, cu alt cer, alt mijloc de orientare, și concursului Evreilor cunoscători ai izvoarelor arabe, p. 565. Planul portughes de a merge, în legătură cu Danesii, din Groenlanda la Cathay, după închipuirea fraților Zeno (Columb însuși se gîndia la Islanda ca punct de plecare, p. 566). În titlul regilor Portugaliei apar „Guinea, Etiopia, Arabia, Persia, India", p. 567. Se amintește și planul lui Gulielm Adam, în secolul al XIV-lea, de a tăia drumul caravanelor, p. 567. Definiția operei portughese ca o „thalassocratie mercantile à monopole" p. 568. Marea operă de negustor și industriaș a regelui Ioan al II-lea, *ibid.* E „le premier fondé de pouvoirs de son peuple". 99 de leghi regatul, 20.000 de chilometri de coaste stăpînite, *ibid.* La Lisabona speciile „de cinci ori mai ieftene", p. 569. Dar prin tratatele cu Turcii Veneția-și continuă comerțul și nu poate fi privită ca ruinată (cf. pp. 569-70). E sigur că Ferdinand Catolicul a înțeles valoarea călătoriei lui Columb (v. p. 571)? Numele de America apare, pentru cea de Sud, în 1507 la „un tipograf din Saint-Dié, Martin Waldseemüller", p. 572. Carol Quintul împrumută pentru organisarea coloniilor sistemul portughes (p. 575). Pirații atacă galioanele: Jambe-de-bois cucerește la 1555 Havana (p. 577). La 1529-30 frații Parmentier la Sumatra, *ibid.* Pe atunci se putea vorbi de „Franța antarctică" datorită lui Villegagnon, *ibid.* Rio-de-Janeiro era odată Fort Coligny (p. 578). Le 1582 Duplessis-Mornay se gîndește a tăia istmurile de Suez și Panama (pp. 581-2).

*

O nouă colecție de „Clasici Romîni comentați" o dă d. N Cartojan pentru editura „Scrisul Românesc" din Craiova.

În ea se cuprinde un Slavici editat de d. Scarlat Struțeanu. Prefața e monstruoasă: „Dualismul austro-ungar" e din 1867, nu din 1866 și el nu înseamnă pentru Ungaria „viața politică oficială"; explicațiile cu privire la „Tripla" netriplă sînt confuse. „Carol de Habsburg n'a căzut pentru că „poporul cerea pace". „Monarhia Habsburgilor" nu era „de șase ori seculară", ci o singură dată seculară, adecă de la Napoleon I-iu, care a creat Imperiul austriac. Cum era să „proteje formal" pe Romîni Casa de Austria „de la 1526, după bătălia de la Mohacz" *(sic)*, cînd Romînii n'au fost supt acea Casă, ci supt prinții maghiari ai Ardealului? Și cum erau „Romînii de peste Carpați" „să privească pe Habsburgi ca pe

www.dacoromanica.ro

niște adevărați salvatori"? Romînii de la Arad apar ca sosiți după 1699. Ar fi Romîni „din județul Neamțului" veniți „în timpul lui Grigore Ghica". Cetatea „Vilagăș" (Világos) e însăși Siria. Șincai „încredințează manuscrisul cronicii sale" lui Gavra. Pactul din 1866 (iar!, și mai jos tot așa) s'ar fi făcut de Viena „supt presiunea sprijinului dat de Romîni, Slovaci, Sași și Șvabi" (!). Mai încolo e vorba de „C. Tisza" (cine să gîcească pe Coloman?). În lupta dintre naționalități „Italienii din Dalmația se socotiau Dalmațieni *(sic)*, Sîrbii tot de-acolo, de asemeni". Cum poate fi vorba de „șovinism *național austriac*" și de „*șovinism* religios"! La pagina 12 se vede că Austria a „sfîrșit stagiul militar și două semestre" pe de-asupra... De unde „măsura ca *toți cetățenii din Ungaria* să dea *examene numai* la Budapesta"? Și greșeli de tipar: „Juniunea" pentru „Junimea", „Barăț", pentru Bariț. Literatura ardeleană era „*fără noimă artistică*". E vorba de „atacuri *vertiginoase*". La Putna în 1870 ar fi fost „discursuri incendiare", urmărindu-se „un act revoluționar. Slavici a „*restaurat* tonul calm", iar „Romînii au scrîșnit". „Numai Șaguniștii, adepții lui Șaguna, Mitropolitul romîn, înțelegeau pe Slavici" (p. 15). Și se explică: „Șaguna fusese unul din oamenii de Stat ai monarhiei habsburgice". Slavici „își luase sarcina de *a pregăti* unificarea culturală românească" (p. 15). Nu Șaguna *singur* a făcut „Asociația". La *Telegraful Romîn* (nu la Hurmuzaki!) Slavici ar fi avut chemarea să traducă din patru limbi,—și din latinește (p. 18). Niciodată Hasdeu n'a lucrat la colecția Hurmuzaki. Slavici n'a fost niciodată secretar al Academiei. La 1884 e „cînd cu proclamarea independenței Romîne în timpul războiului de la 1878". Ce „generositate a Austriei" a fost la Congresul de la Berlin? Mitropolitul de după Șaguna e Ivacicovici, nu Miron Romanul, iar acesta nu e „Miron Roman" (p. 19). Ce-o fi: „Pacea de la Cuciuc-Cainargi a fost încheiată numai după retragerea Rușilor de la noi"? Sau: „toți visătorii, oamenii politici au fost interesanți, dar inutili"? Ziarul *Minerva* n'a fost „înființat de Gr. Cantacuzino". Nu fiindcă nu-i cunoșteam „ideologia" lui Slavici, i-am condamnat atitudinea trădătoare. P. P. Carp nu „s'a abținut în timpul ocupației străine de la orice manifestare a gîndurilor lui". La urmă, Slavici lasă „relieful unui frumos caracter și al unei monumentale opere literare" (p. 23). La bibliografie, pe p. 29 e o mostră de limba suedesă... În caracterisarea operei literare: „resistența pasivă în genul lui Gheorghe Șincaiu *(sic)* și Petru Maior din fasa I-a" *(sic)* (p. 31).

www.dacoromanica.ro

Teoria celor „două straturi" din mintea lui Slavici e comică. „Aluatul" sufletesc al lui Slavici „întră într'un făgaș fericit". Aflăm de „transvaluarea neputinței omului". Un „tipar pe care plutește taină", oamenii „mușcați de somn", „îngîmfarea gratuită a părinților", „oameni îmbrînciți de viață", „prospețimea nuvelelor", haina unei ideologii precise".

*

În *Analele Dobrogei,* XII, 1-12 (1931), un larg studiu de d. R. I. Călinescu despre Insula Șerpilor, supt raportul știinților naturale. D. Mihail I. Pricopie dă o nouă ediția a „Țiganiadei". D. C. Brătescu descrie sarcofagul găsit de d-sa la Constanța. D. R. Vulpe se ocupă de „figurinele magice de la Poiana și captivii de pe reliefele de la Adamclisi". O conferință despre Eminescu și Marea de d. Valerian Petrescu. Un pios necrolog despre Ioan N. Roman. O cronică a d-lui R. Vulpe despre săpăturile făcute la 1931 în Dobrogea.

*

În *Les Minorités russes en Europe, Lloyd-Journal,* II (Paris 1931), d. A. V. Boldur are un studiu despre tratamentul minorității rusești în România. Nl. 1 al revistei a dat un articol de comemorare a profesorului N. Careev, cugetătorul mort dăunăzi, la optzeci și unul de ani.

*

D. Georg Wittrock dă și în limba germană (trad. Toni Schmid) cartea sa, de lectură generală, despre Gustav-Adolf *(Gustav Adolf,* Stuttgart 1930). E un dar pentru centenarul luptei de la Lützen. Lucrarea se sprijină pe resultatul studiilor celor mai recente, presintate și într'o foarte bogată bibliografie. Îl vedem pe viitorul rege al Suediei întrebuințînd pentru educația sa și Memoriile lui Philippe de Commines (p. 12). Pentru cultura generală, de folos insemnarea lecturilor lui de tînăr, pp. 13-4.

Împrejurărilor războinice li se dă însă primul loc. Fratele regelui, Carol Filip, ca Mare Cneaz de Novgorod, p. 42 și urm. Gustav-Adolf, neîncrezător în Ruși (p. 49), își refusă însă concursul. Hatmanul Cazacilor, soț al văduvei falșului Dimitrie, Marina Mniszek, vrea să-și facă un Stat al lui în jurul Astrahanului (pp. 46-7). Partidul suedes se ține până la sfîrșit și d. Wittrock arată că așezarea Romanovilor n'a fost marele act național unitar care

www.dacoromanica.ro

se crede (pp. 47-8). La 7 Februar 1613 boierii declară că nu primesc un Suveran indigen (p. 48). Se așteaptă Suedesul. Dar Cazacii trec la candidatura lui Romanov, Mihail fiind considerat ca un tînăr ușor de condus. Se cîștigă, cu greu și incomplect, sprijinul cneazului Pojarschi (pp. 47-9). În Ianuar 1614 Carol Filip se întoarce acasă (p. 50). De la Gardie apără însă multă vreme Novgorodul, Pscovul. Negociațiile de pace durară mult din motive strategice. Tratatul se încheie la 27 Februar 1617 în Stolbova. Rușii plătesc tributul de 20.000 de ruble și cedează Kexholm cu pretențiile asupra Livoniei (p. 58). Judecata de către regele însuși a valorii tratatului care-i asigură granițele dincolo de Marea Baltică e impresionantă (pp. 59-60). „Duceți-vă acolo", spune el nobililor săi, „și deschideți la cultură moșii așa de mari cît vă e pofta și vă îngăduie puterile fiecăruia" (p. 60). Gustav-Adolf avea atunci abia douăzeci și doi de ani (p. 64). Abia în 1617 are loc încoronarea.

Foarte largă și partea privitoare la administrația interioară. Capitolul III cuprinde lupta pentru aceiași Livonie cu Polonii, cari încheiaseră și ei, în Decembre 1618, pacea cu noua Rusie, căpătînd districtul Smolenscului (p. 123). Se iea Pernau (p. 127), apoi Riga; încă din Novembre 1620 căsătoria cu fiica Electorului de Brandenburg, Maria Eleonora (p. 137). O mențiune a Moldovei la p. 138. Totuși războiul cu Polonii ține încă un timp. Dar războiul german va cere toate forțele suedese (1618). La 1620 regele merge la Berlin, incognito, supt numele de căpitanul Gars, după inițialele numelui și titlului său; el continuă pănă la Heidelberg.

În Războiul de treizeci de ani, regele Suediei e pentru o „unire evangelică", fără „iesuita" Francie (p. 161). Dar o acțiune militară i se pare posibilă numai cu dînsul în frunte și anume dacă i se dă ca punct de debarcare Brema sau Wismar (p. 162). Regele Danemarcei se lasă mai ieften față de Englesi, și e acceptat (p. 164). Pentru a se ajunge la o înțelegere lucrează cunoscutul humanist Camerarius (p. 166). Pe urmă Gustav-Adolf se gîndește a căpăta ceva din partea Poloniei, debarcînd la Danzig și trecînd prin regat (p. 167). El se îndreaptă, la 1625, către Livonia (p. 168 și urm.).

La 1626 regele Suediei se amestecă în Prusia. El ceruse portul Memel, refusat de Electorul de Brandenburg (pp. 175-6). E iarăși planul polon, cel natural. Suedesii apar la Brandenburg și Elbing

www.dacoromanica.ro

(pp. 179-80). Marienburg se predă (p. 180). O convenție de „neutralitate" se încheie cu guvernul Prusiei Orientale. Polonii sînt bătuți la Falkentau și Mewe. Electorul, care vrea să se opuie, e terorisat. Soldații lui, dați ca ajutor lui Koniecpolski, trec la Suedesi (p. 187). Se cîștigă biruința de la Dischau: regele e greu rănit (un glonte în umăr, două degete paralisate).

În acest timp, regele danes e bătut. Imperialii se gîndesc să creeze o flotă în Marea Baltică (pp. 191-2). Și Spania e în complot, și Polonii atacă pe Suedesi pe apă (p. 192). Totuși, chiar cînd Danemarca va cere un ajutor, care se acordă, ideia luptei în Germania rămîne străină (p. 194 și urm.). Și în cas de război general, tot Polonia trebuia, după Gustav-Adolf, să fie teritoriul de basă pentru Suedesi (pp. 195-6). Lupta cu Koniecpolski va urma deci, care întrebuințează sistemul de oprire a dușmanilor prin prădarea țerii (p. 197). Dar Waldstein, duce de Mecklenburg, „amiral în Ocean și Marea Baltică", apare. El vrea Stralsund în Pomerania lui Boghislav al XIV-lea, al cărui moștenitor e Electorul (pp. 198-9). Acuma Suedesii intervin în sfîrșit.

Gustav-Adolf e convins că apără Suedia însăși contra unor planuri imperiale care au ajuns a ținti Scandinavia (p. 203). S'a pus în discuție și dacă nu e mai bine să se aștepte atacul în Suedia (p. 205). Menționea *planului turcesc* al lui Waldstein (p. 207). Pacea Imperialilor cu Danemarca intervine. În zădar fusese întîlnirea lui Gustav-Adolf cu vecinul său danes (p. 208 și urm.). Oricine l-ar ataca, spusese regele Suediei, „ne-om apuca de urechi, de ni-o zbura părul" (p. 210). În Prusia el află însă pe ai lui Waldstein uniți cu Polonii lui Arnim (1629). La o adunare a Statelor suedese țeranii spun că „e mai bine să ni legăm noi caii de gardurile dușmanului decît el de ale noastre" (p. 217). Francesii aduc însă armistițiul cu Polonii (pp. 219-20).

În partea despre viața interioară a țerii menționea „Companiei suedese a Sudului", pentru comerț cu Asia, Africa și America (pp. 255-6). Și acest articol din statutele contemporane ale Universității din Upsala: „Să învețe tinerii a nu avea o ideie slabă ori demoralisatoare despre ei înșii și despre starea de acum a regatului, căci de acolo se ridică adesea plîngeri și năcaz în toate, admirație pentru tot ce e străin, neîncredere în propria capacitate de a îndeplini lucruri și fapte mari" (p. 273).

Urmează istoria războiului în Germania, înainte și după tratatul

www.dacoromanica.ro

cu Franța (p. 291 și urm.) și adunarea de la Lipsca (p. 300 și urm.). După victorie, pregătind căsătoria fiicei sale cu moștenitorul brandenburges, el vede dăinuirea „corpului evanghelic" în „corpul Imperiului roman" (p. 361). Turcii consideră pe Suedes ca pe noul Împărat (p. 362). Noul Țar face să se tragă clopotele la Moscova pentru biruința suedesă la Breitenfeld, gîndindu-se la o luptă comună contra Poloniei (p. 363). Gustav-Adolf era gata însă să ajute pretențiile moștenitorului polon Vladislav asupra tronului moscovit (pp. 363-4). Se vorbește și de misiunile în Orientul carpatic și turcesc ale cunoscutului Paul Strassburgh (pp. 364-5).

*

În *Buletinul Comisiei Istorice a României*, IX, d. George D. Florescu are un studiu întins, plin de lămuriri nouă, asupra „Strămoșilor boierilor din Mărgineni". Se caută cine poate fi Drăghici, strămoșul Elinei Cantacuzino. Se face biografia celui de la sfîrșitul secolului al XV-lea, fiu al unui Stoica, frate al Preiei și soț al Neacșei. În treacăt observația, foarte importantă, că Mircea-cel-Bătrîn are lîngă el boieri de frunte, iar dregători în ordine ierarhică apar numai supt Vlad Călugărul, Radu-cel-Mare (adăugim: supt influența Moldovei) (pp. 11-2). Nu cred însă că genetivul slavon adaus la numele boierilor munteni n'ar represinta numele tatălui. Dacă în adevăr Dragomir Udrișteș și Dragomir Manea sînt aceiași persoană, în al doilea cas se va fi luat numele bunicului (v. pp. 12-3). Se relevă sufixul românesc de la trei nume de boieri supt Vlad Călugărul: Vintilă Florescul, Drăghici Vintilescul și Barbul Craiovescul (aici, firește, cum pare a spune și autorul, e vorba de satul de unde vine fiecare: *moda ungurească, occidentală, alături de cea românească, patriarhală).* Cu acest prilej se dă un document din care relevăm porecla Obraz-Lat (p. 14). Despre Staico Logofătul din Băjești sau din Bucov, p. 17. După lămuririle d-lui Florescu de sigur că, împotriva îndreptării mele, pe engolpiul de la Snagov trebuie cetit Drăghici Vintilescul (pp. 17-8). Să fie de păstrat indicația d-lui Stoica Nicolaescu că Mircea-cel-Bătrîn ar fi avut un frate (bastard), Stoica (v. p. 18, nota 1)? Alternația de nume între moși și nepoți, p. 18, nota 6. Se fixează că tatăl lui Drăghici, Stoica, era fiul lui Vintilă (p. 19). În casul lui Drăghici, care e și „al lui Stoica" și „Vintilescul", nu e nicio greutate: după moșia moșului Vintilă, Drăghici e și „Vintilescu". *Se vede cum din practica generală, păstrată de țerani, se desface indi-*

www.dacoromanica.ro

vidualitatea boierească prin legătura cu tatăl. Vedem la 1498 ca fii ai lui Drăghici: pe Stoian, Neagoe și Drăghici II, ca nepoți: pe Drăghici, Vintilă și Radu (p. 21). Stoican are pe Drăghici IV, pe Dragomir și pe Stanca *(ibid.)*. Moșiile lor prahovene sînt imense. De aiurea se scot și fetele lui Drăghici I: Slavna, Boba și Neacșa (p. 22). La p. 23 și fetele Maria și Mara (cf. și p. 31). Drăghici III, Vintilă și Radu, de mai sus, se pun în legătură cu Vintilă Florescu, adăugindu-se încă doi frați, Lațcu și Stanciu Obraz-Lat (pp. 24-5). Se urmează cu neamul fiilor primului Drăghici, dînd în fiecare moment lămuriri după inedite. Neacșa iea pe Șuică Păharnicul, de la care îi zice satului lui: Șuici (p. 30). Moșie domnească vîndută pentru patru cai (p. 32). La p. 36 numele Drăgaia. Pentru Teodosie Banul lui Radu de la Afumați, p. 36. Pentru Calotă, soț al Neacșăi și ginere al lui Vlad Călugărul, pp. 37-64; de aici fetele Velica, Stanca, Caplea din Periș, a cării fată ononimă iea pe Vintilă din Balotești; și trei fii. Notă la p. 40 cu privire la sora lui Matei Basarab, Calea, soția lui Calotă Banul din Bozieni și apoi a unui Stanciu Postelnicul. Lămurirea carierei lui Drăghici, fiul lui, Vintilă, adecă Florescul (strămoș al Elinei Cantacuzino), p. 45 și urm. La p. 45 se vede că *încă la 1624 trăia Elina, Doamna lui Radu Șerban.* Mănăstirea Strîmbul, pp. 45-6. Danie de moșie cuiva ca *să fie la sînge* (p. 46). La pp. 48-9 aducerea din București la mănăstirea Glavacioc a trupurilor Stancăi și ale fiilor Hamza, Stanciul, Vladul și Drăghici. Se dă genealogia: Hamza Banul Obislav are pe fiica Stanca, soția lui Stanciu Benga. Acesta cu toți fiii cade la 1560 în lupta de la Boiani. Soția lui Hamza e Slavna lui Drăghici I (p. 51).

O altă parte din acest studiu se chiamă „Boierii din Mărgineni din secolul al XVI-lea", începînd cu Drăghici III. O notă despre Stroe pribeagul, care-și zicea, cred, Basarab Laiotă *(umbla pe atunci o cronică muntеană ?)*: era fiul lui Drăghici de Florești. Aici ar fi de discutat. Pentru deosebirea dintre Petru Mircea și Petru Șchiopul trebuia căutat și aiurea (p. 60, nota 3). Echivalența dintre mănăstirea Mărgineni și mănăstirea de la Cricov, la p. 61. Cu Velica, fata Neacșăi lui Vlad Călugărul, Drăghici III are pe Radu, pe Frujin și pe acela pe care autorul îl numește „Udrișteș I-iu din Mărgineni" (p. 64 și urm.). Un alt Drăghici, Spătarul, are ca frate pe Udrișteș Vistier, p. 68. Sora lui Udrișteș Banul de Mărgineni e Elina, soția lui Ivașcu Golescu, p. 70. *Se pomenește Doamna Voica*

www.dacoromanica.ro

a lui Radu-Vodă (p. 70). *Au două fete, Anca şi Neacşa, care e mătuşa Elinei, fată a Ancăi* (p. 71). Afumaţii din Ilfov par a fi locul de origine al lui Radu. Biserica e refăcută de Constantin Stolnicul; alături sînt ruinele fabricii de hîrtie a lui Alexandru Ipsilanti, dar şi curţile Stolnicului (v. p. 71, nota 1). *E interesantă îndoita legătură cu dinastia a fraţilor Goleşti, căci Albu, fratele lui Ivaşcu, ţinea pe Irina, fata lui Miloş-Vodă.* Că Radu poate fi cel de la Afumaţi o arată pomenirea în legătură cu moştenirea lui a acelui sat; o primă căsătorie cu o Ilinca (fata lui Vlaicu Vornicul) e numai bănuită, a doua fiind Ruxanda, fiica lui Neagoe Basarab (cf. p. 73). „Mînjilă de la Argeş" (p. 73 şi nota 10) e o rea interpretare a mea pentru „Manzila" al lui Nicolaus Olahus: pare a fi Momcilă sau Mănăilă. De altfel genealogia prealatului ungar e supusă îndoielii. D. Florescu nu crede în descendenţa băsărăbească a lui Radu Şerban (p. 74). D-sa vorbeşte de soţiile lui Radu Paisie: *o Stana* şi o Ruxanda, de neam necunoscut. Ea e văduva lui Radu de la Afumaţi şi fiica lui Neagoe cu Milita Brancovici, de unde şi legendarul, eroicul nume sîrbesc al fiiului lor, Marco, şi legătură de ctitor cu Mitropolia din Tîrgovişte. O ipotesă asupra descendenţei lui Radu Bădica, fiu al Cătălinei (p. 74). Se aminteşte, după un articol neobservat al d-lui Stoica Nicolescu (în *România Nouă*, 1907-8), că Radu de la Afumaţi („cel Viteaz") avea doi fraţi: Cîrstea Vistierul şi Maican Spătarul (pp. 75-6). În genealogia de la p. 76 *se dau ca fii ai lui Radu de la Afumaţi un Vlad şl o Zamfira care ar fi luat pe Moise-Vodă.* Fraţi cu Elena Golescu sînt Udrişte Banul din 1588 şi un nou Drăghici *(ibid.)*. Se urmează cu fiul primului Drăghici de Mărgineni, purtînd acelaşi nume (p. 78 şi urm.), pentru a reveni cu fratele lui Udrişte de mai sus (p. 79). Elina lui Radu Şerban e, documentat, fiica lui Udrişte Banul de Mărgineni (p. 84). Primii Văcăreşti, Pătraşco şi fraţii, la 1579-80, *ibid.* La genealogia Goleştilor pe pagina 85 se întîlnesc fii luii Albu: Albu şi Radu, ai lui Ivaşcu, Vlad şi Tudoran, şi sora lui Albu şi Ivaşcu, Neacşa, care iea pe Radu din Brîncoveni. Se arată (pp. 85-6) că Filipeştii vin din Cepturi (Prahova), căpătînd prin căsătorie de la Mărgineni moşia de la care-şi trag numele. Genealogia boierilor Bucoveni, în care se amestecă şi Antonie-Vodă, soţul unei Eline din acest neam, la no. 87. Elina lui Radu-Vodă are o soră, Anca, măritată cu Armaşul Filip (p. 88). Înrudirea cu cunoscutul boier Miroslav, din Rîfov, p. 88. Interesantă observaţia că soţia lui

www.dacoromanica.ro

Constantin Cantacuzino trebui să-şi caute şi ea strămoşi de mare neam, p. 90. Discuţia asupra originii Drăghiceştilor din Moldova, din care mă cobor, şi cari se presintau ca Filipeşti, cu atestat de la boierii munteni din 1829, p. 91 şi urm. O tablă genealogică (şi rectificări la pp. II-V) şi o biografie.

Păr. I. Răuţescu publică documente din Muscel (secolele al XVIII-lea şi al XIX-lea). De folos catagrafia bisericilor din Nordul judeţului, făcută la 1840, dîndu-se resumatul inscripţiilor ctitoriceşti.

De N. Iorga, documente de pe Valea Teleajenului (secolele al XVIII-lea şi al XIX-lea).

Acelaşi dă însemnări de pe cărţile bisericii Sf. Arhangheli din Brăila (şi nota asupra Mitropoliei Proilavului) (no. 15 e corectat în „Buletinul Comisiunii Monumentelor Istorice").

D-ra Maria E. Holban publică raportul bogat al consulului frances din Moldova, Lagan (1828).

De N. Iorga se analisează marea descoperire, recentă, a d-lui Olgerd Górka, letopiseţul în limba germană al lui Ştefan-cel-Mare (— 1499). E traducerea celui slavon, cu note asupra lui Isaia, arătat ca fiind cumnatul Domnului, care totuşi îl va tăia, şi adevăratul cîştigător al bătăliei de la Baia, cu alte note, bogate, despre principatul muntean („fetele frumoase" ale Mariei lui Radu cu Ştefan, cifre de ostaşi, uciderea la Suceava a prinşilor munteni), cu cîte ceva nou despre porturile din Sud (fuga în Moldova a Genovesilor prinşi la Caffa) şi, la urmă, cu ştiri necunoscute despre luptele Domnului moldovean cu Polonia. Se reproduc pasagii mai caracteristice.

*

În „Anuarul Graficei" pe 1929, de N. Iorga s'au dat probe de ilustraţia cărţilor la noi mai ales în secolul al XIX-lea. A se adăugi cele, cu grijă făcute, după desemnuri în *fusain,* pentru „Moartea lui Avel, poemă în cinci cînturi de la Gessner, tradusă de K. K. Băjescu, Bucureşti, în Tipografia Sfintei Mitropolii, 1852". Ele nu sînt iscălite. Ar putea fi de Scarlat Wallenstein.

*

În *Annales d'histoire économique et sociale* pe 1931, d. Henri Hauser dă note despre Jean Bodin, vestitul economist al secolului al XVI-lea, autorul „Republicei", al teoriei climatului şi apărătorul

www.dacoromanica.ro

doctrinei liberale de schimb, care nu-l împiedecă de a rosti formule de „autarchie". D. Hauser constată la el şi neaşteptata informaţie statistică.

*

În *Clujul Medical,* I, 1, d. dr. Bologa vorbeşte de apele minerale muntene la 1837 după broşura lui Piscupescu-Manega. În n-l 3 acelaşi şi d. dr. Alex. Baclajanschii presintă „Note medico-istorice romîno-ruse" (bibliografie rusească; se adaugă trei bilete de carantină din 1829-30).—În *Viaţa medicală* se relevă, de d. dr. Bologa, menţiunea lui Szamosközi, cronicarul ungur de la sfîrşitul secolului al XVI-lea, despre „morbul galic" al lui Mihai Viteazul, lecuit de un Grec prin interzicerea cărnii de porc. N'aş crede în Romînii din armata veneţiană pe la 1500.—Tot d. Bologa vorbeşte în *Anuariul* din Cluj, V, de cunoscutul medic Nicolides din Pind şi de predecesorul lui, Ioan „Niciphor", care-şi iea titlul la Viena (p. 504). Nu cred ca Zavira să fi fost Romîn *(ibid.)*, de şi era din Siatista.

*

O tesă a d-lui Andrei Balogh *(Contribuţiuni asupra stării actuale şi a desvoltării chirurgiei populare la empiricii maghiari din Ardeal,* Cluj 1930) are şi note utile asupra vechii culturi maghiare în domeniul medicinei.—O altă tesă, a d-lui Andrei Tőrők *(Aspecte din viaţa medicală a Maghiarilor din Ardeal în prima jumătate a secolului al XIX-lea,* Cluj 1929) cuprinde date biografice importante. Protomedicul Ioan Baritz († 1851) nu poate fi decît Romîn de origine (p. 11). Menţiunea vaccinării ordonate la 1805 de Alexandru-Vodă Moruzi în Moldova de dr. Fröhlich (p. 14). D. Victor Chiffa scrie despre „profesorul Dimitrie Nedelcu (1811-1882) cel dintîiu profesor stomatolog ungur de origine romînă" (Cluj, 1929). Se mai amintesc ca Romîni Kőlesery († 1732; după Maiu), Samuil Rácz-Mihailescu († 1807), C. Pomuţiu, psihiatru la 1847-8.

*

Congresul ţinut anume cu acest scop închină un mare şi frumos volum de contribuţii din toate părţile memoriei lui Ioan Kochanowski, *Pamietnik ziazdu naukoweso im Iana Kochnowskieo* (Cracovia 1931). Romănia a colaborat, prin d. P. P. Panaitescu,

www.dacoromanica.ro

— şi se ştie legătura dintre opera marelui Polon şi Psaltirea versificată a lui Dosoftei. D. Antoine Martel are un studiu mai întins, în limba franceză, despre influenţa poesiei polone în ţerile rutene în secolul al XVII-lea (p. 157 şi urm.). Între scriitori găsim pe Lazăr Baranowicz şi pe Filip Orlik, cîntăreţul luptei rusoturce din 1695, viitorul Hatman al Cazacilor, şi la Bender. De d. P. P. Panaitescu un studiu asupra influenţei literaturii polone la noi (p. 167 şi urm.). De d. Jacques Langlade „Kochanowski vu par un Français" (p. 204 şi urm.), foarte frumoasă caracteristică literară. Mai departe acelaşi caută amănunte biografice în elegiile poetului polon (p. 254 şi urm.).

*

Aceiaşi Academie dă, din mai multe condeie, o istorie a vechii culturi polone: *Kultura staropolska* (Cracovia 1931). Deosebit de întins e studiul d-lui Estreicher asupra dreptului. Partea relativă la Reformă e scrisă de d. Alexandru Brückner. D. Henric Barycz vorbeşte despre Academia din Cracovia însăşi. Despre şcoli d. Stanislav Tync. Patru capitole sînt consacrate literaturii, polone şi latine. La pagina 457 e vorba de un Herbest; deci numele de „Gherbest" pe una din planşele tipăriturilor muntene din secolul al XVII-lea nu e al unui Sas, ci al unui zugrav din Polonia. Urmează pagini despre artă şi un foarte bogat capitol cu privire la rolul Evreilor. Nu se uită raporturile cu ţerile străine.

*

Primim:

„Aflu în revista catolică „Lumina Creştinului" (XIV, 6 Iunie 1928), la pagina 89, în însemnările de călătorie ale păr. episcop Mihai Robu, aceste rînduri care cred că v'ar interesa, dacă nu cumva vi se vor fi comunicat:

„În Biserica Franciscanilor din Przemysl am dat peste un tablou, pe păretele din dreapta în fund, care represintă uciderea a cinci preoţi franciscani. O inscripţie, ce se află supt tablou, ne lămureşte asupra scenei. Ea sună astfel: *Quinque Martires ex Ord. Francisci, Felix Pressoviensis Gar., Dionisius de Kanczuga, Iosephus Demetrius Premisliensis, Cracus, qui, devastata civitate premisliensi per Stephanum, schismaticum Valachorum Palatinum, infensissimum catolicorum hostem, in foro ante curiam urbis anno 1498, die 20-mo iuli, ense necati sunt*".

Dr. Const. D. Samson".

*

www.dacoromanica.ro

Academia Romînă a publicat un *Glosar de cuvinte din județul Vîlcea* de d. F. Ciaușanu.

Arană, nu e decît „hrană". Se păstrează *berbeniță*. *Biedelu* nu e un cuvînt, „ci biet de elu", *clafăt* e „cleavăt". Interesante: femininul *boboacă*, verbul *a brăniști* (a face branițe), *broadă* (în legătură cu: a brodi), *brut (Brod)*, *bun-de-buniță* (și *nou-de-noiță*), *călărește* (ca adverb), *căluș* (legat de călușari), *cerar* (negustor de ceară), *cercelar* (de cercei), *a codriști* (a împărți moșie pe „codri"), *a crăciuni* (a tăia ca pe porc la Crăciun), *crudac* (pentru pîne).

*

În „Viața Basarabiei", II, 2, d. Ștefan Ciobanu dă și mai departe știri despre acțiunea ziarului „Basarabia" în epoca de trezire națională, pănă în Mart 1907. D. Const. Teodorescu publică un studiu despre organisația judecătorească în Basarabia și în toată Moldova de la 1806 înainte.

*

În cartea arhiereului dr. Veniamin Pocitan Bîrlădeanu, *Vechea episcopie a Hotinului* (din „Biserica ortodoxă romînă" pe 1932), București 1933, expunerea e clară, după izvoare care nu sînt toate de aceiași calitate. Sînt și părți nouă, ca aceia în care se presintă „întăiul" episcop, Antim, din 1755-9, care e de fapt un intrus lipovenesc din părțile Cubanului, cutezînd a-și zice și arhiepiscop: ajunge căpitan austriac, se însoară și are copii. Fusese și pe la Ciubărciu (dar de ce nu se arată de unde sînt luate actele?). Ms. Călătoriei lui Delaporte (nu „Beleport") (p. 67), tradus de Amfilohie, e în posesiunea mea.

*

D. René Maunier publică un bun manual de sociologie, *Introduction à la sociologie* (Paris 1929), și pe lîngă acesta două cercetări speciale: *Essais sur les groupements sociaux* și *Mélanges de sociologie nord-africaine*. În „Essais" familia mare cabilă are asămănări cu zadruga slavă (v. p. 35 și urm.). Interesante așa-numitele „communautés taisibles" în Franța (pp. 37-8). Frăție cu sînge, *blood-covenant*, p. 39. Legăturile satului (negenealogic), p. 46 și urm. *Petropolemos*, „bătaia cu pietre" din Chios (p. 48) samănă cu luptele dintre cartierele venețiene sau sienese. În „Mélanges" se expune „sociologia" Arabului din veacul al XIV-lea Ibn-Caldun. Persistența artei lineare la Cabili (pp. 51-2). Zilele „babei" în *Miréio* (p. 53), dar și în Magreb și la Cabili (*ibid.*, nota 2). Și aici tre-

www.dacoromanica.ro

cerea la munte primăvara (pp. 56-7). Şi sate cu nume genealogic (p. 75). Sate de sus şi de jos (*ibid.*).

Fetele — până ieri — înzestrate nu moştenesc nici în Provenţa, în Corsica, în Siria (p. 117). Şi acolo scăfîrlii în par ca mijloc de pază acasă (p. 133). Se observă că potcoava pe prag e „un rit aproape universal" *(ibid.)*. Sfinţirea casei prin sîngele unei victime (p. 136). Sufletul prins în temeliile casei (p. 162, nota 3); în Grecia piatra aruncată asupra umbrei unui trecător, care moare *(ibid.)*. Masa dată lucrătorilor după ce se pune pe coperiş o ramură, şi în Provenţa (p. 273, nota 1).

De acelaşi *Manual bibliographique des sciences sociales et économiques* (1920).

*

Îndemnat de motive care n'au a face cu ştiinţa, fiind interesul confesional şi anumite chestiuni personale dureroase, d. Z. Piclişanu, căruia Academia, presupuindu-i şi calităţi de măsură pe care din nenorocire nu le are, i-a făcut cinstea de a-l alege membru corespondent, poate chiar după propunerea mea, critică *(Unirea,* 1933, no. 46), într'o formă de o rară grosolănie, comunicaţia mea la Academia Romînă despre două scrisori ale lui Atanasie Anghel.

Nu mă voiu coborî să discut dacă ştie sau ba autorul „Istoriei Bisericii româneşti" cînd s'a mutat la Făgăraş episcopia şi dacă Esztergom este sau ba Granul: cunosc acest sistem şi de la alţii, de aceiaşi bună credinţă. Venind însă la fondul agresiunii, desorientat, repet, a fost bietul „Atanasie" cît a trăit, şi nici inteligenţa, nici cultura lui nu-l puteau orienta. „Vlădică" şi-au putut zice şi alţii şi, încă odată, nu din cărţile *mele* mă poate învăţa un critic, dar în recunoaşterea ca „episcop" residă degradarea. Liber d. Pîclişanu să creadă că *mala* înseamnă suferinţile morale ale acestui suflet delicat. Călătoria la Viena, cerută în *1698*, s'a admis numai în *iarna lui 1700,* deci nu era nimic de răspuns la afirmaţia mea. Am trimes la *Studii şi doc.*, XII, pp. 282-3, ca să se vadă că Atanasie, revenind la ortodoxie supt presiunea protopopilor, se intitula din nou „arhiepiscop i Mitropolit Scaunului Belgradului", ceia ce Roma, care-şi avea la Alba-Iulia arhiepiscopul, nu-i putea, firește, permite. Menţiunea revenirii se găseşte de mult, după Nilles, la sfîrşitul capitolului IV din *Istoria Bisericii.* „Berărie" nu înseamnă numai locul unde se vinde berea, ci şi unde se fabrică, („lemnăria" nu e locul unde se vînd lemne, nici „fierăria" unde se desfac obiecte de fier). Data netedă, de sfîrşitul anului 1717,

www.dacoromanica.ro

pentru încheiarea Vlădiciei lui Serafim de Petrova, nu e chiar așa de sigură. „Uluitoare" sînt deci numai asemenea apucături care desonorează istoriografia românească, arătînd că sîntem încă în fasa cîrtelilor cîrcotașe brutale, fără nimic din ce vine dintr'o cultură superioară.

*

În „Progresul Social", II, 6, d. D. Tudor presintă „considerații economice despre S.-E. Olteniei în vremea românească" (cîteva reproduceri: bibliografie). Interesante note de d. Corneliu Rudescu despre încercări de conversiune a datoriilor în vechea Moldovă.

*

În „Bulletin of the international committee of historical sciences", V, 2, se dă urmarea raportului d-lui Frederic Chabod despre ultimele păreri asupra Renașterii, un studiu despre „raporturile diplomatice între Italia și Europa pe vremea Risorgimentului" de d. G. Volpe. Un șir de rapoarte privesc istoria știinților (dd. P. Sergescu și V. Bologa despre desvoltarea lor în provinciile românești; în cel italian, al d-lui Roberto Almagià, e vorba, pe larg, de Cristofor Columb: ar fi mers „dincolo de Irlanda" la 1474, pp. 259-60; la 1492 se vorbește de descoperiri făcute înainte, p. 260; la 1474 Toscanelli oferia aceiași încercare regelui Portugaliei; Columb avea o scrisoare de recomandație către un Suveran oriental nenumit care nu poate fi decît Marele Han mongol, p. 263). Explicații asupra ideilor curente în Rusia sovietică, de d. Lunaciaraschi. Un studiu întins despre „contacturile literare ale Poloniei cu națiile apusene", de d. Giovanni Maver. Un alt studiu, de d. Waclaw Sobieski, despre „politica baltică a lui Mazarin".

*

În „Revista de pedagogie", III, 1-2, păr. S. Reli presintă pe pedagogul bucovinean Dimitrie C. Isopescul († 1901), primul director, timp de trei decenii, al Pedagogiului cernăuțean. Era tatăl rectorului actual al Universității bucovinene. A fost inspector al școlilor românești, a creat școala normală de învățătoare, grădinile de copii și a introdus lucrul manual.

Poporul însuși i-a oferit la 1900 un scaun de deputat în Adunarea din Viena. Din această biografie pioasă aflăm ca el a tratat în „Programul Gimnasiului greco-oriental din Suceava" la 1869 despre „Relațiile lui Carol-cel-Mare cu Saracinii din Spania și cu califii abasizi din Bagdad", și că a presintat la 1873 istoria învă-

www.dacoromanica.ro

ţămîntului românesc în Bucovina după anexarea de Austria. Un studiu complect, plin de căldură, al d-lui Narly despre d. I. Găvănescul.

*

În „Ţara Bîrsei", V, 4, d. A. A. Mureşianu continuă notele sale despre Compania Grecilor din Braşov. Preţioasă cronica preoţilor de pe Tocile, între 1815 şi 1861, publicată de d. Ion Muşlea. Pentru aceşti clerici ardeleni, Tudor Vladimirescu e „unu' Tudor", care „se scoală cu Arnăuţi de pe la boieri şi cu alţi zavergii după moartea lui Vodă Neculai Suţu" şi „începe a prăda ţara, boerii, a jefui sf. biserici de podoabe: aşa tot Bucureştii, boerimea mai întîi, apoi neguţătorii, după aceia mai toată Ţara-Rumînească"; e de o samă cu „Ipsilant". El „chiamă pe Turci". Moartea lui e presintată aşa: „l-au ţinut prins în Mitropolie trei zile, şi într'o noapte l-au găsit ştoguri şi l-au îngropat". Nota despre moartea lui Radu Tempea, la 1824, dă o ştire care e a se înţelege aşa: diaconul de odinioară a mers în Ţara-Românească pe la 1790-1, fiind tălmaciu la „prinţ Copel", deci Coburg (p. 314). Se dau datele răposării Mitropoliţilor pribegi Nectarie (13 Septembre 1816) şi Dosoftei (12 Decembre acelaşi an). Se publică o schiţă dramatică de Bariţ, găsită de d. I. Georgescu. E remarcabilă ca dialog, şi cu multe ştiri de viaţă contemporană; şi un interesant tip de studentă fîrfă. Documente de la 1848-9 le dă d. Axente Banciu.

*

În Comunicaţiile făcute la Congresul slaviştilor din Praga (1929) d. P. P. Panaitescu se ocupă de „Literatura slavo-romînă în secolele al XV-XVII-lea şi importanţa ei pentru istoria literaturilor slave"). Statele aflate de Unguri în Ardeal îmi par şi acuma neadmisibile (v. p. 3). Interesantă observaţia că numele bulgăresc al boierilor, *boliarin,* n'a putut trece la Ruşi decît prin Romîni *(ibid.).* După Iaţimirschi se pomeneşte polieleul scris de „Filoteiu monahul, fost Mare-Logofăt al prinţului Mircea" (p. 5): d. Panaitescu îl descopere ca mirean supt numele de Filos *(ibid.).* Se cunoştea răspunsul lui Vasile de Roman către Gherontie de Moscova (1484). Preţioasă noua bibliografie rusească de la paginile 6-7. Nu se poate ca o cronică aşa de seacă şi de săracă precum e cea slavonă a Moldovei să fi fost scrisă la Curtea lui Ştefan-cel-Mare: amănuntele militare sînt puţine şi grosolane, iar „cînd stătea Domnul la masă" putea să se scrie de un călugăr cînd Ştefan era la mănăstirea lui (cf. p. 7). După Sîrcu, în *Izvestia* ale Academiei ru-

www.dacoromanica.ro

seşti (1896, III), Eftimie cronicarul n'ar fi egumenul de Neamţ, ci un stareţ de la Chipriana, care, ucenic al lui Macarie, ar fi îndeplinit funcţii diplomatice din ordinul lui Alexandru Lăpuşneanu: rămîn a se cerceta dovezile aduse de Sîrcu. *Libri* de care vorbeşte Ioniţă în scrisoarea către Papă pot fi simple pomelnice (p. 8, nota 26). Dacă în Cronica moldo-rusă Roman represintă pe Munteni şi Vlahata pe „*Valahii* din Moldova", atunci autorul ar trebui să fie Polon (cf. p. 8). Nu văd cum pasagiile despre relaţiile cu Turcii, aşa de speciale pentru începutul secolului al XVI-lea, n'ar avea valoare pentru a înlătura îndoielile cu privire la paternitatea lui Neagoe asupra „Învăţăturilor"; am arătat, de altfel (dar scrisul mieu e de obiceiu inexistent pentru autor), că o parte din „Învăţături" exista în biblioteca lui Petru Şchiopul. Doar autorul însuşi recunoaşte că „acest text e foarte important pentru istoria moravurilor, obiceiurilor şi vechii organisaţii muntene" (p. 9). Nu văd argumentul pentru care Macarie din Cetinie şi Macarie din Ţara-Românească n'ar fi aceiaşi persoană: forma literelor nu poate fi decisivă (cf. pp. 10-11). Şi la tipografie tot ce am adaus la ştirile din Bianu-Hodoş e inexistent: alţii vor judeca eleganţa procedeului. Interesant poemul scris de Radu Năsturel pentru Matei Basarab. Textul frances e une ori incorect în ortografie şi punctuaţie; articolele d-lui Panaitescu din *Mélanges* de la Paris şi din a mea *Revue Historique* se presintau firesc într'o formă mai îngrijită.

*

În vol. III al lui Veress, frica de Cazaci în Moldova provoacă intervenţii turceşti în Ardeal, n-le 20, 21. Romîni până în Ungaria-de-sus, la Crasnahorka, no. 25.

La 17 Februar 1587, din Iaşi, Petru Şchiopul vesteşte nunta lui Vlad-Vodă, fiul lui Miloş, cu nepoata Chiajnei, fiica Logofătului Ivan (cel care se refugiase în Ardeal), no. 49. S'a făcut astfel pace între cele două familii rivale. E vorba deci de sora Velicăi care a ajuns soţie a lui Fabio Genga şi iubita lui Mihai Viteazul. Ureche, care aşează nunta la 20 Iulie, spune: „fata" Chiajnei. Se face schimbul de inele în faţa Mitropolitului Moldovei, intitulat „*Patriarh*". Postul zăboveşte ziua nunţii. Vlad e de la 12 Februar la Iaşi, întovărăşit de un om al Sultanului. Clucerul Ureche merge să iea pe logodnică din Ardeal. Răspunsul lui

www.dacoromanica.ro

Sigismund Báthory e no. 50. Cf. studiul nostru în „Mem. Ac. Rom." pe 1931.

Plecarea din Polonia a Ungurilor regelui Ştefan e anunţată, în Maiu, de Petru Şchiopul prin solul său, Mihail Soldati (no. 56; acesta e pomenit ca Romîn şi în Hurmuzaki, XI; v. tabla). Petru candidat la tronul polon, *ibid.*

Ştiri despre Bruti ca ajutător al catolicismului în Moldova, n-le 58, 74-5, 79, 84, 91, 97, 103-7, 112, 119, 121, 130, 140, 142-3, 146, 148, 156, 163, 184, no. 63. „Palanca *Husy*, nu departe de Bender", în n-le 59-60, *nu e evident Huşi, ci Ozù, Oceacov.* V. şi p. 122. D. Veress afirmă şi în nota la p. 110 că e „Huşi în Moldova". Iscălitura lui Gavriil de Ohrida, necetită de editor, la no. 63.

*

Interesantă şi folositoare recenta carte a d-lui Louis Réau, *Histoire de l'expansion de l'art français, Le monde latin: Italie, Espagne, Portugal, Roumanie, Amérique du Sud*, Paris 1933. Lucrarea termină o întreagă expunere a influenţei artei francese, în toate ţerile, care, cum o spune autorul în prefaţă, i-a cerut o muncă de vre-o cincisprezece ani. Introducerea e o bună prezentare sintetică a vastei materii, începînd cu evul mediu. Ca motiv al răspîndirii, unice, el vede „sociabilitatea artei francese", situaţia însăşi a Franciei, emigrările de Francesi, aduse de crisele politice, ajutorul de la limbă şi literatură, universalisate, moda femeilor, gravura francesă. Se arată şi causele speciale din mai depărtatul trecut: Ordinele călugăreşti, monarhia. Se vorbeşte şi de buna primire a membrilor străini ai Academiilor de arte francese. Artiştii francesi se pot adapta în ţeri străine.

Pentru Italia se arată rostul cluniacensilor şi cistercienilor în evul mediu (S. Lorenzo din Geneva e cea mai francesă biserică, p. 28; Francesi lucrează la Domul din Milan; influenţa Normanzilor, Angevinilor în Sud). Şi pentru Spania se pleacă de la început: expunerea e mai puţin largă. Foarte nouă e partea despre Portugalia. Cea despre România, e exactă, nuanţată, dar incomplectă (nu e Galleron de Calonne, nici pictorul Lecomte du Noüy, nici Poitevin, nici Aman-Jean).

*

În „Boabe de grâu", IV, 5, reproducerea cunoscutului portret în colori al lui Mihai Grigore-Vodă Suţu şi note despre biblioteca I. I. C. Brătianu, de d. G. Fotino. Notele despre copilăria

www.dacoromanica.ro

lui I. C. Brătianu sînt luate din povestiri de familie. Între cărțile rare, „Catehismul sătenilor sau sfaturi la vatra focului către un revoluționar și un sătean, de C. A. Rosetti și Ion Brătianu, Bruc-sel, tipografia lui J.-H. Dehon“ (reproducere la p. 266). Cîteva manuscripte din secolele al XVII-lea—XVIII-lea (facsimile la p. 270). Note despre școlile de agronomie de d. G. Ionescu-Sișești.

*

Prețioase note despre Mitropolitul Cosma le dă d. Ioan C. Filitti, în „Biserica Ortodoxă Română“, pe 1933.

N. Iorga.

NOTIȚE

În „Weltgeschichte“ de Widmann-Fischer-Felten, II, p. 236, se reproduce după „o frescă din biserica de la Gelencze (Ardeal), sec. al XIII-lea“, o luptă a regelui Ungariei Ladislas cu Cumanii la Cserhalom. Inimicii sînt reprezintați cu plete lungi și barbă, purtînd unul din ei o căciulă.

E de admis că tipul nu e al acelor barbari, ci al Românilor ardeleni din acel timp.

*

Fossatum în înțeles de sat se găsește și în Viața Papei Ioan al VI-lea (sec. al VIII-lea) (ed. Mansi, *Concilia,* XII, c. 158): „sacerdotes apud fossatum in quo in unum convenerant misit“.

*

În lista eparhiilor de pe la 800, se pomenesc Rhodostol (Durostor), Tramarisca, Novae, „Zekedoderpoi“ și „Scaria“ (Migne, *Patrologia Graeca,* LXXXII[2], c. 797).

*

Spada lui Brîncoveanu s'a găsit și la Syme; v. Grégoire, *Recueil des inscriptions grecques chrétiennes d'Asie Mineure,* fasc. I, pp. 51-2, no. 139.

*

Mortasipia. Se știa prin Șăineanu, *Elementele orientale,* III, p. 81, că mortasipul și mortasipia de la noi vin — numai în secolul al XVIII-lea, adăugim, prin Fanarioți — de la *muhtasipul* pe care Arabii l-au transmis Turcilor. În cartea sa *Le droit franc en Syrie pendant les croisades, Institutions judiciaires* (Paris 1925) (v. p. 105 și urm.), d. Dimitri Hayek dă știri mai întinse, după Ibn-

www.dacoromanica.ro

Caldun şi Macrisi, întrebuinţaţi şi de Rey, cu privire la acest inspector al pieţei, al băilor şi moscheilor, citînd pe Volney pentru funcţiunile lui în Siria secolului al XVIII-lea. Francii din Siria îl adoptară ca „mathessep". Adaptarea românească e deci a doua.

*

Partea de jos a comitatului Veronei se numeşte *Zosana* (v. Luigi Simeoni, *Verona*, Roma 1929, ed. „Tiber", p. 55: „Nella bassa o *Zosana*, come si diceva"). E şi o localitate Tomba Zosana.

*

Tot între piesele uitate ale teatrului românesc „Pastorul sărac, dramă în trei acte, tradusă de Dm. Iconomu", Bucureşti, Kopainig, 1849. Şi aici dialogul e interesant prin adaptare.

*

Pentru semasiologia românească sensul verbului românesc *a ajunge* se află în Cronica lui Marcellinus Comes, ed. Mommsen, *Chronica Minora*, VI: „ibique dum adiunxit".

Sensul verbului *a merge* e în Cronica anonimă a primei cruciate, retipărită de d, L. Bréhier: „mersi sunt in unam domum".

*

În cartea lui Al. Pelimon, *Bucur sau întemeiarea Bucureştilor*, lungă expunere deslinată, de un aprins romantism fără talent, cu Tatari, ciocniri fantastice, declamaţii morale asupra „Moldo-Rominilor", sentimentalisme în jurul „frumoaselor cristiane" şi a fetei lui Bogdan-Vodă, cu versuri ca acestea

Iubite valuri, ţermuri, richite *(sic)*,

se cuprinde, în capitolul XV, intitulat „Noua capitală a Romăniei" (p. 193 şi urm.), o folositoare descriere a Bucureştilor, foarte bine cunoscuţi acestui arheolog amator.

Multe ştiri reproduc aspectul, azi dispărut, al clădirilor Capitalei muntene. Astfel „creştetele murilor" de la bisericuţa Bucur, cu „ochiurile şi crestăturile" lor, „camerele cele cu ferestrele spre drum, ca nişte casemate pîn casarma şi în fortăreţe".

*

Într'un discurs către Conciliul din Florenţa la 1439 se notează între ţerile care ascultă de ἡ Γραικῶν ἐκκλησία: ἡ Μολδοβλαχία καὶ πρὸς τούτοις ἡ καλουμένη Βλαχία Μεγάλη καὶ ἡ τῶν Τριβαλλῶν; Lampros, Παλαιολόγεια καὶ Πελοποννησιακά, I, Atena-Leipzig 1912, p. 9). „Vlahia Mare" e cea din Balcani.

*

www.dacoromanica.ro

La lucrările de litografie făcute la noi prin anii 1840-60 [1] e de adaus „Culegerea de tot felul de scrisoare obicinuită până acum în şcoli şi în cantelarii pentru deprinderea la citire a feluri de manuscripte, tipârite în trebuinţa şcoalelor începetoare în litografia lui A. Bielz în Bucureşti, 1858". Frontispiciul înfăţişează, într'un cadru împodobit, pe un şcolar la masa de lucru. Sînt şi cîteva „culs de lampe" adaptate (un pasagiu cu o biserică în fund, ruine, etc.). Tot textul e litografiat. În material sînt formulare de acte, copiate, se pare, după originale. De pildă acest

„Raport la suptcîrmuire.

„Aleşii satului Isvoarăle plecat încunoştiinţează cinstitei Subtcîrmuiri că eri noapte s'au fost furat un cal din grajdiul preotului Ioan dintr'acest sat şi, prinzînd de veste numitul preot, a făcut de ştire străjii, carea bătînd toba prin sat, au alergat îndată cîţiva voinici în toate părţile şi au luat urma furului, pînă a dat peste el astăzi pe la amiazi în stuful de la Balta Mare, şi acum se trimite cinstitei Suptcîrmuiri subt bună pază".

Şi „contractul de moşie", „zapisul pentru sădire de vie" sînt interesante.

Ar trebui o reeditare fototipică.

*

Nu s'a acordat atenţie „Manualului de geografia cea mică, primită de Comisia profesorală pentru trebuinţa tinerilor începători, de F. Aron, profesor de Istoria generală în Colegiul naţional Sf. Sava din Bucureşti; Bucureşti, Tipografia Pitarului Constandin Pencovici, 1839". Descrierea oraşelor cuprinde multe ştiri necunoscute. Citäm: „În oraşul Curtea-de-Argeş este şi o mănăstire, a căreia biserică este zidită de Neagoe Basarab, Domnul ţerii, şi are pardoseala de marmură, şi pentru toată podoaba şi frumuseţa sa nu este numai cea d'intîiu în Ţara-Romînească, ci este visitată şi de mulţi călători străini" (p. 17). La Tîrgovişte: „Are o cetate în ruini din vremile prinţilor ce lăcuia aci, asemenea şi alte multe palaturi tot în ruini. Este aci şi o Mitropolie veche". „Colentina este locul cel mai desfătător, împodobit fiind cu o alee frumoasă de tei şi înfrumoseţat cu un palat şi cu o bisericuţă frumoasă."

*

[1] *Manualul de geografia cea mică* al lui Florian Aron înseamnă la 1839 două litografii în Bucureşti (p. 20).

www.dacoromanica.ro

Între documentele, publicate de d. dr. Samarian în *Istoria Călărașilor*, acela al Despinei, văduva lui Vlad Logofătul Rudeanu, arată situația satului Lichirești la 1631. La no. 2 a se ceti „zde boleari" în loc de „zed boldriv"; și, mai departe, „cletovți". Un pasagiu important e acela în care se vorbește de „zilele lui Șerban-Vodă, pre vremea cînd s'au bătut cu Hanul, în gura Teleajenului".

*

La discutarea diplomei din 1247 pentru Oltenia, d-lui N. Drăganu, în recenta sa operă, *Romînii în veacurile IX-XIV pe basa toponimiei și a onomasticei* (București 1933), p. 229, i-a scăpat din vedere notița mea din această revistă prin care se arată că Farkas din acest act nu e Lupul, ci Vîlcea, după care s'a numit județul stăpînirii lui. Aflu de aici că Pesty Frigyes făcea din el un Ungur.

Severinul *(ibid.,* p. 263) vine de sigur de la Sf. Severin. Nu e vorba că acest sfânt nu e ortodox, căci castelul a fost unguresc, catolic. Iar numele proprii, de și rostite cu aceleași organe, chiamă asupra lor o supraveghere care împiedecă acțiunea legilor fonetice. Părerea lui Xenopol au confirmat-o apoi filologi recenți, și la noi.

Și acuma întreb dacă nu e o „cheie" în Keve, ungurescul nume al Cubinului (v. pp. 266-7).

Observația de la Severin permite a pune o *dava* dacică la originea Devei (cf. pp. 272-3). Numele de persoană, neîntîlnit la Romîni, s'ar putea admite cu greu.

Cum se poate ca Gilortul să se cheme după un nume de om (p. 227, nota 2)? De sigur că între Jil și Gil e o legătură. Rămîne a se găsi rostul sufixului, a cărui interpretare de Hasdeu e copilărească. N'ar fi o legătură cu Olt care însemna de sigur în scitică „apă" (cf. Olteț, Olteniță)? D. Drăgan nu discută numele de Schiltau dat Nicopolei prin confusie cu Sistovul (?). In același loc n'ar fi o legătură, mai curînd decît între Amutria și Motrul (cf. Lotrul, care ni pare a însemna „hoțul"), una între acel vechiu nume și Amaradea? Apropierea între râul Streiu, care poate fi identic cu Stryjul galițian, și localitățile Rusca, Rusciță, Ruși, Iduciul *rusesc* (adăugim: pănă la Reussmarkt al Miercurii) (p. 278) e suggestivă. De ce Șcheiu ar însemna numai decît „populație de origine bulgară" (p. 279)? D. Drăganu admite și la Bra-

www.dacoromanica.ro

şov „Bulgari sau Romîni veniţi din Sudul Dunării“ *(ibid.)*... La p. 279, nota 3, unde se adună Şcheile (adauge şi: a Sucevei) Schiuleştii vine de la Schiul, nu de la Şcheiul.

Şi eu am admis Galaţ nume de om (cf. pp. 280-1).

S'ar putea primi ipotesa ca judeţul Bihorului şi al Zărandului sau Sărandului să fie după numele juzilor (ca Vîlcea, Romanaţi).

De Criminacii de la 1441-5 (p. 312) e de apropiat numele Cremenarilor din Argeş (cf. dubletul: puşcaş-puşcar).

„Sypprach“ din documentul pontifical de la 1345 al Papei Clement al VI-lea, citat la pagina 339, pare în adevăr să fie Seplak, Locul Frumos, cum văd că a propus d. Gruia, în *Revista Teologică*, II, p. 251, nota 6. Remecha ar putea fi, nu un Rîmnic, ci Remete, cum credea I. Bogdan, Bivinis fiind, cum s'a mai propus, Beiuş. Nu se citează aici lucrarea profesorului Pavel, asupra căreia am făcut o dare de samă în această revistă. „Sopus“ e un Sebeş oarecare. Rămîne numai „Auginas“, care trebuie să fie în aceleaşi părţi.

Despre Goralii ca Romîni am citat cîndva un pasagiu decisiv din scrisorile lui Des Noyers (a doua jumătate a secolului al XVII-lea) (v. pp. 347-8).

Interesantă relevarea (p. 358) la Anonymus a formei *duca* în altă regiune (Zemplén).

Sîntem recunoscători d-lui Drăgan că aduce înainte studiul despre Romînii din Maramureş, în *Századok*, XLV (1911), al lui G. Petrovay, care e un boier din Petrova, Romîn (pp. 371-2).

Pe paginile 376 şi urm. se dă, pentru întăia oară, lista Voevozilor romîni din Maramureş.

Etimologia lui Weigand pentru „Fălciu“ ca plural din *falce* (v. p. 383) e neadmisibilă: se zice Fălciiu, cu accentul pe primul *i*. Paralela *faus*, francesă, pentru *falcea* noastră e plină de înţeles (odată şi *joug*), ca şi fenomenul sociologic din *Joch* german (p. 386).

Şi după explicaţiile d-lui Drăgan, Maramureş rămîne încă obscur; e imposibil a nu se recunoaşte însă numele rîurilor (v. pp. 389-90). Nici rîul Apşa *(ibid.)* nu poate fi după o persoană. Totuşi d-sa îl admite şi pentru Iza şi Mara. Nici Tisa, nume de rîu larg răspîndit la noi, nu poate avea nimic comun cu un copac (v. p. 403).

www.dacoromanica.ro

Pentru Huţuli (cf. pp. 412-3) am propus etimologia Huţ (cf. Moţ, Cuţ, Ciciu), poreclă pentru ciobán.

Nici d-sa nu admite forma Satul Mare pentru Sătmar (pp. 416-7).

Foarte folositoare bogata listă a numelor geografice care amintesc pe Ruşi în Ardeal (p. 455 şi urm.). Pentru rostul lor vechiu în Moldova, p. 458, nota 2. Explicaţia numelui de Năsăud (pp. 467-8) ar fi cu greu acceptabilă. Turda nu mi-ar părea nume de persoană (p. 479), şi nici legătura slavă pentru Abrud (p. 489) nu satisface. Pentru Ampoiu se admite derivarea din numele roman p. 494). „Reprimirea“ Murăşului de la Unguri (p. 498) miră. Intermediul peceneg la Kokel, Kükűlő, e foarte plausibil (p. 501). Ar fi foarte preţioasă existenţa la 1097 a unui Mercuriu de Bălgrad, „prinţ ultrasilvan“, dar mai am îndoieli faţă de Biogradul dalmatin (v. pp. 505-6).

Şi nota despre Pecenegi (p. 509 şi urm.) va fi de folos. Κομέντος care pare lui Cedren a fi pecenego-cuman e expresie bizantină, κονδέντος, aflătoare la Malalas (v. p. 513, nota 2). Observaţia lui Melich cu privire la Akkerman (v. p. 519) nu e îndreptăţită: numele turc e după cucerirea din 1484.

Relevăm şi preţioasa notă despre numele Basarab (p. 521 şi urm.).

E sigur că numele în *ui*, de la Bahlui la Călmăţui, sînt de origine turcă, cumană. Aşezările lor corespund cu harta stăpînirii turanice (v. pp. 532-3).

Ni-ar fi greu să admitem încă o „reprimire“ din ungureşte: a Oltului (p. 539). Un lung excurs asupra Dunării, p. 576 şi urm. Consideraţiile d-lui Gamillscheg asupra numelui de Dunăre ca dovadă de permanenţă românească pe malul stîng al fluviului, pp. 580-1.

*

„Ambigu transylvanien apprêté par U. N. Cook (J L. B.)“ (Braşov 1880) cuprinde poesii, o scrisoare din Bordeaux, cu glume, presintînd o călătorie în trăsură de la Braşov la Ploeşti, un închipuit atac de bandiţi, cari sînt apoi spînzuraţi (!), cîteva versuri, „Le Kosak“, datate „Ploeşti, Iunie 1877“, o amintire din războiul de la 1870-1, o notă în versuri despre biserica din „satul unguresc Foth“, „L'âne de Balaam, pantalonnade hongroise“ (poveste de studenţi), o „fable tzigane“, o anecdotă despre Unguri şi Saşi, o alta, în prosă, legată de un sat unguresc, un

www.dacoromanica.ro

basm săsesc luat din Haltrich, un mic poem închinat Braşovului (în exemplarul mieu lipseşte fotografia anunţată) şi cîteva alte bucăţi care n'au a face de loc cu Ardealul şi, Ardelenii.

*

În studiul d-lui V. A. Mystakidis („Syllogos grec filologic" din Constantinopol, vol. jubilar 1871-2) despre fraţii Kottunii (unul e creatorul Colegiului din Padova unde a învăţat Constantin Stolnicul Cantacuzino), la pagina 381 se menţionează din jurnalul lui Martin Crusius că prin 1605 cei doi fraţi, Ioan şi Lampos, din Salonic, au fost prinşi de Tatari şi au trebuit să se răscumpere. Ziarul a fost mai de curînd tipărit întreg.

*

Trebuie copiat şi reprodus discursul de laudă al lui Neofit Patelaros, Mitropolitul Cretei, către Constantin Cantacuzino (acelaşi, XVII, 1906, p. 288 şi urm.). E de studiat Ἡ ἀλληλογραφία τοῦ Οὐγγροβλαχίας Φιλαρέτου de S. Kyriakides, *ibid.* p. 235 şi urm.

*

În mănăstirea Drianon, din Epirul de Nord, nişte călugării, popa Dosoftei şi popa Dionisie, primul egumen „la Sf. Gheorghe", se întorc la 1656 din „Moldovlahia", „şi au scos datoria de 4.000", afurisind pe cine o va înoi (Panaiot N. Poulitza, în Ἐπετηρὶς δυζ. σπουδῶν, V, p. 57).

Tot acolo Evanghelia munteană din 1693, ajunsă la un călugăr din eparhia Butrintò (p. 59).

*

La Labovo, scrie un Constantin din Meţovo, la 1805 *(ibid.,* p. 64).

La 1772-8 un Dosoftei din Meţovo e episcop de Drinupolis şi Argyrokastron (pp. 72, 84), pomenit şi la 1779 (p. 73). Îl găsim şi la pagina 83. Poate fi Romîn ca şi Ioasaf de Moscopole.

Un Γγίκα Τζῆτζο dă o icoană, la 1790, bisericii din Minguli (p. 83). Un Κότζο Στόγια din Σινκηάτη (1803), p. 84. Tot acolo pe candele nu Μῆτρο Βίτου, ci Μητζοβίτου Κόστα Ἀνδρέα le dă ἧς χορίον Νόκοβο. Un Costa Ζόπα Νότι (1819). p. 871.

*

În poemul lui Manuil Philes, care descrie luptele unui protostrator bizantin (Hrisant Loparev, Византійскій поэтъ Манѵилъ Филъ

www.dacoromanica.ro

къ исторіи Болгаріи въ XIII-XIV вѣкѣ, Petersburg 1891) găsesc şi acest vers în legătură cu Croia şi Canina:

Ὁρμᾷ πρὸς αὐτοὺς τοὺς θρασεῖς πάλαι Βλάχους (p. 53).

*

Între broşurile care apărară drepturile Romînilor de peste munţi în epoca Memorandului nu s'a menţionat niciodată *Le procès d'une nation (Les Roumains de Transylvanie) par Jean d'Arges*, Paris, Imprimerie Palluard, 1894; 15 pp.

*

Sigismund „der Siebenbürger", argintar în Viena, mort la 1450, se numia şi „Walach" sau „der Wulache" pentru că era Sas din Cîmpulung, unde la 1451 era nepotul său, Iacob Langenauer (v. *Siebenbürgische Vierteljahrsschrift*, Oct.-Dec. 1932, p 388). Tot aşa trebuie să fie casul cu alţi meşteri din Viena, Mert Valich, Peter Walich şi Clemens Walch, din sec. XV şi XVI (v. p. 393; toate după cartea lui St. Genthon, *Magyar művészek Ausztriában a mohácsi vészig)* Budapesta 1927.

*

În publicaţia „Syllogului filologic grec" din Constantinopol, XVI, Suplement (1881-2), p. 17, s'a publicat inscripţia mormîntală, de prin sec. al X-lea, a unui *magister militum* sau „stratilat „trac" din Durostor:

Στρατιλάτης Θράκης ἀπὸ χώ[ρ]ας μεγάλης Δωροστώλου ἐκοιμήθη νοεμρ[ίου μηνός, ἡμέρᾳ γ', ἰνδ[ικτίωνος..., ἔτους ἀπὸ κτίσεω[ς κόσμου]....

*

În Ἐπετηρὶς ἑταιρείας βυζαντινῶν σπουδῶν, V, pp. 110-1, arhimandritul Cristofor Ktenà a tipărit declaraţia călugărilor de la Dochiariu (August 1570), prin care recunosc că au cerut ajutor de la Bogdan Lăpuşneanu şi de la mama lui Ruxanda, ἡ δεσποίνη καὶ κτήτωρ ἐκ βάθρου τῆς βασιλικῆς καὶ θείας μονῆς ἡμῶν τῶν μεγίστων Ταξιαρχῶν τοῦ Δοχειαρείου („stăpînă şi ctitoră din temelie a împărăteştii şi dumnezeieştii mănăstiri a noastre, a prea-marilor Voevozi, a Dochiariului"). Ruxanda cere în schimb a se face slujbă de Sf. Nicolae pentru dînsa, pentru fiu şi pentru „prea-evlaviosul răposatul părintele lui, Alexandru şi ctitor al acestei dumnezeieşti şi sfinte mănăstiri a Arhanghelilor, care şi-a schimbat numele în monahul Pahomie primind shima dumnezeiască şi îngerească"). Editorul arată că Ruxanda şi Bogdan au dat suma de 165.000 de as-

www.dacoromanica.ro

pri. Dedesupt ar fi pecetea lui Bogdan, dar şi a lui „Teofan al Ungrovlahiei, care a rămas la Sf. Munte şi, murind, s'a îngropat în primul narthex al bisericii principale, la stînga intrării" (p. 109). E vorba de Teofan al Moldovei, care mai tărziu numai s'a aşezat acolo. V., de altfel, şi Iorga, *Doc. greceşti*, în colecţia Hurmuzaki.

De la Alexandru e şi o cutie de cruce cu vulturul, stema şi Ἰω. Ἀλ. ι. V. *(sic)* B. B. O însemnare arată că s'a refăcut de domniţa Ralù, fata lui Alexandru Ipsilanti, la Bucureşti: Ἀργυρώθη τὸ παρὸν κατὰ τὸ ἀψοθ' διὰ συνδρομῆς κὲ ἐξόδου τῆς ἐκλαμπροτά της Δόμνης Ῥαλοῦς καὶ θυγατρὸς (nu: θυτατος) Ὑψηλάντου ἐν Βουκουρεστίῳ τῆς Βλαχίας, εἶτα διαρπαγὲν καὶ διαφθαρθὲν ἀνακαινίσθη τὸ δεύτερον μετὰ προσθήκης καὶ καλλωπισμοῦ παρὰ τοῦ πανοσιωτάτου προηγουμένου κυρίου Παρθενίου τοῦ καὶ Λεσβίου, ἀψμη', ἀφιέρωμα μονῆς Δοχειαρίου (p. 125). („S'a argintat cea de faţă la 1779 cu ajutorul şi cheltuiala prea-luminatei Doamne Ralù şi fiică a lui Ipsilanti, în Bucureştii Ţerii-Romăneşti, iar, pe urmă, fiind răpit şi pierdut, s'a înoit a doua oară, cu adaus şi înfrumuseţare, de prea-cuviosul proegumen chir Partenie, care e şi din Lesbos, la 1798, dar al mănăstirii Dochiariului".)

*

Între dascălii Academiei din Bucureşti spre sfirşitul sec. al XVII-lea păr. Evloghie Kurila semnalează *(ibid.*, p. 184) pe Chiril din Lavra, profesor de teologie şi filologie, care s'a retras apoi la Athos, unde a transcris documentele mănăstirii sale, la 1803 (v. şi *ibid.*, pp. 184-5). Era din Pelopones.

*

Trebuie cercetată pentru Moruzeşti, aşezaţi la Curuceşmè (Xirokrini) încă de la 1665 şi amestecaţi şi în rosturi bisericeşti ale insulei Thera, V. A. Mystakides, Περὶ Κουρούτσεσμε μὲ ἱστορικὰς εἰδήσεις, Constantinopol, 1888. Cf. acelaşi, în Ἐπετηρὶς citată, VII, p. 277. Acolo şi un Constantin Carageà, pp. 276, 278.

*

În „Voiajul tînărului Anaharsis în Grecia de Vartelemi, după prescurtare tradus de Mihail Filipescu, ascultant de legi la Academia Mihăileană", Iaşi, 1845, dedicat „Înalt Evgheniei Sale domnului domn Mare Logofăt şi cavaler Teodor Sturdza, Vornic departam. bisericesc, etc. etc.", „cele trei hărţi şi planuri", lucrate la Institutul Albinei, sînt remarcabile.

*

www.dacoromanica.ro

Găsesc un bilet moldovenesc din 1840, care dă voie unui funcționar să iasă de la birou târziu seara:

„Bilet.

Dumnealui Pavăl Apostol fiind cinovnic a Secritariatului de Stat și având eșire sa mai târziu din cantțilarie, străjile orașului nu-l vor supăra, la orice vreme de noapte.

Șef secții, Cost. Dobrović. 1840, Săpt. 19 zăle".

*

La repertoriul vechiului nostru teatru e a se adăugi: *Banul Menagiu sau urmarea celor doă billete, comedie într'un act de la Florian, tradusă din franțozește de Dim. Bobescu*, București, Iosef Copainig 1848. Dialogul e cel popular românesc.

*

A se culege din noua Istorie a Genovei de Federico Donaver *(La storia della Repubblica di Genova,* 1913), acestea: „Genua" e un termin celtic, care înseamnă: „întrare" (I, p. 7). Romanii leagă Genova prin trei căi, după supunerea violentă a Lugurilor. „Romaniile" locale se organisează în „companii", care, compuse din cetățeni în stare a lupta, după unii, după alții din *acționari*, aleg conți, viconți, apoi consuli (pp 18-9). Din opt „companii" se face „comuna" (p. 20), care se desface de supt episcop (p. 21, nota 1). Cucerirea Almeriei, cu ajutor spaniol, pentru a fi apoi arendată (pp. 44-6), corespunde cu aceia a Famagustei în Cipru, două secole mai târziu. Amestecul Genovei în Sardinia condusă de juzi ai județelor ei (pp. 60-2). Interesantă împărțirea Bisericii: autoritatea episcopului e limitată de legătura cu Milanul a creațiunilor „ambrosiene" și de independența mănăstirilor (p. 69). În casuri de conflicte civile, arhiepiscopul poate interveni și chiar impune consuli, în număr variabil (ai Statului, ai judecăților, *placiti)*, ajutați de Senat sau Consiliul Mare și de cel Mic ori și cel de *credenza* (p. 72). Din nou, îl vedem aducînd la pace partidele (p. 74). Se ajunge totuși la tirania prodestatului din afară (1190, pp. 75-6). Henric al VI-lea oferă Genovesilor veniturile Siciliei (pp. 79-80), pe care ei îl ajutaseră a o cuceri. La 1257 Guvernul pe zece ani il iea contra nobililor un „căpitan al poporului" cu treizeci și doi de „bătrîni" *(anziani)*. Se stabilesc cele două Consilii (cel Mare de două sute și cu podestatul și cu căpitanul; cel Mic cu aceștia doi, cu „bătrînii" și opt nobili (pp. 138-40). Noua Constituție se isprăvește cu abdicarea silită a căpitanului, Gulielm Boccanegra. La

www.dacoromanica.ro

1270 se așează, revoluționar, doi căpitani și nn „abate“ (la Florența: prior) al poporului (p. 164). Nobilii ghelfi se împotriviră. Pe la 1291 numai un căpitan. La 1335, în urma luptelor civile, un locotenent al regelui Neapolei guverna, avînd alături opt „abați“ ai poporului și opt nobili, represintînd cele două națiuni. În acel moment revine vechiul regim cu podestatul și căpitanii. Dar peste patru ani din „abatele“ ales în mijlocul unui nou tumult iese un doge, cel d'intăiu, Simone Boccanegra (p. 238), cu un Consiliu de cinsprezece. „Înțelepți“ *(sapienti)* ai poporului îi gătesc o constituție.

Un resumat al schimbărilor de organisare pe paginile 239 și urm. și o interesantă presintare a sistemului financiar, p. 247 și urm.

Interesantă, încă din secolul al XII-lea, republica mărunțică din Noli, p. 308 și urm., cu ale sale „Consiliu al șefilor de casă“, „Consiliu de patruzeci“, „Consiliul mic de douăzeci și patru“, care aleg doi consuli, doi „părinți ai comunei“, doi *massari*, formînd „Magistratul celor opt“ ai puterii executive. A fost adăpost al lui Dante și a făcut pe cîteva luni din Giordano Bruno învățătorul copiilor săi. Abia Bonaparte, la 1797, i-a pus capăt. Aventura lui Teodor de Neuhoff, „regele Corsicei“, e bine povestită (p. 341 și urm.). Tatăl lui Napoleon, avocatul Carlo Bonaparte, a fost cel mai devotat colaborator al dictatorului Pasquale Paoli (p. 386).

E evidentă iufluența lui Teotocopoli il Greco asupra pictorului genoves Tavarone, care, ca și predecesorul său Cambiaso, a lucrat la Escurial.

*

Δουλουτζένζηα, dulceți, dă și papa Urban la Messina în 1385 unui călugăr (Νέος Ἑλληνομνήμων, VII, p. 145).

*

Pe un Cicerone din 1583, fost al Colegiului din Cameniță, apoi, la 1829, luat de un Mihail Vardulis pentru școala din Balta (Rusia), se înseamnă că a fost dat de Hrisant, Patriarhul de Ierusalim, în 1714, Aprîl, la νέα αὐθεντικὴ σχολή.

Volumul mi-a fost înfățișat pentru cumpărare,

*

Ar trebui reproduse cele două privilegii pentru mănăstirea Mărgineni publicate de Temistocle Bolidis, în Δελτίον τῆς ἱστορικῆς καὶ ἐθνολογικῆς ἑταιρείας τῆς Ἑλλάδος, VI (1906), pp. 437–52.

N. Iorga.

www.dacoromanica.ro

ABONAMENTUL: 120 de lei pe un an.

Manuscriptele se trimet d-lui N. Iorga
București, Șoseaua Bonaparte, 6.

www.dacoromanica.ro